

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK
DÜZEYLERİ İLE SİBER ZORBALIK EĞİLİMLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CÜNEYT ÖZTÜRK

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ HÜLYA ÇELİK

HAZİRAN 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK
DÜZEYLERİ İLE SİBER ZORBALIK EĞİLİMLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CÜNEYT ÖZTÜRK

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ HÜLYA ÇELİK

HAZİRAN 2019

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Cüneyt ÖZTÜRK

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bu yüksek lisans tezi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Gül TUNCEL

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZDEMİR

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Hülya ÇELİK

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım

16.02/2019

(İmza)

Prof. Dr. Ömer Faruk TUTKUN

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu çalışmada 8. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bilişim teknolojilerini doğru, etkili ve sorumlu kulanma becerisine sahip kişiler için sanal vatandaş, e-vatandaş ve dijital vatandaş kavramları kullanılmaktadır. Alanyazında dijital vatandaş (Digital Citizenship) kavramı kullandığı için bu çalışmada da dijital vatandaş kavramı kullanılmıştır. Ayrıca bilişim teknolojileri ile maksatlı ve sürekli bir şekilde diğer insanlara zarar verme davranışı için çevrimiçi zorbalık, sanal zorbalık, tekno zorbalık, dijital zorbalık ve siber zorbalık kavramları kullanılmaktadır. Alanyazında siber zorbalık (Cyber Bullying) kavramı kullandığı için bu çalışmada da siber zorbalık kavramı kullanılmıştır. Bilişim teknolojilerini kullanma durumu alt öğretim kademinde giderek yaygınlaştığından çalışma 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır.

Hayattaki en büyük mucize küçükken iyi bir öğretmene rastlamaktır. Sobalı köy ilkokulunda hayatıma dokunduğu için Meryem KOCA'ya, Milano'da siber zorbalık konulu erasmus+ projesinde diğer ülkelerdeki siber zorbalık düzeyi hakkında beni bilgilendiren Luigina Noemi MORRONE'ye ve kendi yüksek lisans deneyimlerini benimle paylaşan çalışma arkadaşım Tuğba TUNAR'a, teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam süresinde bana destek olan Doç Dr Hüseyin ÇALIŞKAN'a, bana ayırdığı vakit için değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hülya ÇELİK'e, kuramsal çerçevedeki anlatım bozukluklarını düzelten Sultan KONT'a ve son olarak beni her konuda cesaretlendiren ve bu çalışma boyunca karşılaştığım zorluklarda hep yanımda olup bana güç veren sevgili eşim Reyhan KONT ÖZTÜRK'e sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK DÜZEYLERİ İLE SİBER ZORBALIK EĞİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Öztürk, Cüneyt

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal

Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hülya ÇELİK

Haziran, 2019. xvı+120 Sayfa.

Bu araştırma, 8. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyi ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada tarama modellerinden karşılaştırma türü ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu amaçla Kuş, Güneş, Başarmak ve Yakar (2017) tarafından geliştirilen 49 madde ve 8 faktörden oluşan Gençlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Arıca, Kınay ve Tanrıkulu (2012) tarafından geliştirilen 24 maddelik “Siber Zorbalık Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Sakarya ili Adapazarı ilçesindeki 2017-2018 eğitim öğretim yılı ikinci yarısında 8. Sınıflarda öğrenim gören 4209 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklemi ise 2017-2018 eğitim öğretim yılında Sakarya ili Adapazarı ilçesinde öğrenim gören 386’sı (%53,5) kız, 336’sı erkek (%46,5) olmak üzere toplam 722 8. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen veriler, SPSS 20.0 paket programından yararlanılarak analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini test etmek için Kolmogorov-Smirnow testi yapılmış, verilerin normal dağıldığı saptandığından parametrik testler kullanılmıştır. Alt problemlere bağlı olarak verilerin çözümlenmesinde yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma, ilişkisiz örneklem için t-testi, tek faktörlü varyans analizi (One-way ANOVA) ve korelasyon analizi uygulanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre 8. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık ölçeğinden aldığı puanların ortalaması 2,95 bulunmuştur ve ortalamanın üstünde olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin “Dijital İletişim”, “Eleştirel Düşünme”, “Dijital Güvenlik” ve “Etik” alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları kız öğrencilerin puan

ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve Kız öğrencilerin “Dijital Hak ve Sorumluluk” alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları erkek öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Özel okul öğrencilerinin “Dijital Katılım” alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları devlet okulundaki öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve İnternet kullanım becerileri yüksek olan öğrencilerin dijital vatandaşlık algılarının, internet kullanma becerisi orta düzey olan öğrencilerden anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. “Dijital İletişim”, “Eleştirel Düşünme”, “Dijital Güvenlik”, “Dijital Katılım”, “Dijital Beceriler”, “Etik” ve “Dijital Ticaret” alt faktörlerinde günlük interneti kullanma süreleri yüksek olan öğrenciler lehine anlamı fark bulunmuştur. Gelir seviyesi yükseldikçe dijital vatandaşlık durumları yükseldiği görülmüştür. 8.sınıf öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin düşük seviyede ve erkek öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri kız öğrencilere göre anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Orta düzey internet kullanım becerisine sahip öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri, yüksek düzey internet kullanım becerisine sahip öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinden anlamlı bir şekilde düşüktür. Günlük internet kullanım süresi değişkenine göre internette daha fazla vakit geçiren öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Okul türü ve aylık gelir düzeyi değişkenlerine göre öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinde anlamlı bir fark saptanamamıştır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık durumları ile siber zorbalık eğilimleri arasında anlamlı, pozitif yönlü ve düşük düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık, Dijital Vatandaşlık, Zorbalık, Siber Zorbalık, 8. Sınıf.

ABSTRACT

THE INVESTIGATION OF RELATION BETWEEN DIGITAL CITIZENSHIP LEVELS AND TENDENCIES TO CYBERBULLYING OF 8TH GRADE STUDENTS

Öztürk, Cüneyt

Master's Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education,

Social Studies Education

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Hülya ÇELİK

June, 2019 xvi+120 Pages.

This research was carried out to determine the relationship between the level of digital citizenship and the tendency of cyberbullying. In the study, the relational scanning model of the type of comparison was used. For this purpose, 49 items and 8 factors, Digital Citizenship Scale for Young People developed by Kuş, Güneş, Başar and Yakar (2017) were used. The 24-item Cyber Bullying Scale developed by Arıcak, Kınay and Tanrikulu (2012) was used. The population of the study consisted of 4209 students studying in 8th grade in the second semester of the academic year 2017-2018 in Adapazarı district of Sakarya province. The sample consists of 722 8th grade students (386.5% (53.5%) girls and 336 boys (46.5%) studying in Adapazarı district of Sakarya in the academic year 2017-2018. The data obtained from the study were analyzed by using SPSS 20.0 package program. Kolmogorov-Smirnow test was used to test whether the data were in normal distribution and parametric tests were used because the data were found to be normal distributed. Percentage, frequency, arithmetic mean, standard deviation, t-test for unrelated samples, one-way ANOVA and correlation analysis were used for data analysis. According to the results of the analysis, the average score of the 8th grade students on the digital citizenship scale was found as 2.95 and it was found to be above the average. The average score of the students in the Digital Communication Critical Thinking Digital Security and Ethics subscales is significantly higher than the average score of female students. The average score of the female students in the Digital Rights and Responsibility sub-dimension was found to be significantly higher than the male students' mean scores. The average score of the private school students in the Digital Participation sub-dimension is

significantly higher than the average scores of the students in the public school. The students who have high internet usage skills have significantly higher level of digital citizenship than the students with intermediate skills. In terms of digital communication, Critical Thinking, Digital Security, Digital Participation, Digital Skills, Ethics and Digital Commerce, it has been found that there is a significant difference in favor of students who have high daily use times in internet. The higher the level of income, the higher the level of digital citizenship. The cyberbullying levels of the 8th grade students were found to be low and the male students' cyberbullying tendency was significantly higher than the female students. Cyberbullying tendencies of students with intermediate internet use are significantly lower than the cyberbullying tendencies of students with high level internet use skills. It was seen that the cyber bullying tendencies of the students who had daily internet usage times were higher compared to the daily internet usage periods. There is no significant difference in cyber bullying tendencies according to school type and monthly income level variables. It was concluded that there is a positive, low level and significant relationship between the level of digital citizenship and cyberbullying tendencies of the students.

Keywords: Citizenship, Digital Citizenship, Bullying, Cyber Bullying, 8th Grade.

İÇİNDEKİLER

Bildirim	IV
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	V
Ön Söz.....	VI
Özet	VII
Abstract	IX
İçindekiler	XI
Tablolar Listesi.....	XIV
Şekiller Listesi.....	XVI
1. Bölüm, Giriş	1
1.1 Problem Cümlesi.....	4
1.2 Alt Problemler.....	4
1.3 Araştırmanın Önemi	5
1.4 Varsayımlar	7
1.5 Sınırlılıklar	8
1.6 Tanımlar	8
1.7 Kısaltmalar.....	8
2. Bölüm, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ve İlgili Araştırmalar.....	10
2.1 Vatandaşlık Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Günümüzdeki Durumu	10
2.2 Dijital Vatandaşlık Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	14
2.3 Dünyada ve Türkiye’de Dijital Vatandaşlık	18
2.4 Dijital Vatandaşlığın Boyutları	23
2.4.1 Dijital Erişim.....	24
2.4.2 Dijital Ticaret	25
2.4.3 Dijital İletişim	25
2.4.4 Dijital Okuryazarlık	26
2.4.5 Dijital Etik.....	26
2.4.6 Dijital Kanun.....	27
2.4.7 Dijital Hak ve Sorumluluk	27
2.4.8 Dijital Sağlık	28
2.4.9 Dijital Güvenlik.....	29
2.5 Siber Zorbalık Kavramı	30
2.5.1 Zorbalık Kavramı	30

2.5.2 Zorbalığın Şiddet ve Saldırganlık ile İlişkisi	32
2.5.3 Siber Zorbalık ve İnternet	33
2.5.4 Zorbalık ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişki	37
2.5.5 Siber Zorbalığın Ortaya Çıkma Şekilleri (Türleri).....	38
2.5.6 Siber Zorbalık Platformları	40
2.6 Dijital Vatandaşlık Kavramı ile Siber Zorbalık Kavramı Arasındaki İlişki	43
2.7 İlgili Araştırmalar.....	45
2.7.1 Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....	45
2.7.2 Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	52
3. Bölüm, Yöntem.....	58
3.1 Araştırma Modeli	58
3.2 Araştırmanın Örnekleme.....	58
3.3 Veri Toplama Araçları	61
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu.....	61
3.3.2 Dijital Vatandaşlık Ölçeği.....	61
3.3.3 Siber Zorbalık Ölçeği.....	62
3.4 Verilerin Analizi.....	62
4. Bölüm, Bulgular.....	63
4.1 8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Alt Faktörleri İle Siber Zorbalık Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir İlişki Var mıdır?” Alt Problemine Dair Bulgular..	63
4.2 “8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Ve Dijital Vatandaşlık Alt Faktör Düzeyleri Nedir?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	65
4.3 “Cinsiyetleri Bakımından 8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir Farklılaşma Var mıdır?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	66
4.4 “Okul Türü Bakımından 8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir Farklılaşma Var mıdır?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	67
4.5 “8. Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanma Becerilerine Göre Dijital Vatandaşlık Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir Farklılaşma Var mıdır?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	69
4.6 “8. Sınıf Öğrencilerinin Günlük İnternet Kullanma Sürelerine Göre Dijital Vatandaşlık Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir Farklılaşma Var mıdır?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	72

4.7 “8. Sınıf Öğrencilerinin Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Dijital Vatandaşlık Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir Farklılaşma Var Mıdır?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	76
4.8 “8. Sınıf Öğrencilerinin Siber Zorbalık Eğilimleri Nedir?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	80
4.9 “Cinsiyetleri Bakımından 8. Sınıf Öğrencilerinin Siber Zorbalık Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir Farklılaşma Var Mıdır?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	81
4.10 “Okul Türü Bakımından 8. Sınıf Öğrencilerinin Siber Zorbalık Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir Farklılaşma Var Mıdır?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	82
4.11 “8. Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanma Becerilerine Göre Siber Zorbalık Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir Farklılaşma Var Mıdır?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	83
4.12 “8. Sınıf Öğrencilerinin Günlük İnternet Kullanma Sürelerine Göre Siber Zorbalık Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir Farklılaşma Var Mıdır?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	84
4.13 “8. Sınıf Öğrencilerinin Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Siber Zorbalık Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir Farklılaşma Var Mıdır?” Alt Problemine Dair Bulgular.....	85
5. Bölüm, Sonuç, Tartışma ve Öneriler	87
5.1 Sonuç ve Tartışma.....	87
5.1.1 8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkiye Dair Sonuçlar ve Tartışma.....	87
5.1.2 8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeylerine Dair Sonuçlar ve Tartışma.....	88
5.1.3 8. Sınıf Öğrencilerinin Siber Zorbalık Eğilimlerine Dair Sonuçlar ve Tartışma.....	91
5.2 Öneriler	94
5.2.1 Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler.....	94
5.2.2 İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	95
Kaynakça.....	96
Ekler	116
Özgeçmiş ve İletişim Bilgisi	120

TABLULARIN LİSTESİ

Tablo 1. Veri Toplanan Okulların Frekansları ve Sosyoekonomik Düzeyleri	59
Tablo 2. Araştırmanın Katılımcılarının Cinsiyet Dağılımı	59
Tablo 3. Araştırmanın Katılımcılarının Beceri Düzeyi.....	60
Tablo 4. Araştırmanın Katılımcılarının Öğrenim Gördükleri Okul türü Dağılımı	60
Tablo 5. Araştırmanın Katılımcılarının Günde İnternette Geçirdikleri Süre Durumu.....	60
Tablo 6. Araştırmanın Katılımcılarının Gelir Düzeyi	61
Tablo 7. 8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Algıları İle Siber Zorbalık Düzeyleri Arasındaki Korelasyon (R) Değerleri.....	63
Tablo 8. 8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarına ilişkin istatistiksel bulgular	65
Tablo 9. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin T-Testi Sonuçları	66
Tablo 10. Okul Türüne Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin T-Testi Sonuçları	67
Tablo 11. İnternet Kullanma Becerilerine Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları	69
Tablo 12. İnternet Kullanma Becerilerine Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	70
Tablo 13. Günde İnternet Kullanma Sürelerine Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları	72
Tablo 14. Günde İnternet Kullanma Sürelerine Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	73
Tablo 15. Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları	76
Tablo 16. Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	78
Tablo 17. 8. Sınıf Öğrencilerinin Siber Zorbalık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarına ilişkin istatistiksel bulgular	80
Tablo 18. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin T-Testi Sonuçları	81

Tablo 19. Okul Türüne Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin T-Testi Sonuçları	82
Tablo 20. İnternet Kullanma Becerilerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları	83
Tablo 21. İnternet Kullanma Becerilerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	83
Tablo 22. Günde İnternet Kullanma Sürelerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları	84
Tablo 23. Günde İnternet Kullanma Sürelerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	85
Tablo 24. Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları	85
Tablo 25. Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dijital Vatandaşlığın Boyutları.....	23
Şekil 2. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Terimleri Arasındaki İlişki	33
Şekil 3. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması.....	34

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bilişim teknolojileri ve internet, insanoğlunun hayatının her alanını etkilemekte ve geliştirmektedir. İnternet; bilgiyi oluşturma ve paylaşmada, iletişim kurmada v.b. birçok alanda kullanılan çok önemli araçtır. Özellikle günümüzde internet erişimi yaygınlaşmıştır. Kullanıcılar zamandan ve mekândan bağımsız olarak internete ulaşabilmektedir. İnternet, eğitimden ulaşım, sağlıktan alışverişe, eğlenceden iletişime, kamu hizmetlerine erişimden kurumlar arası işbirliğine kadar her alanda yaşantımızın her anını etkilemiş ve değiştirmiştir. Bu doğrultuda mobil dijital teknolojilerdeki yeniliklerle birlikte kullanıcılar tablet bilgisayarlar ve akıllı telefonlarda her an çevrimiçi olarak tüm Dünya'daki interneti olan nesnelere bağlanabilmektedir. Bu durum nesnelere üzerinden bilgi alışverişini ve insanların sosyal konularda daha etkin olmasını sağlamıştır. Son yıllarda internetin giderek daha da yaygınlaşması ve çoğu işlemin internetten yapılabilmesi insanların internet kullanma zorunluluğuna yöneltmiştir. İşte bu süreç beraberinde dijital vatandaşlık kavramı gündeme getirmiştir (Tatlı, 2018: 5).

Dijital vatandaşlık, dijital platformların kullanımına dair beceri standardı olarak tanımlanmaktadır (Mossberger, Tolbert, ve S. McNeal, 2007:15). Diğer bir ifade ile dijital platformları doğru kullanabilen çevrimiçi ortamlarda duyarlı, saygılı ve sorumlu olan kişilere dijital vatandaş denilmektedir (Çubukçu ve Bayzan, 2013: 8). Özellikle son yıllarda internet, bilgisayar, etkileşimli tahta gibi teknolojilerin eğitimde kullanılmasıyla birlikte öğrencilerin ve öğretmenlerin bu teknolojileri kullanabilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Ribble'ye (2007) göre küçük yaşlarda dijital vatandaşlık normları alışkanlık haline getirilmedi. Bu alışkanlığın kazandırılması için eğitim programlarında dijital vatandaşlık boyutlarının yer alması gerektiğini ifade etmektedir. Eğitim ortamında

dijital teknolojilerinin olumlu yönlerinin olduğu gibi bu teknolojilerin kötüye kullanımı gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır (Kaya ve Kaya, 2014). Dijital teknolojilerin kötü kullanımını engellemek için öğrencilere dijital platformları bilinçli kullanmaları için uygun eğitim ortamları sağlanmalıdır. Ribble ve Bailey (2007), dokuz boyut halinde dijital vatandaşlığı açıklamıştır. Bunlar, dijital güvenlik, dijital iletişim, dijital sağlık, dijital erişim, dijital hak ve sorumluluklar, dijital hukuk, dijital okuryazarlık, dijital etik ve dijital ticarettir.

Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğünde Zorbalık kavramı, gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımama durumu olarak tanımlanmıştır. Zorbalık kavramı, bir kişinin veya grubun başka kişinin veya grubun kasıtlı ve sürekli olarak olumsuz davranışlarına maruz kalması şeklinde ifade edilebilir. Zorbalıktan bahsedilmesi için hedefteki kişinin yani kurbanın kendisini savunamayacak durumda olması ve mağdur ile zorba arasında güç dengesizliğinin bulunması gerekir. Kişilerin 'zorba' ya da 'mağdur' olarak ifade edilmesinde söz konusu kıstas, mağdurun kendini savunup karşılık veremeyecek durumda bulunup bulunmamasıdır (Olweus, 1992: 11; Pişkin, 2002: 6).

Saldırganlık davranışlarından olan zorbalık, günlük yaşamda birçok ortamda olduğu üzere eğitim-öğretim ortamında da görülmektedir. Çocuklar ve gençler arasında fiziksel zorbalık davranışları zaman zaman gözlenmektedir. Son dönemlerde okullarda siber zorbalık davranışı da giderek yaygınlaşmaktadır. Siber zorbalığın özellikle okullarda yaygınlaşmasının sebebi olarak yozlaşan ve yıpranan arkadaşlık bağları gösterilmektedir. Bilhassa duygusal ilişkisi olan ergenlerin bazılarının, yaşadıkları ayrılığın sonrasında intikam alma ve zarar verme kastı ile siber zorbalık davranışları sergiledikleri gözlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin bir kısmının kıskançlıktan, bir kısmının farklı kültür ve kimliklere karşı önyargılı olmalarından, bir kısmının ise fiziki olarak kendilerini güçsüz buldukları arkadaşlarına zarar vermek istemelerinden dolayı siber zorbalık yaptıkları belirtilmektedir (Hoff ve Mitchell, 2009: 653).

Özellikle kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte zorbalığa yeni bir boyut eklenmiştir. Artık zorbalık yoluyla saldırganlık gösteren bireyler hedefteki kişi ve gruplara fiziki ortam dışında da zarar verebilir hale gelmişlerdir. Zorbalık, özellikle internet ortamı ve sosyal medya platformlarının kullanımının yaygınlaşması ile sanal

ortamda giderek yaygınlaşan bir hal almıştır. Bu yeni haline siber zorbalık adı verilmektedir.

Günümüzde siber zorbalık o kadar yaygın hale gelmiş, zaman ve mekân boyutu büyük değişim göstermiştir ki bu saldırganlık hemen tüm insanlığı tehdit eder duruma gelmiştir. Bu bağlamda, son dönemlerde tüm dünyada siber zorbalığın ne olduğu, nedenleri, etkileri ve bununla nasıl mücadele edilebileceği gibi hususlar üzerinde yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Ergenliğe geçiş dönemine denk gelen, Türkiye’de ortaokul 8. sınıf kademesinde yer alan bireylere etkileri üzerinde daha fazla durulması gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikle durum tespiti yapmakla ve yaygınlığını saptamakla işe başlanılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Çevrimiçi platformların yaygınlaşması kullanıcılara bilgiye ulaşma ve iletişim imkânları sağlama açısından özgürlük sunmaktadır. Bilgiye ulaşma ve iletişim özgürlüklerinin kullandığı bilişim araçları günlük hayatın vazgeçilmez unsurları haline gelmiştir. Çevrimiçi platformların yaygınlaşmasının hemen tüm yaş gruplarına katkılar sunduğu bilinmektedir. Özellikle dijital çağa doğmuş çocuk ve gençler arasındaki yaygın kullanımın onlara farklı alanlarda katkısının olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, gençlerin günümüzde yeni arkadaşlıklarını genelde çevrimiçi platformlarda kurdukları bilinmektedir. Ancak bu olumlu katkıları yanında çevrimiçi platformların bilinçsiz ve sorumsuz kullandığında olumsuz yanlarının olduğu da aşikârdır. Özellikle sorumsuz kullanım siber zorbalığın en önemli nedenidir.

Strom ve Strom’a (2005) göre, geleneksel zorbalıkta hedefteki kişi fiziki ortamı terk ettiğinde zorbaca davranışlardan kaçabilmektedir. Siber zorbalıkta ise hedefteki kişi zamandan ve mekândan bağımsız olarak siber zorbalık davranışlara maruz kalmaktadır. Smith (2007) ise hedefteki kişiye zarar verecek fotoğrafların ve videoların kısa sürede çevrimiçi platformlarda yayılması nedeniyle siber zorbalığın, geleneksel zorbalıktan daha ciddi sonuçları olduğunu belirtmiştir.

Dijital platformların, bilinçsiz ve sorumsuz kullanılması bireyler üzerinde psikolojik sorunlara yol açtığı gibi sosyal ilişkilere de zarar vermektedir (Bayzan ve Özbilen, 2011). Sosyal medya uygulamaları kullanıcılara kimliğini gizleyebilme imkânı sunmaktadır. Dijital platformlarda kamunun denetim gücünün yetersiz olmasından dolayı kullanıcılar zararlı e-postalar gönderme, sahte hesaplar açma, başkalarına hakaret etme gibi olumsuz davranışlarda bulunabilmektedir. Dijital platformların kötü

amaçla kullanımı toplumda ilişkilerin zarar görmesine neden olmaktadır (Peker ve Eroğlu, 2015: 13).

Tüm dünyada siber zorbalık giderek yaygınlaşan problem haine gelmektedir (Marczak ve Coyne, 2010: 19). Dijital platformlarda ihtiyaçları gereği dijital vatandaş olan iyi niyetli kullanıcılar faydalı içeriklere ulaşabilecekleri gibi yaptıkları paylaşımlar, onları siber mağdur duruma düşürebilmektedir. Dijital platformların sunduğu faydalı kavram biçiminde kabul edilen dijital vatandaşlık ile zararlı bir kavram biçiminde kabul edilen siber zorbalık arasında ne düzeyde bir ilişki bulunduğu bu çalışmada gösterilmiştir.

1.1 PROBLEM CÜMLESİ

Araştırmanın problem cümlesini “ 8. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasında ilişki var mıdır?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2 ALT PROBLEMLER

1. 8. Sınıf öğrencilerinin, dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasında bir ilişki var mıdır?
2. 8. Sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri nedir?
3. 8. Sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. 8. Sınıf öğrencilerinin okul türü ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. 8. Sınıf öğrencilerinin algıladıkları internet kullanma becerisi ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. 8. Sınıf öğrencilerinin internette geçirdikleri süre ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
7. 8. Sınıf öğrencilerinin aile gelir düzeyi ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

8. 8. Sınıf öğrencilerinin siber zorbalık eğilimleri nedir?
9. 8. Sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri ile siber zorbalık eğilimleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
10. 8. Sınıf öğrencilerinin okul türü ile siber zorbalık eğilimleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
11. 8. Sınıf öğrencilerinin algıladıkları internet kullanma becerisi ile siber zorbalık eğilimleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
12. 8. Sınıf öğrencilerinin internette geçirdikleri süre ile siber zorbalık eğilimleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
13. 8. Sınıf öğrencilerinin aile gelir düzeyi ile siber zorbalık eğilimleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.3 ÖNEM

Bireyler arasında iletişimi en çok hızlandıran ve kolaylaştıran gelişme bilişim teknolojilerindeki gelişmelerdir. Bilgisayar, tabletler, akıllı telefonlar ve yeni nesil internete bağlanabilen nesnelere iletişim konusunda yeni imkânları beraberinde getirmektedir. İnternetin getirdiği yeni imkânlarla çocuklar farklı dünyaları keşfedebilmektedir. Çocuklar keşif yolculuklarına oyun oynayarak başladıktan sonra çevrimiçi arkadaşlıklar kurarak devam ederler hatta kendilerine ait sanal dünya oluşturabilir. Ancak bu yolculuk, gizlilik, güvenlik, etik, sağlıklı iletişim kurma, kişisel sağlığı koruma, interneti bilinçli ve sorumlu kullanma gibi durumları ortaya çıkarmaktadır. Bu durumlar şiddet, çocuk istismarı, ırkçılık, internet bağımlılığı, siber dolandırıcılık, siber zorbalık gibi problemleri beraberinde getirmektedir. Zararlı programların bilinçsizce internetten indirilip cihazlara zarar vermesi, özel bilgilerin kötü niyetli kişilerin eline geçip söz konusu kişinin şantajda bulunması banka hesaplarına dolandırıcıların ulaşması gibi bu problemlere sıklıkla rastlanılmaktadır. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken konu çocukların maruz kaldığı bu sorunlarla ilgili olarak dijital araçların bilinçli ve sorumlu kullanımını kimlerden nerede neden nasıl ve ne zaman öğrenecekleridir.

Dijital vatandaşlık, bilişim teknolojilerinin doğru kullanımı ile ilişkili standartlar ve davranış normlarıdır. Bilişim teknolojilerinin son yıllarda yaşamın vazgeçilmezi olduğundan bilinçli ve sorumlu kullanımı gündemde kendine yer bulmuştur. Bu durumda dijital vatandaşlık bilişim teknolojilerini kullanabilmenin yanında; doğru ve etkin bir şekilde kullanmayı da ifade etmektedir. Dijital vatandaşlık kavramı tartışma programlarında bile en çok ele alınan kavramların başında gelmektedir. Çalışmalarda genellikle dijital vatandaşlığın güvenlik ve gizlilik, iletişim, erişim, etik, sağlık boyutları ele alınmıştır (Çubukçu ve Bayzan, 2013: 13; Kaya ve Kaya, 2014: 9).

Siber zorbalık, bilişim teknolojileri ile hedefteki kişilere zarar verme eylemidir. Alanyazın taraması sonucunda ilk araştırmaların siber zorbalığın genellikle internet kullanımına dair araştırmalar içerisinde alt boyutlardan biri kapsamında incelendiği saptanmıştır (Erdur-Baker, 2007). 2007 yılından sonraki çalışmalar, siber zorbalığın bilişim teknolojileri kapsamında tanımlanmasını, cinsiyete göre düzeyini ve zorbalık arasındaki ilişkisini (Topçu ve Erdur-Baker, 2007: 9; Tanrıkulu, 2013: 5) içermektedir. Fakat her geçen gün siber zorbalık olaylarının artması, bu konuyla ilgili daha nitelikli ve alt öğrenim kademelerine yönelik çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Siber zorbalık ve dijital vatandaşlık kavramları alanyazında yeni kavramlar olarak yer almaktadır, bu iki kavram farklı kavramlarla ayrı ayrı ele alınmıştır ancak siber zorbalık ile dijital vatandaşlığın sadece Sakallı (2015) tarafından öğretmen adaylarına yönelik yapılan çalışmada ele alındığı tespit edilmiştir. Bilişim teknolojileri kullanılarak yapılan zorbalık olan siber zorbalıkta, mağdur kişinin bilgilerini çevrimiçi platformlarda sorumsuzca paylaşıldığı saptanmıştır. Günümüzde akıllı mobil iletişim cihazların yaygınlaşması ve sosyal paylaşım ağlarında paylaşımların kolaylığı, kullanıcıları özel bilgilerini paylaşmaya yönlendirmektedir (Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu, 2012). Bu bağlamda kullanıcıların siber zorbalık eğilimlerinin dijital vatandaşlık düzeylerinden etkilendiği öngörülmektedir. İnsanlar; dijital platformlarda anlık yazışma uygulamalarıyla metin mesajı ve görüntü gönderebilir, kendi web sitelerini oluşturabilir, sohbet odalarında sohbet edebilir, sohbet aracılığıyla birbirleriyle iletişim sağlayabilir, forumlarda fikirlerini ifade edebilir. Dijital vatandaşlık becerilerini kullanırken güvenlik tedbirlerinin alınmaması siber mağduriyet oluşturabilir (Willard, 2007: 15).

Yukarıda yapılan tanımlamalar paralelinde bu araştırma, dijital platformların hayatımıza etkilerini gösterebilmek için; dijital vatandaşlık kavramının açıklanmasını ve düzeyini kapsamaktadır. Ayrıca siber zorbalık yönelimlerinin belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında 2018 yılında yapılan değişiklikle dijital vatandaşlığın alt boyutu olan “dijital okuryazarlık” beceri olarak yer almış olup “bilimsellik ve dürüstlük” değeri ile ilişkilendirilmiştir. Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında 4. sınıflarda 6, 5. sınıflarda 7, 6. sınıflarda 3 ve 7. sınıflarda 8 kazanım doğrudan dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilmiştir (Turan ve Karasu Avcı,2018: 34). Bu çalışma sonucunda dijital vatandaşlık boyutlarından en düşük seviyede olan dijital iletişimdir. Program geliştirme uzmanları Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını güncellerken ilgili öğrenme alanlarıyla bu alt boyutları ilişkilendirebilirler. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında bilimsellik ve değeri ile sadece dijital okuryazarlık değil bu çalışmada siber zorbalıkla ilişkisi bulunan dijital güvenlik ve dijital etik boyutları da ilişkilendirebilir. Bu araştırma sonuçlarına göre dijital vatandaşlık düzeyini belirgin şekilde dijital beceriler yukarı çekmektedir. Dijital Etik ve Dijital Sorumluluk gibi ilgili kavramın değer boyutuna vurgu yapan boyutların düzeyi düşüktür. Dijital okuryazarlık beceri ifadesi olduğundan vatandaşlığın 1/3ünü oluşturan etik, sorumluluk ve iletişim gibi değer boyutları programda yer verilirken bu araştırmanın bulguları kaynak olabilir

Alanyazındaki çalışmalar daha çok öğretmen adayları ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik yapılmıştır. Oysaki daha alt öğrenim kademelerindeki öğrencilerde bilişim araçlarını kullanımı yaygındır. Ortaokulda öğrencilerin akıllı telefona ve sosyal medya hesabına sahip olma durumu yoğunlukla 8. sınıf olduğu için araştırma 8. Sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır.

1.4 VARSAYIMLAR

Araştırma aşağıdaki varsayımları kapsamaktadır.

1. 8.sınıf öğrencilerinin ölçekleri içtenlikle cevapladığı ve cevapların gerçek algılarını yansıttığı varsayılmıştır.

2. Alanyazın taraması sonucunda elde edilen bilgiler yeterlidir.
3. Araştırmanın örnekleme sonuçları genellemek için yeterlidir.

1.5 SINIRLILIKLAR

Bu araştırma aşağıdaki sınırlılıkları kapsamaktadır

1. 2017-2018 eğitim- öğretim yılında Sakarya ili Adapazarı ilçesinde öğrenim gören 722 öğrenci ile sınırlıdır.
2. 8. Sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık durum ve siber zorbalık eğilim ölçeklerine verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

1.6 TANIMLAR

Vatandaş: Vatanları veya vatan duyguları bir olanlardan her biri, yuttaş (TDK Güncel Türkçe Sözlük, 2011)

Dijital Vatandaşlık (Sanal Vatandaşlık): Teknoloji kullanımına yönelik davranış normlarıdır. Dijital teknolojileri kullanırken doğru davranışlarda bulunma ve bu konuda duyarlı olmaktır (Ocak, 2013).

Zorbalık: Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımama davranışı TDK Güncel Türkçe Sözlük, 2011).

Siber Zorbalık (Sanal Zorbalık): İnternet ortamında kasten, tekrarlanabilir şekilde ve düşmanca davranışlar göstermektir (Mitchell, Wolak ve Finkelhor, 2008).

1.7 KISALTMALAR

CDC: Hastalık Kontrol ve Önleme Organizasyonu (Centers for Disease Control and Prevention)

EBA: Eğitim Bilişim Ağı

FATİH: Fırsatları Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi

GTS: Güncel Türkçe Sözlük

ISTE: Milletlerarası Eğitim Teknolojileri Derneği (International Society for Technology in Education)

ITU: Milletlerarası Telekomünikasyon Birliği (International Telecommunication Union)

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NETS: Ulusal Eğitim Teknolojisi Standartları (The National Educational Technology Standards)

PDA: Bireysel Dijital Asistan (Personal Digital Devices)

SD: Serbestlik Derecesi

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜVEKA: Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Ağı

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesine ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1 VATANDAŞLIK KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Türk Dil Kurumu'nun Medeni Hukuk Terimleri Sözlüğünde “vatandaş” terimi “yurttaş” şeklinde tanımlanmıştır. M. Kemal Atatürk'ün “Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz” cümlesiyle örneklendirilmiştir. Vatandaş kelimesi ise ülke duyguları ve vatanları bir olan kişiler olarak tanımlanmıştır. (Güncel Türkçe Sözlük (GTS, 2012). Oysa yurttaş ile vatandaş aynı anlama gelmektedir. “Yurttaş / Vatandaş” sözcüklerine, etimolojik olarak bakıldığında, “yurt / vatan” kelimelerinden türemiş ve “aynı yurdu / vatani paylaşan” anlamında kullanıldıkları görülür (Utku, 2015). Buna göre vatandaş kültür, tarih ve ülkü birliği ile meydana gelen milletin tam anlamda bir parçası olmamakla birlikte, bir milletin uyrukluğunu kabul etmiş ve o milletle aynı yurda oturan kimselere denir (Ülken, 1969).

Vatandaşlık kavramının anlamına ve kapsamına ilişkin olarak bugüne kadar farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Alanyazında vatandaş kavramı, “aynı vatani paylaşan” anlamında kullanılmaktadır. Kent anlamına gelen “city”, kent anlamına gelen “citizen” ve birlik, kent anlamına gelen “civitas” sözcüklerinden türemiştir (İçeren, Öztürk ve Yılmaz 2017). Alain Rey'e göre vatandaşlık kelimesi “cite” sözcüğünden türemiştir. ve devamında da citoien olarak kullanılmıştır. Citoyen kelimesi 17.yy'a kadar “bir kentte oturan” anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır. Citoyen kelimesinin civitas terimine göre oluşturulmuş siyasal bir topluluğun üyesi, şeklinde

daha kesin bir anlam alması Roma İmparatorluğu zamanında olmuştur. Rousseau tarafından Fransa Cumhuriyeti'nde tekrardan ele alınan kelime, siyasal sözcük hafızasına özgünleşmiş ve 1783'te vatandaşlık (citoyennete) terimini doğurmuştur (Bouineau, 1996). Siyasal anlamda tarihsel süreç içinde ortaya çıkan vatandaş kavramı, bir sitenin üyesi anlamında kullanılmaktadır.

Günümüz dünyasında siyasi yaşamın merkezine yerleşen vatandaşlık terimi yeni bir kavram değildir. Vatandaşlık terimi ilk defa antik kent devletlerinde kullanılmıştır. Kavramın, sitenin ortaya çıkışından önce var olamayacağını gösteren kanıtlar bulunmaktadır; Örneğin, eski Mısır'da, sözcüğün eş anlamlısı kullanılmamıştır. Bu da site devletleri dışında, sözcüğün kendini benimsetemediğini orta koymaktadır. Öte yandan, vatandaşlık kavramı tarihsel süreçte ilk ortaya çıktığı anlamıyla kalmamış ve zamanla farklı anlamlara bürünmüştür (Bouineau, 1996). Bu kavramlar cemaat ve yurttaşlıktır.

Atina'da on sekiz yaşından büyük, Atinalı bir babadan olma ve Perikles'ten sonra da Atinalı anneden doğma tüm erkekler ecclesia (cemaat) üyesidirler. Dolayısıyla köleler, kadınlar ve yerleşik yabancılar yurttaşlıktan dışlanmıştır. Sparta'da benzer düzenlemeler geçerli olmuştur. Çünkü yalnızca köle olmayan on sekiz yaşından büyük erkekler apella (halk meclisi) üyesidirler. Roma'da başlarda soy ilişkisi ile vatandaş olunurken, zamanla evlat edinme ve çok sayıda şahsi önlem alınması bir çok yabancıyı da Roma vatandaşlığına geçmesini sağlamıştır (Bouineau, 1996).

Ortaçağda derebeylik ve mutlak monarşi prensiplerine dayanan devletler, vatandaşlık kavramında anlamsal kaos çıkmasına sebep olmuştur. Bu yüzyıllarda belirli yerlerde insanlar siyasi yönetim gücünü elinde bulunduran yöneticilere karşı sadakat borcu olanlar ve olmayanlar şeklinde sınıflandırılmışlardır. Belirli bir krala sadakat borcu olanlar, o kralın tebaası sayılmıştır (Aybay, 1982: 6).

Terim karmaşasına yol açan bir başka neden de sömürgecilik kelimesidir. Kaynaklarına el konulan topluluklar, sömüren devletin yöneticisine sadakat borcu ile bağlı olduklarından o devletin tebaası olarak kabul edilmişlerdir. Fakat sömüren devlet kendi asil unsuru olan halkını, sömürgelerde yaşayan yerli haktan ayırmak için "citizen" (yurttaş) terimini kullanmıştır (Aybay, 1982: 6).

Rönesans devrinde bazı İtalyan feodal devletleri, yurttaşlarına siyasete fiilen katılma hakkı vermişlerdir. Yetimlerini güçlendirmek adına Antik Yunana uzanan bir

anlayışın ürünü olan katılımcı vatandaşlık fikrini ortaya çıkarmışlardır (Smith, 2002: 107).

Gün geçtikçe dünyada meydana gelen siyasal hareketler, vatandaşlık kavramını içerik yönünden etkilemiştir. Bu etkileşimde özellikle Avrupa ülkelerindeki değişimler daha fazla etkili olmuştur. Örneğin Fransız İhtilali gerçekleştiği zaman tebaadan vatandaşlığa doğru evrilme olmuştur. Yani vatandaş bir yöneticiye bağlı olan birey değil, türünün öteki üyeleriyle eşit olan varlıktır. Buna göre bir birey isterse toplum içerisinde durumundan memnun bir halde yaşar; isterse başka bir topluma dâhil olabilir (Erbay, 2009).

Fransız İhtilali gerçekleştiği tarihlerde vatandaşlık teriminde bireyin itaatle yükümlü olması, hukuk kurallarına uyması, düşüncelerini yayabilmesi ve özgürce konuşup yazabilme hakkına sahip olması, vergi yükünün vatandaşlar arasında eşit dağıtılması gibi hak ve yükümlülükler kabul edilmiştir. Buna göre vatandaş demek belli bir toplumun üyesi olmak ve o toplumun ortak kararlarla oluşturduğu kurallara uymak demektir. Vatandaşlık belli koşullarda kazanılmakta ve belli koşullarda kaybedilebilmektedir. Vatandaşların sahip olduğu haklar, 1789'da Fransa'da yayınlanan "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" ile oluşturulmuştur (Yavlav, 1999: 40).

Avrupa'da ve bilhassa Fransa'da meydana gelen bu değişimler Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nde 1869 yılında yayınlan "Tabiiyeti Osmaniye Kanunu'nda" sadece tebaa ve tabiiyet ifadeleri kullanılmıştır. Buna rağmen Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra 1929'da uygulamaya başlanan 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa göre "tabiiyet terimi", "vatandaşlık terimi" ile aynı anlamda kabul edilmiştir. Şu anda hala yürürlükte olan 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda ise yalnızca vatandaşlık terimi kullanılmıştır (Nomer, 1987: 10).

Buna göre vatandaşlık kavramının, siyasal hayatın; hem niçin var olduğunu hem de yurttaşlık teriminin değişken bir olgu olması nedeniyle tarihsel süreç içerisinde çeşitli bilimlerin değerlendirmesine tabi olmuştur. Bu durum günümüzde hala devam etmektedir (Nalbant, 2014: 80).

Sosyal Bilimler Sözlüğünde yurttaşlık, "aile bireylerinin milliyetine, dünyaya geldiği ülkeye veya yasaların ortaya koyduğu şartları taşıyıp taşımamasına göre ifade edilen ve bireylerin hangi ülkeye veya ulusa bağlı olduklarını gösteren kimlik" olarak tarif

edilmiştir (WEB 1). Yurttaşlık bir yönetsel ve hukuki sisteme bağı olma durumudur. Yurttaşlık; “politik ve yasal seviyede bazı haklara sahip olan yüklediği bazı görevlerle toplumla ilişki kuran ve devletin kolektif yaşamına dâhil olan bireyler” şeklinde tanımlanabilir.

Genel anlamı ile tabiiyet manasındaki vatandaşlık, vatanına bağı olan şahıdır. Devletler yurttaşlardan sadece bazı sorumluluklarını yerine getirmelerini isteyebilir. Bu yönden baktığımızda tabiiyet terimi bireyi ve şeyleri, diğere birey ve şeylerden ayırt etmemizi sağlar (Doğan, 1999: 2; Pamuk, 2007). Bir ferdin belirli bir devlete ait bulunduğunu ifade eden kavram vatandaşlıktır. Yeryüzünde insanların meydana getirdikleri toplumlar, eskiden olduğu gibi bugün de birbirinden çok farklı ve çok çeşitli kaidelere sahip hukuki düzenlemelerle idare edilmektedirler. Fert, sahip olduğu vatandaşlık ile bu toplumlardan birinde yerini almaktadır. Bu bağlamda bir topluma, bugünkü milletlerarası hukuktaki ifadesiyle bir devlete aidiyeti belirleyen vatandaşlık, ferde ait bir hukuki özellik (belirti, alamet) olarak önemini korumaktadır (Nomer, 1987: 3).

Vatandaşlık kavramının ilerleyen süreçte yalnız bir devletin hâkimiyeti altında bulunan bir statü olduğu fikri tartışmaya açılmıştır. Sınırlar değişirken veya ülkelerin dağılırken çeşitli siyasi ve sosyal mücadeleler meydana gelmiştir. Mücadelelerin ardından hak arayışları vatandaşlık kavramının manasını farklılaştırmıştır. Özetle, kimlik ve farklılığa dayanan değişik mücadeleler; iddialarını, vatandaşlık iddiası olarak hemen idrak edilmeyen yeni yöntemlerde bulmuştur. Cinsiyete dayalı vatandaşlık, diasporik vatandaşlık, çevreye duyarlı vatandaşlık ve çok kültürlü vatandaşlık kavramlarını araştıran pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar; Siyasal, sosyal ve kültürel alanda etkili oluşturmuştur (Isin ve Turner, 2002, Odman, 2003: 3).

Vatandaş kavramının çoğunlukla kullanılan ve aşağıda yer alan dört tanımını bulunmaktadır (Smith, 2002: 107). Vatandaş kavramının birinci tanımında; Tüm demokratik ülkelerde, halkın kendi geleceğini belirleme süreçlerine aktif katılımı gösteren siyasi hakları olan kişi manasına gelir.

İkinci tanımda vatandaş, siyasi haklarına hukuken sahip bir siyasi grubun kanunen bir üyesi olarak ifade edilir. Bu manasıyla vatandaşlık, çağdaş bir devletin uyruğunu benimsemekle aynı anlamda görülür.

Üçüncü olarak, vatandaş, herhangi bir insan grubuna üye olan bireydir. Mesela kişi, daha büyük siyasi topluluğa üye olmakla birlikte, arkadaş gurubunun da, eğitsel kulübünün de, okulunun da bir üyesi olarak kabul edilir.

Vatandaşın son tanımı da, birinci ile üçüncü tanımdan hareketle meydana getirilmiş, bir topluluğa sadece üye olmanın yanında, o topluluğa üye olmanın yükümlü kıldığı davranışları özümsemeyi içeren tanımdır. Buradan yola çıkarak, bazı haklarından kendi arzusuyla vazgeçerek, siyasi grupların, toplulukların ya da herhangi bir insan topluluğunun faydası için çalışan, bu grupların işleyişine aktif bir şekilde katkıda bulunan kişiler, o grubun vatandaşı şeklinde kabul edilmektedir.

Vatandaşlık; en kısa tanımıyla insanları devletlere bağlayan hukuksal kurallardır. Vatandaşlık devletlerin beşeri unsurunu oluşturan ve devamını sağlayan millet denilen topluluğun temel unsurudur. Vatandaşlık, kişinin bir devlete aidiyetini belirleyen ve aynı zamanda yabancılardan veya hiçbir devlete bağlı olmayan kişilerden yani vatansızlardan ayıran bir özelliktir (Odman, 2011: 3).

2.2 DİJİTAL VATANDAŞLIK KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Tüm dünyada haberleşme ve bilişim teknolojilerine devamlı yenileri eklenmektedir. Bu gelişmeler birçok alanı etkilediği gibi vatandaşlık alanında da etkilemektedir. Bu etkilerden biri de dijital vatandaşlık teriminin gündeme alınmasıdır (Çubukçu ve Bayzan, 2013). Sanal zaman geçtikçe hız kazanması ve yaygınlaşması kişilerin bir sanal vatandaş olmalarına neden olmaktadır. Bilhassa internet, vatandaşlar arasında sınırlama olmadan iletişim kurmalarını ve mekândan bağımsız olarak istedikleri bilgiye ulaşmalarına imkân hazırlar. İnsanların görüşlerini hür bir şekilde ifade ederek yönetime aktif bir şekilde katılmalarına yardımcı olan araçlar sunmaktadır. Dijital teknolojilerin, vatandaşlık kavramına başka bir etkisi çevrimiçi olarak oluşan sanal gruplara bağlılığı vurgulayan yeni bir vatandaşlık olgusunun meydana gelmesini sağlamasıdır. Farklı kişiler ve kurumlarca ortaya koyulan net vatandaş ve siber vatandaş kavramları bu açıdan ele alınmaktadır (Karaduman, 2011: 19). Bu kavramlarla ilgili çalışma yapanlarca farklı dijital vatandaş ve dijital vatandaşlık tanımları ortaya koyulmuştur. Aşağıda bu tanımlardan bazılarına yer verilmiştir.

Dijital vatandaşlık; haberleşme ve bilgi teknolojilerinin çeşitli alanlarda, çevrimiçi ortamlarda güvenli ve etik bir şekilde kullanımının savunulup uygulanmasıdır (ISTE, 2007).

Dijital vatandaşlar; dijital verileri uygun şekilde kullanarak dijital alana aktif katılan, topladığı bu verileri hem sosyal hem de bireysel gelişim için kullanan kişilerdir (Farmer, 2010).

Dijital vatandaşlık teknoloji kullanımına yönelik davranış kuralları olarak tanımlanır. Dijital vatandaşlık; teknolojiyi kullanırken etik bir şekilde davranmak, uygun davranışlar sergilemek gibi konuları içerir. Dijital teknolojileri kullanırken doğru davranışlarda bulunma ve bu konuda duyarlı olmayı içermektedir (Ocak, 2013).

Dijital vatandaşlık; dijital teknolojilerin insanlar arası ilişkileri nasıl etkilediğiyle ilgili çalışmalarda ortaya koyulan kavramdır. Dijital vatandaşlık, bireylerin teknoloji ile ilgili olarak sahip oldukları sorumluluk bilinci şeklinde tanımlanabilir (Vizenor,2013). Başka bir ifade ile “dijital vatandaşlık”, topluma çevrimiçi katılma becerisidir.

Dijital vatandaşlık, sanal teknolojiyi kullanırken uymamız gereken kuralları ifade eder (Çubukçu ve Bayzan, 2013). Dijital vatandaş; dijital platformları kurallarına uygun olarak kimsenin hakkını ihlal etmeden kullanabilen kişidir. Dijital vatandaş teknolojiyi bilinçli bir şekilde kullanabilmelidir. Aynı zamanda teknolojiyi olumsuz yönleri bakımından eleştirebilmelidir. Dijital vatandaş yaptığı hareketlerin sorumluluğunu alabilecek bilince sahip olabilmelidir. Dijital vatandaş; internette dahi ahlaki kararlar alabilmeli, iyi davranışları teşvik edebilmelidir (Mossberger, Tolbert, ve McNeal, 2008: 1;Öztürk, 2003; Çubukçu ve Bayzan, 2013; Ocak, 2013).

Dijital vatandaşlık, tartışmalı bir kavramdır. Mobil cihazların ve sosyal medya platformlarının her yerde kullanılmasıyla birlikte kullanıcılar dijital üye haline gelmiştir. Dijital Vatandaşlık; katılımı, dâhil olmayı ve yaratıcılık biçimleri ile teknolojiyi kötüye kullanımı beraberinde getirmiştir. Gençlerin, eğitimcilerin, sosyal hizmet sağlayıcıların ve hükümet yetkililerinin beklentileri teknolojinin uygun kullanımı etrafında şekillenmektedir. Hükümet yetkilileri; çevrimiçi taciz, trol, bağnazlık, zorbalık, itibarsızlaştırma, müdahaleci kişisel veri toplama ve gizlilik ihlallerine karşı güvenli ve üretken çaba gösterilmelidir (McCosker, Vivienne ve Johns, 2016: 6).

Dijital vatandaşlık kavramını, kültürel katılım ve dışlama için yeni bir endişe alanı olarak görülmektedir. Ulus devletler, 'dijital-varsayılan' platformlar aracılığıyla refah, tıbbi bakım ve kimlik tescilleri gibi kamu hizmetlerini dijital platformlardan sunmaktadır. Dijital olarak açıkça reddedilen vatandaşların, vatandaşlık fırsatları azalmaktadır. Örneğin bakıma muhtaçlar ve ihtiyaç sahipleri, ihtiyaçlarını gidermek için dijital platformlara katılmalıdır. Benzer şekilde, pasaporta sahip ancak bu kimliğin dijital izinin bulunmadığı bir şahsa sınırdan geçiş erişim hakkı tanınmayacaktır (McCosker, Vivienne, Johns. 2016: 8).

Milletlerarası Eğitim Teknolojileri Topluluğu (International Society for Technology in Education), günümüze dair altı beceri alanı saptamıştır. Bunlar, teknolojiyi bilme, yenilikçi olma, işbirliği ve haberleşme, bilgi öğrenme ve araştırma yöntemlerine hakim olma, olumsuzluklara çözüm getirme ve dijital vatandaşlıktır. Bu beceri alanlarından biri olan dijital vatandaşlık gün geçtikçe daha çok dikkat çekmektedir. Fakat dijital vatandaşlık kavramını açıklamak ve ölçmek, bazı sebeplerden dolayı oldukça güçtür. Bunun sebebi ise vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi kavramlarındaki farklılık ve doğru çevrimiçi vatandaş becerilerini tanımlayan “hukuk, etik, sorumlu ve güvenli” kavramlarının manasının, devletlere, inançlara, eğitim sistemine ve kültürlerle göre değişkenlik göstermesidir (Greenhow, 2010).

Vatandaşlık kavramı, bir siyasi grubun tüm bireylerinde belirli bir sosyal haklara sahip olma olarak ifade edilmiştir. Bilgi teknolojisinin, günümüzde faydalı bir ortam olduğunu belirtilmektedir. İnternet, vatandaşların yarar sağlama ve kişilerin yönetime katılımının sağlanmasında önemli bir faktördür. Dijital vatandaşlığın, toplumsal katılım olarak öngörülen sosyalleşme olgusuna bireyleri desteklediği öne sürülmektedir (Warschauer 2003).

Barlow'a göre de (1996; akt. Hague ve Loader, 2005, s.6) yönetim süreçleri bilişim teknolojileriyle desteklendiğinde egemenlik daha da halka ait olduğu durum meydana gelecektir. İnternet ise siyasi otoriteler tarafından kontrol edilme endişesinden uzak bir şekilde, varlığını bütünüyle meydana koyarak tartışılabilir eşit ve özgür küresel vatandaşlardan oluşturduğu bir ağ olacaktır (Hague ve Loader, 2005: 6).

Dijital vatandaşlık ile ilişkili kavramların tanımları şöyledir (Öztürk, 2015: 29):
Etkileşim: Dijital vatandaşların mekândan ve zamandan bağımsız olarak diğer vatandaşlarla, iletişime geçmelerinde etkilidir.

Küresel ağ: Ulusal sınırları aşarak iletişim, küresel düzeyde gerçekleşir.

İfade özgürlüğü: Devletin keyfi kontrolü olmadan kişilerin düşüncelerini özgürce ifade etmelerini sağlar.

Bilgi üretim ve paylaşım olanağı: Dijital vatandaşlar devletin sansürü olmadan elde ettikleri verileri üretip paylaşır.

Bir topluluğa ait olma özgürlüğü: Bireyler tercihlerine göre internette örgütlenmiş olan sanal gruplara üye olabilir.

Özel ve Resmi güçlere itiraz etme imkânı: Resmi ya da özel güçlerin belirlediği bilgilere tepki gösterilebilir ya da bu bilgiler kabul edilmez

Günümüzde insanlar artık sanal vatandaşlık kimlikleri ile doğmaktadırlar. Özellikle genç insanlar sanal ortamlarda bıraktıkları izlerle ve sanal vatandaşlık kimlikleri ile tanınmaktadırlar. Gençlerin hayatlarının ileriki dönemlerinde çeşitli alanlarda sanal kimliklerine uygun değişim ve düzenlemelere ihtiyaçları olacaktır. Bu nedenler, gençlerin çeşitli alanlara yönelik bilmeleri gereken özellikler; bu alanlardaki donanımlarını artırmalarını sağlayacaktır.

Bilhassa 15-30 yaş gurubundakiler, dijital vatandaşlık kimlikleri ve dijital alanlarda paylaştıkları kişisel veriler ile tanınmaktadır. Sonraki dönemlerde ise iş başvuru formlarında ve günlük yaşamına yönelik faaliyetlerinde dijital kimliklerini destekleyen paylaşımlarda bulunması gerekir. Bu sebeplerle gençlerin eğitim hayatlarında ve kişisel gelişim süreçlerinde teknoloji kullanımına yönelik duyarlı olmaları ve dijital erişim becerilerini artırmalarında ciddi katkı sağlayacaktır (WEB2).

İnternet, vatandaşlık kavramından etkilenmekte aynı zamanda vatandaşlık kavramını etkilemektedir. Bilhassa demokrasiyle yönetilen toplumlarda vatandaşların resmi kurumlarla iletişimini kolaylaştırması ve bu yönde devlet yönetimine katılımını sağlaması gibi nedenlerle önem arz etmektedir. Örneğin ülkemizde e-okul, e-devlet, e-nabız vb. uygulamalar bu kapsam içerisinde önem arz etmektedir. Bu uygulamalar halkın yönetime aktif bir şekilde katılımını sağlamakta ve katılımcı demokrasinin daha güçlenmesini sağlamaktadır. İnternet olanak sağladığı uygulamalarla toplumdaki demokratik gelişmelere katkı sağlamıştır (Karaduman. 2011:17).

Ribble (2006) kendisinden önce yapılan çalışmalarını incelemiş, dijital (sanal) vatandaşlığın ilkeleri ve kurallarını kapsayan boyutlandırma çalışması yapmıştır. Bu ilke ve kurallar "Dijital Vatandaşlığın Boyutları" başlığı altında ifade edilmiştir.

2.3 DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE DİJİTAL VATANDAŞLIK

Ribble (2009), Yeni kuşağı dijital teknolojiler ile erken yaşta tanışmasından dolayı yeni neslin birer "dijital yerli" olarak tanımlamıştır. Dijital Vatandaşlık bilincinin erken yaşlarda kazanılması gerektiğini ve erken yaş grubundakilere dijital teknolojilerin kullanımının kazandırılması gerektiğini belirtmiştir. Gün geçtikçe gelişen dijital teknolojiler hem kişiyi hem de kişinin içinde bulunduğu ortamın değişmesini gerekli kılmaktadır. Bu değişimin başından beri içinde bulunan, dijital platformları etkin kullanan ve internet ile büyüyen günümüz kuşağı dijital yerliler" şeklinde ifade edilmektedir (Prensky, 2001).

Prensky (2001), dijital teknolojiler ile büyüyenlerle ve büyümeyenleri "dijital yerliler (digital natives)" ve "dijital göçmenler (digital immigrants)" şeklinde tanımlamıştır. Dijital yerliler, 1980den sonra dünyaya gelenler ve çevresi dijital teknolojilerle çevrelenmiş olan kuşaktır. Dijital göçmenler ise 1980 öncesi dünyaya gelmiş olan, dijital teknolojiler ile bağ kurmaktan kaçınan, dijital teknolojilere mesafeli olan ve uyum sağlamaya çalışan kuşaktır. Dijital yerliler, dijital göçmenlere göre genç kişilerdir. Bilişim teknolojileri özellikle internet dijital göçmenler doğduktan sonra yaygınlaştığı için dijital göçmenlerin bilişim teknolojilerine uyum sağlaması güçtür (Günther, 2007).

Dijital teknolojilerle etkileşim halinde büyüyen dijital yerliler, hem dijital teknoloji uygulamalarına hem de dijital teknoloji alanlarına ilişkin duyarlılıkları vardır. Dijital yerliler çevresindekilerden destek almadan ilk kez karşılaştıkları akıllı telefonları kullanabilmektedir. Birçok bilgiyi internet oyunlarından edindikleri saptanmıştır (Prensky, 2001).

Dijital yerli biçiminde adlandırılan bu kuşak, bazı çalışmalarda "Y" nesli olarak belirtilirken, bazı çalışmalarda da "Z" nesli biçiminde ifade edilmektedir. "Z" (1999 ve günümüz) nesli, internetle büyüyen çocuklar, "Y" (1980-1998) nesli internete

sonradan alışıp uyum sağlayan internete çok uzak olmayan, “X” nesli (1965 - 1979) internet ile sonraki dönemlerde tanışıp teknoloji ile arasındaki mesafeyi kapatmaya çalışan olan kişilerdir (Evrar, 2012).

“Z” neslinin anne ve babaları “X” ve “Y” neslinden gelenleridir. Fakat “Y” neslinin “Z” nesli ile teknolojik açıdan daha ilişkili olacağı ve Y-Z arasındaki makasın ilerde daralacağı tahmin edilmektedir. (Çetin ve Özgiden, 2013). Bilişim teknolojilerini kullanım sınıflaması yaş grupları ile yapılmaktadır. 50 yaşın üstündeki kişiler, teknoloji ile ilgili konuşurken endişeye kapılır, 30-40 yaş gurubundaki kişiler endişeden çok hayranlıklarını dile getirir. 20 yaşın altındaki kişiler ise yalnız teknolojiyi kullanır, hayrete kapılıp ve endişe düşmezler. Çünkü Z kuşağı, devamlı ilerleyen teknolojinin içinde dünyaya gelen bir dijital yerlidir (Şendağ ve Uysal, 2010).

Çağımız öğrencileri erken çocukluk döneminde dijital teknolojileri kullanmaya başlamaları nedeniyle dijital vatandaşlığa dair beceri ve değerleri desteklenmelidir. Dijital yerliler erken çocukluk döneminde dijital teknolojiler ile ilgili alışkanlıkları edinmiş olması gerekmektedir (Hollandsworth, Donovan ve Dowdy, 2011). Bu bağlamda teknolojiye uyum için yalnız Z kuşağı için göz önünde bulundurulmamalı, teknoloji ile arkadaş olan (Y kuşağı) ya da teknoloji sonradan hayatına sokan neslin (X kuşağı) beklentilerine cevap verecek şekilde düzenlenmelidir. Çocuklara nasıl dijital vatandaşlık becerileri kazandırılmalıdır. Bilişim teknolojileri kullanılırken bazı etik ilkelere kaşın duyarlılık göstermeleri sağlanmalıdır.

Üç boyutlu yazıcılar, kodlama ve nesnelerin interneti; Bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerden bir kaçını biçiminde ifade edilirken çevirim içi uygulamalar yaşantımızın değişik boyutlarında farklı yönlerde bu gelişimin sonucu olan değişimler şeklinde ifade edilir. Bu değişimlerin yaşantımıza en önemli katkısı dijitalleşmektir. Bilhassa dijitalleşmenin ile demokratik bir ülkede vatandaşların kamu kurumlarıyla ve sivil toplum örgütleriyle iletişimi sağlaması ve bu bağlamda yönetime aktif katılımın sağlanması faydaları bulunmaktadır. E-devlet, e-nabız, e-okul, e-vatandaş, e-kitap, e-ticaret v.s. yaşantımıza dokunan “e-leşmek” kavramı dijital bir kalıba bürünmüş ve buradan hareketle dijital vatandaşlık gibi kavramlar yaşantımızda yer almıştır (Şendağ ve Uysal, 2010). Dijital vatandaşlık ise dünya çapında vatandaşlık normlarını güçlendirmekte ve dijital kimliğe denk gelen dünya kimliğini desteklemektedir.

(Engin ve Sarsar, 2015). Dijital araçlardaki ilerlemeler sayesinde hürriyetimizi daha fazla geliştiren mobil teknolojiler ile de “m-eğitim”, “m-sağlık” gibi terimler alanyazında yer bulmuştur. Bireylerin dijital vatandaş olarak kendini ifade etmelerinde, internetin sağladığı popülaritenin yanında verilere kısa sürede “erişim” ve “etkileşim” imkânı sunması yer almaktadır (Şendağ ve Uysal, 2010).

ISTE (The International Society for Technology in Education) isimli kuruluşun belirlediği “dijital vatandaşlık standardı” bilişim güvenliği bağlamında ele alınmaktadır. ISTE, teknolojiyi temel ve ortaöğretim öğrencilerinin aktif bir biçimde kullanmalarını sağlamak amacıyla öğrenci ve öğretmenlerin çevirim içi ortamlarda eğitsel faaliyetlerde yapmasına destek olan organizasyondur. Bu bağlamda bu organizasyonun eğitim ve öğretimde uygulanması amacıyla NETS (The National Educational Technology Standards) isminde bazı normlar meydana getirmiştir. NETS eğitim-öğretim her kademesinde herkesin ilgi ve tutumlarına uygun olarak ifade edilmiştir (öğrenci, öğretmen, idareci, eğitim koçu gibi...). NETS, günümüzde dijitalleşmenin her alanı etkilediği dönemde eğitim ve öğretim becerilerinin desteklenmesi ve dijital eğitimi geliştirmesi bağlamında tüm ülkelerde yaygınlaşmıştır. NETS, dijital vatandaşlık ve bilişim araçlarıyla erken çocukluktan itibaren dijital vatandaşlık farkındalığını yansıtıcı düşünme ve empati kurma ile destekleyip bilişim teknolojileri kullanımında nasıl yeni farklı yöntemler oluşturulacağına dair raporlar oluşturmuştur (Aslan, 2016).

Uluslararası teknoloji şirketleri kullanıcılar için kural ve yönerge standartları oluşturmuştur. Örneğin Microsoft şirketi çevirim içi teknolojinin faydalarına ve risklerine hâkim olduğundan dijital vatandaşlığın herkes tarafından kabul edilen davranış normlarının oluşturması gerektiğini bildiriler şeklinde ilgili kurumlara sunmuştur. Ayrıca Google şirketi de dijital vatandaşlık ile bağlantılı olarak farkındalık yaratmak için çevrimiçi dijital vatandaşlık kılavuzu yayınlamıştır (Google, 2013). Bu kılavuzun içinde internete erişim ile ilgili etik normlar, hizmet anlayışı, telif hukuku ve çevrimiçi mahremiyetin sağlanmasına kadar birçok yararlı içerik ortaya koyulmuştur.

İnternet kullanıcılarının sorumlu ve güvenli bir biçimde interneti kullanabilmeleri için Microsoft, Alhabet, Nokia, Apple, Facebook gibi bilişim firmaları Avrupa

Komisyonu liderliğinde 2011’de yol haritası oluşturmuşlardır ve yol haritasında uzlaştıklarını ilan etmişlerdir (WEB 3).

Hazırlanan yol haritasının ilk hedefi; olumsuz paylaşım ve içeriklerin kamu kurumları kanallarına kolayca bildirebilmektir. Hesap ayarlarının yaş değişkeni dikkate alınarak sunulması, filtre uygulamalarıyla olumsuz örnek içeren internet sayfalarına ulaşımın engellenmesi çevrimiçi çocuk istismarı içeren paylaşımları engelleme ve zamanla düşen internet ile tanışma yaşı ile ilgili önlemler almaktır. Yol haritasının uygulanması bağlamında 5 çalışma grubu meydana getirilmiş ve yol haritasını 31 teknoloji firması imzalamıştır.

En çok kullanılan sosyal medya olan Facebook, bu yol haritası kapsamında kullanıcıları için Facebook yardım sayfası oluşturmuştur (Facebook, 2013). Bu sayfada, profil sayfalarında paylaşılan suç içeren paylaşımlardan çalınan fotoğraf ve video, gizliliğin korunması kullanıcının geri bildirim yapmasını destekleyecek bağlantı sayfası hazırlamıştır.

Türkiye’de internetin kullanılma ve halkın internet ile tanışma sürecini dikkate aldığımızda Dijital Vatandaşlık kavramının Türkiye’deki gelişim sürecini anlamak mümkün olacaktır. Dijital dünyanın en önemli icadı olarak orta koyulan internet dijitalleşmenin mihenk taşını oluşturmaktadır. Türkiye’de 1986’da oluşturulan Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Ağı (TÜVEKA) internetin ilk ulusal ağı olarak kabul edilir. TÜBİTAK ve ODTÜ ortaklığı ile kurulan TR.NET 1991’de Türkiye’nin ilk İnternet servis sunucusu olarak hizmete girdi. İlk yurt dışı internet bağlantısı 1992’de Hollanda ile yapıldı. Kurum ve kuruluşlara internet sitelerinin fiilen verilmeye ve vatandaşların geniş banttan internete eriştiği yıl ise 1994’tür. Türkiye’nin ilk internet altyapı ağı olarak adlandırılan TURNET 1995’te hizmet vermeye başlamıştır (Aslan, 2016).

Türkiye’de e-yönetişim ile ilgili gelişmeler 2000’li yılların başında başlar. Bu doğrultuda ilk olarak Avrupa Komisyonu Ocak 2001’de Malta Cumhuriyeti, GKRC ve Türkiye’ye e-Avrupa ile ilgili bir çalışmanın oluşturulması için teklifte bulunmuştur. Bunun üzerine 23 Nisan- 4 Mart 2001’de e-Avrupa konusu görüşüldükten sonra onaylanmış, 15-16 Haziran 2001’de e-Avrupa’ya resmen katılım sağlanmıştır. Sonraki süreçte Türkiye’nin e-Avrupa konusundaki sorumluluklarını

yerine getirebilmesi amacıyla TÜBİTAK liderliğinde e-Türkiye ya da e-devlet adı verilen projeler üretilmeye başlanmıştır (Demirel, 2010: 82-83).

2003-2004 yılları arasında “e-Dönüşüm Türkiye Projesi” adıyla yeni bir proje gündeme gelmiştir. Projeye ilgili DPT Müsteşarlığı yetkili kılınmıştır. Projenin temel amacı, vatandaşlara daha kaliteli ve hızlı kamu hizmeti sunmanın yanı sıra şeffaf, katılımcı ve etkin iş süreçlerine sahip olmayı ilke edinmiş bir devlet yapısı için gerekli altyapıyı sağlayacak şartların sağlanmasıdır (Çetiner, 2009: 41-45).

Aslında Türkiye’de, söz konusu e-Dönüşüm Türkiye Projesi’nden önce de var olan e-devlet uygulamalarının önemli örnekleri vardır. Merkezi yönetim dâhilinde şekillenen bu uygulamalar, genel olarak merkez yönetim içindeki farklı kurumların kendi bireysel çabaları sonucunda ortaya çıkmıştır (Kösecik ve Karkın, 2004: 119-120). Bu çabaların sonucunda ortaya çıkan uygulamaların en önemlisi 1972 yılında çalışmalarına başlanan ve 2002 yılı Kasım ayında çevrimiçi hizmet vermeye başlayan MERNİS (Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi) projesidir. Proje kapsamında, her vatandaşın bir kimlik numarası ile takibi söz konusudur (Çukurçayır ve Çelebi, 2009: 73-74).

Bütün bu değişimler köklü değişikliklere de ortam hazırladı. Günümüzde küçük marketlerden tutun da devasa holdinglere okul-kolej, üniversite ve bireysel web sayfaları ve tanıtımlara kadar yaygın bir kullanıma sahip internet sayesinde iletişim, baş döndürücü bir şekilde gelişmiştir. Hayatımızın her alanında kullandığımız günlük işlerimizin internet ortamına taşınması (e-okul, e-kitap, e-devlet, e-bankacılık faaliyetleri gibi...), hayatımızı kolaylaştırmasından ötürü çevirim içi dijital ortam birçok risk ve tehdide karşın dijital etkin bireyleri etkilemekte ve tüm toplumun hayatını kolaylaştırmaktadır (Bayzan, 2011).

Özellikle 1 Nisan 2016’da toplumun kullanımına açılan geniş bant hizmeti ve cepten internetin 4.5G ve fiber hızlı internette geçmemiz internet hızını arttırmış ve bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmıştır

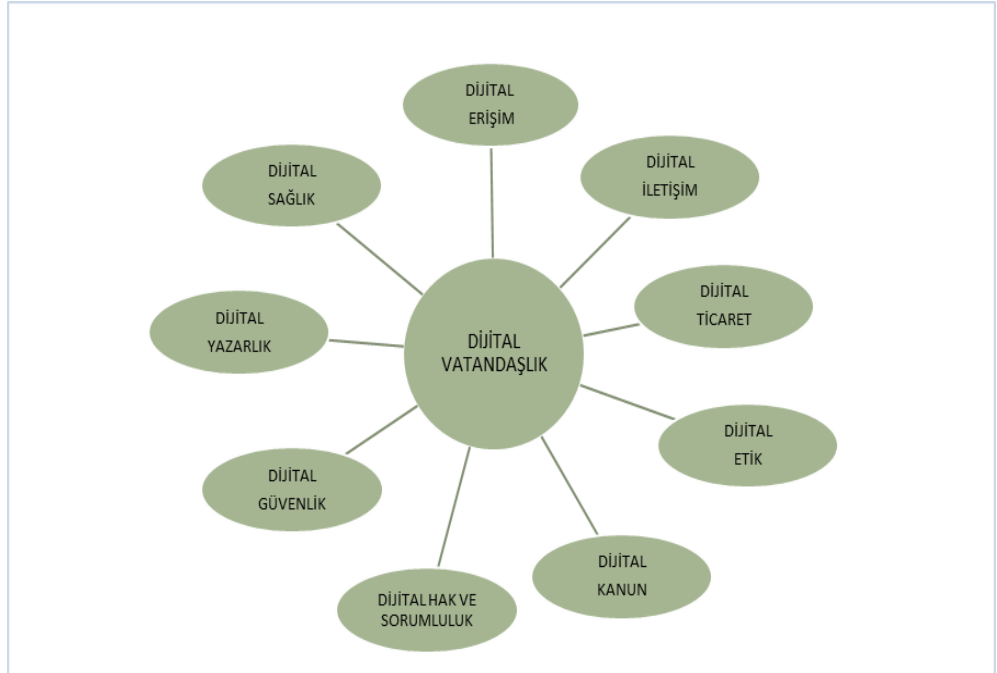
Bu açıdan bakıldığında e-devlet hizmetleri ve eğitim alanında FATİH (Fırsatları Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi) Projesi etkin ve doğru kullanıldığında dijital vatandaşlık sürecini hızlandıracak ve bilgi çağını yakalamamıza yardımcı olacaktır.-

2.4 DİJİTAL VATANDAŞLIĞIN BOYUTLARI

Dijital vatandaşlığın farklı boyutları vardır. Dijital vatandaşlığın boyutlarını göz önünde bulunduracak olursak son yıllarda internet kullanımının artmasına paralel olarak çocukların bir çok yönden çeşitli sorunlar yaşadıkları yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılmıştır (Karaduman ve Öztürk, 2014).

Ribble (20-06) kendisinden önce yapılan çalışmaları incelemiş, sanal vatandaşlığın boyutları hakkında zaman içinde farklı sınıflamaların ortaya çıktığını görmüştür. Ribble bütün bunlardan yola çıkarak sanal vatandaşlığın boyutlarını 9 başlıkta incelemiştir. Bunlar; Dijital iletişim, dijital etik, dijital erişim, dijital okur-yazarlık, dijital haklar ve hukuk, dijital ticaret, dijital sağlık, dijital gizlilik ve güvenlik'tir (Ribble, 2006; Akt. Karaduman, 2011).

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler hayatımızı birçok yönüyle etkilemiştir. Hayatımızı çok yönlü etkileyen boyutları sınıflandırmamız "Dijital Vatandaşlık" kavramını daha da anlaşılır hale getirecektir. Aşağıda dijital vatandaşlığın dokuz boyutu açıklanmıştır.

Şekil 1. Dijital Vatandaşlığın Boyutları

2.4.1 Dijital Erişim

Toplumdaki her bir bireyin sanal teknolojiye istediği yerden, kaliteli ve hızlı bir şekilde ulaşabilmesidir. Bir toplumun teknolojik açıdan rerken olabilmesi için dijital erişimin sorunsuz ve eşit olarak sağlanması gerekir. rnek olarak verecek olursak, yaş, ırk, cinsiyet, maddi imkânlar, zihinsel ve fiziksel farklara bakmadan sanal topluluğa katılımlının sağlanması yolunda sanal erişime ulaşma imkânları artırılmalıdır. Böylece her bir birey evrimii ortamda eriştiği imkânları kullanarak ihtiyaçlarını giderebilir ve vatandaşlık sorumluluklarını daha rahat yerine getirebilir (ztrk, 2015).

Çevrimiçi platformlarda yukarıda ifade edilen eşitizlikler dijital uçurum kavramının alanyazında yer almasına sebep olmuştur. Çünkü dijital uçurumun; sosyal, ekonomik ve siyasal eşitizlikleri büyüterek, sosyoekonomik düzey kriterleri yönünden ileride olan grupların evrimii platformlardaki üstünlüğünü artırmıştır. Eğitimden alışma hayatına geçiş, üretimden tüketime kadar olan süreçler artık internet üzerinden gerçekleşmektedir. Ancak düşük sosyoekonomik seviyedeki gruplar, dışlanmışlık düşüncesi nedeniyle teknolojik gelişmeleri geriden takip edebilmektedir (ztrk, 2015: 127).

2.4.2 Dijital Ticaret

Ticaret kavramı “hizmet ve ya malın satılması ve satın alınması“ faaliyetlerini ifade etmektedir. Bu faaliyetlerin evrimii platformlarda yapılması, dijital ticaret [e-ticaret] kavramını alanyazına kazandırmıştır. Dijital ticaret, “evrimii platformlarda ürünlerin üretilmesi, dağıtılması ve tüketilmesi” olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda yapılan faaliyetler, dijital veriye dnştrlm yazılı metin ve görsellerin paylaşılmasını kapsamaktadır (Canpolat, 2001).

İnternet bankacılığı hizmetlerinin kullanılması, sanal alışveriş ve gelir idaresi başkanlığı vb. kurumlarla para alışverişi dijital ticaret kapsamında yer alır. Sanal ticarete güvenli internet sitelerini tercih edilmelidir. Etkin bir sanal vatandaş, evrimii ticaret yaparken bilgi ve şifre güvenliğini sağlayabilen ticareti güvenli sayfalardan yapan bireyleridir. Aksi halde, özellikle dijital ticaretin bilinçsizce yapıldığı durumlarda birçok ticari risk ile karşılaşmak mümkündür (Aslan, 2016).

2.4.3 Dijital İletişim

Dijital iletişim araçları bilginin, düşüncelerin, duyguların elektronik ortamda paylaşılmasını sağlayarak yeni bir sosyal yapı oluşturmuştur. Cep telefonları, anlık mesajlar ve e-posta alıp-gönderme teknolojiyi kullananların iletişim kurma biçimini değiştirmiştir (Ribble, 2006). Bu bağlamda dijital iletişim ise farklı formlardaki dijital araçları kullanarak ikna edici iletişim kurma yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Dijital iletişim bugün pek çok kariyer için temel bir beceri olarak görülmektedir (Aho, 2005).

Dijital iletişim, insanların birbirine daha önce hiç denenmemiş düzeyde anlık erişimine izin vermektedir. İş dünyasındaki birçok kullanıcı e-postayı telefon görüşmesine tercih etmektedir. Çünkü e-posta kullanımı durumunda bir kayıt oluşmaktadır. Kullanıcılar mesajları silseler bile tamamen yok olmadığını, genellikle bir hizmet sağlayıcı veya yedekleme sistemine kaydedildiğini unutmaktadır. Fakat bu teknolojilerin uygunsuz kullanılabileceği durumlar oluşmaktadır. Kullanıcılar e-posta gibi dijital araçları ne zaman ve nasıl kullanacakları konusunda bilinçli olmalıdır. E-postalar sıklıkla kimlerin görebileceğine veya bunların nasıl yorumlanabileceğine bakılmaksızın gönderilmektedir. Çünkü bireyin, sonuçlarını düşünmeden aklından geçenleri yazıp bir tuşa basarak göndermesi son derece kolaydır. Göz ardı edilen ise hem gönderilen mesajların kayıt altına alındığı hem de bazen yüz yüze konuşmanın bir sorunu e-posta alıp vermeden daha hızlı çözebileceğidir (Ribble, 2006). Çocuklar erken yaşlardan itibaren dijital iletişim araçlarını kullanmaya başlamakta ve hayatlarının geri kalanında da bu iletişim biçimini devam ettirmektedir. Bu nedenle gelecek yaşantılarına temel oluşturmak amacıyla öğrenciler, ilköğretimden itibaren dijital iletişim araçlarının kullanımını konusunda bilinçlendirilmeli ve bu ortamda karşılaşılabilecekleri sorunlara hazır hale getirilmelidir.

2.4.4 Dijital Okuryazarlık

Çevrimiçi platformların günümüzde yaygın kullanılmasına rağmen, bu platformlardan faydalanma konusunda bilinçsizlik mevcuttur. Bu bilinçsizliklerin başında internette yer alan verileri arama, sorgulama ve doğru bilgileri ayırt edebilme konusudur. Buldukları ortamlarda internet erişimi olan çoğu kullanıcılar internette bilgiyi bulma ve sorgulama becerisine sahip değildir. Bu olumsuz durumun nedeni arama stratejilerini bilmemek veya dijital okuryazarlık

yeterliliklerinin kısıtlı olmasından kaynaklanabilir. Milyonlarca internet sitesinin içerisinden kullanıcının işine yarayacak güvenilir bilgiyi seçebilmesi bir dijital okuryazarlık yeterliliğidir (Mossberger, Tolbert ve McNeal, 2008: 10). Bu yeterlilik sonucunda dijital okuryazarlık internet üzerinden ciddi bir şekilde araştırma yapmak, yapılan araştırmaları değerlendirmek, sanal imkânlarla bilgi elde etmek anlamına gelir (Aslan, 2016).

2.4.5 Dijital Etik

Türk Dil Kurumu, ahlak kavramını; “bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları” şeklinde tanımlamaktadır. İnsanın sağlığını koruması, ailesine bakması, ulusunu ve yurdunu sevmesi birer görevdir. Bu görevlerin her biri uygulamalı ahlakın konusudur. Fakat görev denileneşeyin niteliği nedir? İnsan neden dolayı görevini yapmaya zorunludur? Bu zorlamayı yapan kuvvet nedir? İşte burada ele alınan sorunlar ise etiğin konusudur. Ahlak birçok alanlarda görevleri bildirir; etik ise sadece görevin kaynağını ve niteliğini araştırır. Ahlak, iyi işleri gösterir. Etik ise iyiliğin ne olduğunu, araştırır. Biri uygulamaları, öteki de uygulamaların temellerini ve kaynaklarını araştırır (Pazarlı, 1980: 36; akt Aydın 2011: 41). Alanyazında davranış normlarından ziyade başkalarına zarar verme davranışının başka platforma taşınmasından ve normların yenilenme hızının olayların gerisinde kalmasından dolayı dijital ahlak yerine dijital etik kullanıldığı düşünülmektedir. Çünkü bilişim araçlarını kullanların doğru davranışın kaynağı ve ilkeri üzerinde düşünmesi gerekmektedir.

Etik kavramı, fertlerin nasıl davranacaklarını etkileyen, yanlış ve doğruya dair prensipler tanımlanmaktadır (Laudon ve Laudon, 1996; akt. Dedeoğlu, 2001: 3). Dijital platformlar daha önce olmayan özgün bir alan olduğundan, bu alana ilişkin farklı etik problemler meydana gelmekte ve bilişim teknolojilerindeki yenilikler sürekli olarak etik normlarımızın geride kalmasına yol açmaktadır (Dedeoğlu, 2001: 4). Oysaki sosyal hayatımızdaki davranışlarımızı nasıl ahlak normlarına göre şekillendiriyorsak dijital platformlardaki davranışlarımız için de bu tarz normlara gerek duyarız.

Sanal araçları ahlaklı bir şekilde kullanmak gerekir. Sanal ortamda çeşitli sayfalarda gezinirken veya internetin çeşitli olanaklarından yararlanırken diğer insanların

haklarına saygılı olmak gerekir. Örneğin doğru davranışlar sergilemek, düzgün bir dil kullanarak çevrimiçi ilişkileri sürdürmek etik olgu içerisinde yer almaktadır. İnternet kullanırken ahlak kurallarına dikkat etmemek çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. İyi bir sanal vatandaş ahlak kurallara dikkat eder (Öztürk, 2015).

2.4.6 Dijital Kanun

Hayatın her alanında uyulması gereken kurallar bulunmaktadır. Bunların dışında özellikle dijital platformlarda uyulması gereken kurallar vardır. Bir dijital vatandaş normal hayatta suç sayılan her şeyin sanal ortamda da suç olduğunun farkında olması gerekir. Bu gibi suçları işleyenleri gerekli mercilere şikâyet etmesi gerekir (Karaduman, 2011).

5651 sayılı “İnternet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkındaki kanun” ile dijital suçların hukuki yaptırımı vardır. Erişim sağlayıcılarının ve Operatörlerin sorumluluklarını dijital platformlarda işlenen siber suçlarla ilişkin usul ve esasları içermektedir (TBMM, 2007). Örneğin, yaşadığı organ satışı, yasak yayınlar, intiharı özendiren çevrimiçi oyunlar dijital platformlarda yapılması kanunen suçtur. 5651 sayılı kanun çerçevesinde her türlü bilişim suçları ya da riskli dijital davranışlar Bilişim Suçları Büro Amirliklerine ihbar edilmelidir.

2.4.7 Dijital Hak ve Sorumluluk

İnternet herkesin kendisini özgürce ifade edebildiği yerdir. Bu ifade özgürlüğü başkalarının haklarını ihlal etmeyecek derecede sınırlı olmalıdır. Bütün bunlar dijital platformlarda hak ve sorumluluk çerçevesindeki dengesini oluşturmaktadır. Örneğin internette bilgi konusunda alıntı yaparken nasıl bir yol izleneceğine dair hak ve sorumlulukları bilmek gerekir. Dijital platformlarda yapılan yolsuzluk ve haksızlıklara karşı sanal vatandaşların sorumlulukları vardır. Dijital platformlarda herkes kendini özgürce ifade edebilecek haklara sahiptir. Ancak bu haklar sınırsız değildir. Dijital platformlarda bazı haklar kısıtlanamaz. Örneğin; Grup oluşturma, Sanal ortamlarda forumda görüş bildirme ve tartışmalara katılma vb. (Ribble ve Bailey, 2007; Akt. Karaduman, 2011).

2.4.8 Dijital Sağlık

Dijital teknolojiler hayatımızı birçok yönden kolaylaştırmaktadır. Bunun yanında dijital teknolojilerin şuarsuzca ve aşırı kullanımdan kaynaklanan birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Bu problemlerin başında da bu teknolojiye yararlanan kişilerin fiziki ve psikolojik gelişimlerinin olumsuz yönde etkilenmesi gelmektedir. Günümüzde bilgi ve haberleşme teknolojileri hayatımızın her alanında kullanılmaktadır. Bu nedenle interneti kullanırken sağlığın etkilememesine dikkat edilmelidir (Goldberg, 1996).

Büyük Britanya'daki sağlık dergisi The New Scientist'e göre dijital platformları yoğun kullanan kişiler için hastalık risklerini aşağıdaki gibi tanımlamıştır (Özsoy, 2009: 31).

Ego Sörfü: Sürekli dijital platformlarda kendi adını aratan ve kendisi ile ilgili hangi bilgilere erişilebildiğini araştırmak.

Enformografi: Bilgi yoksunluğu internette gidermeye çalışarak işine yaramayan bilgiler edinmek.

Blog ifşacılığı: Başkalarının özel hayatını ihlal eden bilgileri paylaşmak

Youtube-Narsizmi: Sürekli takipçi kazanmak için günlük hayattan haber değeri değeri olmayan videoları paylaşmak.

Myspace Taklitçiliği: Dijital platformlarda başka bir role hatta başka kişiliğe bürünmek.

Google Takibi: bağlantılı olduğu kişilerle dijital platformlarda sürekli bilgi toplamak

Siberhondrik: Sıradan sağlık problemlerinde, doktora başvurmak dijital platformlarda tanı ve tedavi yöntemleri bulup uygulamak.

Photolurking: İnternette saatlerce diğer kişilerin paylaştığı fotoğrafları seyretmek.

Wikipedializm: vaktinin büyük bölümünde internet ansiklopedisi Wikipedia'da metin yazmak

Crackberry: bu hastalık adını daha çok iş yaşamında kullanılan, e-mail alıp gönderen, anlık yazışma yapan avuç içi" bilgisayar örneği Blackberry akıllı telefonlarından alır. Özellikle yöneticiler için potansiyel risktir

Cheesepodding: Dijital platformlardan saatlerce şarkı indirme davranışında bulunma.

2.4.9 Dijital Güvenlik

Günümüzde dijital platformlarda daha fazla özel bilgiler saklanmakta ve bu bilgilerin korunması için önemli güvenlik tedbirlerine ihtiyaç vardır. Özellikle çevrimiçi platformlarda özel bilgilerin korunması sürekli artan siber saldırılar nedeniyle güçleşmektedir (Zeydan, 2006).

Kullanıcılar dijital platformlarda girdiği sayfalara dikkat etmelidir. Dijital vatandaş kendi güvenliği açısından bazı programlara sahip olmalıdır. Bunlar; filtreleme programları, güvenli internet paketleri ve antivirüs programlarıdır. Birey dijital platforma girdiği zaman kendi güvenliği için çeşitli güvenlik önlemlerine başvurmalıdır. Birey aldığı bu güvenlik önlemleriyle birçok olumsuzluktan korunmuş olur. Bunlar; başkalarının bilgilerini izinsiz kullanma, virüs, solucan veya truva atı oluşturma, birilerinin mallarını veya bilgilerini çalma, spam gönderme vb. (Öztürk, 2015).

Öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocukları dijital platformlarda tehlikeden korumaları için dikkat etmeleri gereken konular şu şekilde sıralanabilir (Peckham, 2008: 75; Klicksafe, 2010: 21).

- Çocukların telefon numarası, adres gibi özel bilgileri ve sosyal medya şifrelerini çevrimiçi platformlarda paylaşmamaları ya da isteyen her sayfaya bu bilgileri yazmamaları,
- Herhangi bir bilgisayar programını ailelerinin onayı alınmadan bilgisayarlarına ve akıllı telefonlarına yüklememeleri,
- Çevrimiçi platformlarda tanıştıkları kişilerle gerçek yaşamda buluşmamaları,
- Çevrimiçi platformlarda sohbet edilen yabancı kullanıcıların art niyetli kişiler olabileceği,
- Ebeveynlerin haberi olmadan çevrimiçi platformlarda yeni tanışılan insanlarla, yazışma yapılmaması,
- Ebeveynlerin haberi olmadan çevrimiçi platformlardan resim veya video göndermemeleri,
- Ebeveynlerin haberi olmadan çevrimiçi platformlardan alışveriş yapmamaları, kredi kartı bilgilerini güvenilir olmayan sitelerde paylaşmamaları,
- Çevrimiçi platformlarda kendilerini rahatsız eden cevap vermemeleri,

- Çevrimiçi platformlarda kendilerine ulaşan metinlerdeki bilmedikleri linklere tıklamamaları,
- Çevrimiçi platformlarda paylaşılan “şanslı kişi sizsiniz” veya “kazandınız”, ifadesi geçen içeriklere itibar etmemeleri,
- Çevrimiçi platformlardan edindikleri bilginin güvenilirliğini araştırmaları

2.5 SİBER ZORBALIK KAVRAMI

2.5.1 Zorbalık Kavramı

Literatür taraması yapıldığında, zorbalığın çocuk istismarı ve aile içi şiddet kavramlarının tanımlanması kadar güç olduğu görülmektedir. Zorbalığın bir hukuk kavramı olmaktan ziyade bir eğitim kavramı olarak ele alınması gerekir. Nitekim zorbalık ile ilgili çalışmaların çoğunu eğitimciler yapmıştır (Pişkin, 2002: 5).

Zorbalık konusunda yapılan çalışmaların ilki 1970’li yıllarda İskandinav ülkelerinin okullarında Dan Olweus tarafından başlatılmıştır. Olweus’un çalışmaları 1980’li ve 1990’lı yıllardan sonra Avrupa’da yankı bulmuş ve çeşitli araştırmalara konu olmuştur. İskandinavya da zorbalık sorunları için kullanılan kelime “mobbing” (Norveç, Danimarka) veya “mobbing” (İsveç, Finlandiya). Bu kelime birkaç farklı anlam ve çağrışım ile kullanılmıştır (Heinemann 1972 akt. Olweus 1992). Olweus’un yaptığı zorbalık tanımına çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Bunun üzerine Olweus mobbing terimi yerine bullying kelimesini kullanmaya başlamıştır. Olweus ilk yaptığı tanımı genişletmiştir. Bu tanımada grup şiddetine bireysel şiddeti de eklemiştir (Olweus, 1993).

Olweus’a göre bir davranışın şiddet olarak tanımlanabilmesi için şu özellikleri taşıması gerekir (Olweus, 1999):

1. Bilerek sergilenen saldırganca davranışlar olması
2. Davranışların tekrarlanması. Yani sanal saldırganın bu tür davranışları devamlı bir şekilde yapması
3. Zorbalık yapan kişinin ve mağdurun arasında güç yönünden dengesizlik olması gerekir.

Zorbalık, bir kişiye bir veya daha kişilerce kasıtlı olarak devamlı zarar verici eylemlerin yapılması ve mağdurun bu eylemlere karşı savunmasız kalmasıdır. Zorbalığın hedefi olan kişi ile zorbanın arasında "güç eşitsizliği" bulunmaktadır. Bu bağlamda fiziksel ve zihinsel bakımından denk iki çocuğun kavga edip birbirlerine zarar vermesi zorbalık olarak değerlendirilemez. Zorbalık davranışlarında kurban, kendisine zarar vermek isteyen zorbalara karşı çaresizdir (Olweus, 1993: 19).

Güçlü konumda bulunanların, güçlerini ve menfaatlerini kaybetmemek için zayıf olanlara karşı, psikolojik, fiziksel ve sosyal olarak istismarda bulunması zorbalıktır. Zorbalar genellikle gösterdikleri bu olumsuz eylemler sonucunda keyif almaktadır (Besag, 1989:16). Zorbalar davranışlarını kişisel veya topluluk halinde yapabilecekleri gibi, hedefteki kurbanlar da bu davranışlardan kişisel veya topluluk olarak olumsuz etkilenebilir (Fitzgerald, 1999: 22).

Pişkin (2002), zorbalığın meydana geliş şekillerini şu şekilde açıklamıştır:

- Darp etmek,
- Tokat veyahut tekme atmak,
- Çekmek, itmek veya dürtmek,
- Yıldırımak, ürkütme.
- Alay etmek, sinir etmek, dikkate almamak,
- Aşağılayıcı isimler takmak,
- Mağdur kişiye veya ailesine hakaret etmek,
- Mağdur olan kişi hakkında asılsız söylemler yaymak,
- Mağdur olan kişi hakkında onur kırıcı yazılar kaleme almak,
- Mağdur olan bireyi dışlamak veya sosyal guruplardan atmak,
- Mağdur olan bireyi tehdit etmek veya mağdurun eşyalarına zarar vermek.

Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse, zorbaca eyleme zorbalığa maruz kalan kişinin, zorbalığı yapan kişiye karşısında aciz duruma düşmesi gerekir. Zorbalık türleri, doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılır. Beden gücü ve sözle yapılan saldırılar doğrudan zorbalığa girer. Bilerek yalnızlaştırma, sosyal ortamlardan dışlama gibi davranışlar ise dolaylı zorbalık teriminin içeriğine dâhil olmaktadır (Olweus, 1993).

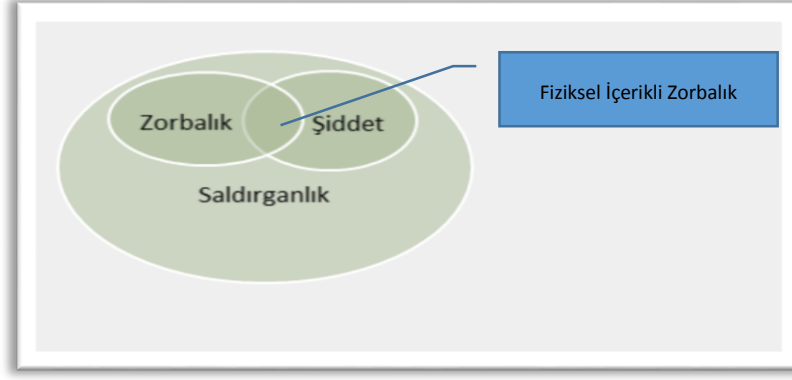
Zorbalığın uluslararası düzeyde medyada yer almasına neden olay 1980’de Norveç’te 9-13 yaşlarındaki 3 çocuğun yaşatlarının baskısıyla intihar etmesidir (Olweus, 1991; aktaran Ma, Stewin ve Mah, 2001: 2).

Ülkemizde ise, basın yayın organlarında okullarımızda zorbalık, şiddet, saldırganlık gibi durumların sıkça yer almazı üzerine Milli Eğitim Bakanlığı harekete geçmiştir. Öğrencilerin eğitim kurumlarında güvenli şekilde eğitim almasını sağlamak amacıyla önleyici ve geliştirici çalışmalar kapsamında zorbalık hukuk sistemimizde yer almıştır. Milli Eğitim Bakanlığının 2006 yılında 1324 sayılı Okullarda Şiddetin Önlenmesi başlıklı genelgesi ile illerde “Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Eylem Planı İl Yürütme Komisyonu” oluşturulur. Bu komisyonlar alt birimlerde de oluşturulur. Bu komisyonlar Şiddet Eylem Planını hazırlayıp dönem sonunda planlarına göre gerekli raporları düzenler (MEB Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi, 2006: 1).

2.5.2 Zorbalığın Şiddet ve Saldırganlık ile İlişkisi

Saldırganlık; davranış biliminde, bilerek zarar vermek için yapılan davranışların ortaya çıkardığı durum olarak adlandırılmıştır. Her türlü zarar veren davranış saldırganlık olarak düşünülebilir. Saldırganlık; hafif veya şiddetli, örtülü veya açık, planlı veya tepkisel, genel veya özel, fiziksel veya sözel olabilir. Bir davranışın saldırganlık olarak adlandırılması için sonucuna bakılmamalıdır. Ne amaçla yapıldığına bakılmalıdır. Bir davranış zarar verme amacıyla yapılmışsa sonucu ne olursa olsun saldırganlık olarak adlandırılır (Kartal ve Bilgin, 2007).

Şiddet veya saldırganlık, Olweus’a göre bir kimsenin başka bir bireye fiziksel olarak veya bir araçla vurarak zarar vermesidir. Her türlü zarar verme davranışı saldırganlık olarak adlandırılabilir. Öldürme ve buna yönelik davranışlar da şiddet olarak nitelendirilmektedir. Bu iki davranış türünün arasındaki en bariz fark ise şiddet davranışlarının fiziksel güç kullanmayı gerektirmesidir.

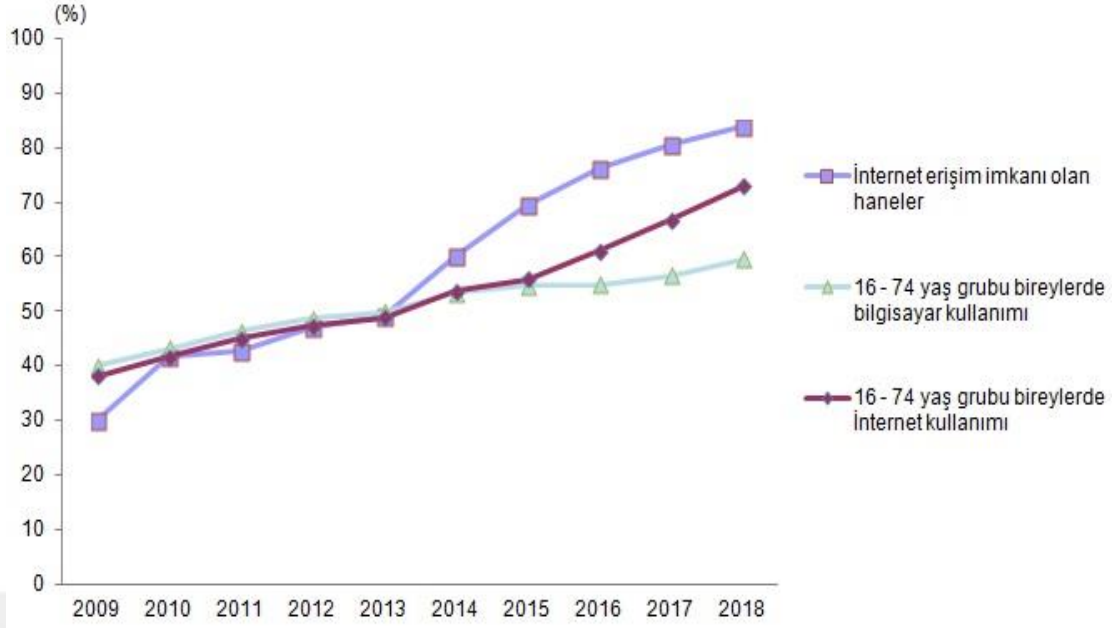
Şekil 2. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Terimleri Arasındaki İlişki

Olweus'a (1999) göre saldırganlık, şiddet ve zorbalık davranışları arasında Şekil 2'dekine benzer bir ilişki söz konusudur. Şiddet ve zorbalık saldırganlığın iki ayrı çeşididir. Şiddet ve zorbalığın örtüştüğü durumlar da vardır. Fiziksel boyutta zorbalık ortaya çıktığında örneğin vurma, tekme atma, dövme gibi hareketler yapıldığında bu davranışlar aynı zamanda şiddet olarak kabul görmektedir. Fakat zorbalığın fiziksel olmayan boyutu da vardır. İşte bu boyut şiddetten farklı olan tarafıdır. Örnek vermemiz gerekirse kızdırma, alay etme, kötü söz söyleme, isim takma, dışlama, arkadaş gurubuna almama, iftira atma, söylenti çıkarma, yalnız bırakma gibi zorbalık hareketleri saldırganlık olmasına rağmen şiddet unsurlarını içermediklerinden zorbalık olarak kabul görmemektedirler. Buna benzer birçok şiddet içeren davranış da zorbalık olarak kabul edilmemektedir. Örneğin; kavga eden iki bireyden birinin diğerine zarar vermesi, okullarda öğrencilerin kavga ederken birbirlerine zarar vermesi (Pişkin, 2002).

2.5.3 Siber Zorbalık ve İnternet

Haberleşme ve bilgi teknolojilerinin içerisinde en hızlı yayılan teknoloji bilgisayar ve internet teknolojileridir.

Şekil 3'te görüldüğü gibi internet erişimi olan hanelerin oranı artmaktadır.

Şekil 3. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, (TÜİK, 2018)

Bilgisayar ve İnternet kullanımı 2018 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla %59,6 ve %72,9'dur. Bu oranlar 2017 yılında sırasıyla %56,6 ve %66,8 idi. Bilgisayar ve İnternet kullanım oranları 16-74 yaş grubundaki erkeklerde %68,6 ve %80,4 iken, kadınlarda %50,6 ve %65,5'tir. Bilgisayar ve internet kullanım oranlarında yıllara göre sürekli artış vardır. İnternete erişim imkânı olan hanelerin oranı 2009'dan 2018'e kadar iki katından fazla artmıştır. İnternete erişim bir lüks olmaktan çıkıp günlük hayatın vaz geçilmesi olmuştur. Günümüzde insanlar kadar da nesnelere birbiriyle internet bağlantısı halindedir. Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre 2018 yılı Nisan ayında hanelerin %83,8'i evden İnternete erişim imkânına sahiptir. Bu oran 2017 yılının aynı ayında %80,7 idi (TÜİK 2018).

Teknolojide meydana gelen yenilikler ve değişiklikler insanoğlunun hayatını bir yandan olumlu etkileyip kolaylaştırırken diğer yandan da olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuz durumlara örnek olarak şunları verebiliriz; internet bağımlılığı, cep telefonları ile kopya çekme, ödevleri kopyalama, terör propagandası yapma, pornografik sayfalara girme ya da internet üzerinden cinsel tacizde bulunma vb. (Erdur, Baker ve Kavşut, 2007).

Haberleşme ve bilgi araçları bireyin kimliğini gizlemeye imkân sunması ve bilgi ve haberleşme araçlarının bireyin kimliğini gizleme imkânı sağlaması; sözsüz mesajların, şahsi ve fiziki özelliklerin fark edilmesine imkân tanımaması haberleşme sürecini ve sonuçlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Suç olarak kabul edilen çeşitli yasadışı faaliyetlerin yapılmasını, çocuk istismarını kolaylaştırmaktadır (Bargh ve Mac Kenna, 2004).

İnternetin öğrenciler tarafından amacı dışında kullanılması yeni bir zorbalık türünü ortaya çıkarmıştır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasının getirdiği en önemli sorunlardan birisinin öğrencilerin okullarda gerçekleştirdikleri zorbaca davranışları sanal ortama taşınmaları olduğu görülmektedir (Ayas ve Horzum, 2010).

Alan yazın incelendiğinde araştırmacılar, siber zorbalığı; internette; mesajlaşma e-posta, kişisel web sayfaları veya cep telefonundan kısa mesaj yazarak ya da konuşarak rahatsız edici yazı ya da görüntüleri başkalarına göndermek, kişiler hakkında söylenti çıkarmak, dedikodu yapmak, tehditlerde bulunmak, hakaretler etmek, saldırganca davranışlarda bulunmak amacıyla, bilerek yinelenen şekilde düşmanca davranışlar göstermek şeklinde tanımlamışlardır (Bhat, 2008; Lacey, 2007; Li, 2006; Mitchell, Wolak ve Finkelhor, 2008).

Zorbalık; interneti veya farklı dijital teknolojileri kullanarak maksatlı ve yinelenen bir şekilde diğer insanlara zarar vermek olarak tanımlanmaktadır. (Willard, 2005). Siber zorbalık, dijital platformların amaç dışı kullanımı ile birlikte insanların birbirine zarar verebilecekleri zemini oluşturmaktadır. Siber zorbalık alanyazında, çevrimiçi zorbalık sanal zorbalık, tekno zorbalık, dijital zorbalık, telefon zorbalığı farklı kavramlarla ele alınmıştır (Sakallı, 2015: 49).

Alanyazın incelendiğinde araştırmacılar, siber zorbalığı; internet ortamında elektronik posta, anlık mesajlaşma, bloglar (ağ günlükleri), kişisel web sayfaları veya cep telefonundan kısa mesaj yazarak ya da konuşarak rahatsız edici yazı ya da görüntüleri başkalarına göndermek, kişiler hakkında söylenti çıkarmak, dedikodu yapmak, tehditlerde bulunmak, hakaretler etmek, saldırganca davranışlarda bulunmak niyetiyle, kasten, tekrarlanabilir şekilde, düşmanca davranışlar göstermek, olarak tanımlamıştır (Bhat, 2008; Lacey, 2007; Li, 2006; Mitchell, Wolak ve Finkelhor, 2008).

Tanımlardan ortaya çıktığı üzere siber zorbalık kavramı, yapılan çalışmalarda geleneksel zorbalığın sanal ortama taşınmış şekli ve internetin olumsuz kullanımı şeklinde ele alınmaktadır.

Çevrimiçi platformların amaç dışı kullanımı yeni bir zorbalık türü olan siber zorbalık kavramının oluşmasına yol açmıştır (Brewer ve Kerslake, 2015: 11). Gündeme gelen bu yeni fenomeni açıklamak için siber zorbalık, elektronik zorbalık, siber taciz, bilişim zorbalığı, sosyal medya zorbalığı, oyun zorbalığı, çevrimiçi zorbalık, çevrimiçi saldırganlık ve dijital zorbalık gibi farklı kavramlar ortaya çıkmıştır (Privitera ve Campbell, 2009; Aboujaoude v.d., 2015:20). 1990'lerden sonra hayatımıza girmesine ve farklı kavramlarla desteklenmesine karşın siber zorbalık günümüzde önemli bir halk sağlığı riski olarak değerlendirilmektedir ve Hastalık Kontrol ve Önleme Organizasyonu (CDC) tarafından topluma gerekli tavsiyeler verilmiştir. CDC tarafından önerilen kavram ise elektronik saldırganlıktır (Aboujaoude ve diğerleri, 2015: 20).

Zorbalığın kavramına ilişkin üç özelliğe dikkat çekilmektedir. Bunlar zorba ve mağdur arasında güç eşitsizliği, süreç içerisinde tekrarlayan acı çektirme istediğidir (Madan, 2014: 31). Ancak Siber zorbalık açıklanırken ifade edilen "tekrarlayan" kelimesi üzerinde uzlaşılamamıştır. Çünkü sadece bir zorbalık girişimi çevrimiçi platformlarda paylaşılarak ya da farklı bir kullanıcı tarafından paylaşılarak da tekrarlanabilmektedir. Bu durum "negatif tanık etkisi" ile açıklanmaktadır. Buradan hareketle tek bir saldırganlık olarak başlayan davranış, daha sonra bir grup linçisi olarak devam edecektir. Hatta tek bir saldırganlık olmasına karşın daha fazla etki ortaya çıkaraktır. Çünkü çevrimiçi platformlardaki paylaşımlar kalıcı haldedir (dijital ayakizi) ve zarar verici paylaşım hemen silinememektedir. Örneğin yapılan paylaşım silinmeden önce diğer kullanıcılar tarafından paylaşımın ekran görüntüsü alınmış olabilir. Alınan ekran görüntüsü kısa sürede geniş kitlelere yayılabilir. Bütün bu sebeplerden dolayı alanyazındaki siber zorbalık kavramında "tekrarlayan" ifadesi pek kullanılmamıştır (Aboujaoude ve diğerleri, 2015: 26).

2.5.4 Zorbalık ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişki

Geleneksel zorbalık ve siber zorbalık ile araştırmalarda her iki kavramın ortak ve farklı yönlerinin olduğu görölmektedir. Her iki zorbalık da saldırganlığı barındırır. Zorba, hedefteki kişinin şahsına ve sosyal ilişkilerine zarar verir (Sakallı, 2015: 51).

Alanyazında bu iki kavramın ortak yönlerine rağmen farkı yönleri de dikkat çekmektedir. Farkı yönleri incelendiğinde; siber zorbalıkta zorbanın, kimliği açıkça belirli değildir. Zamandan ve mekândan bağımsız olarak zorbalığı çeşitli dijital platformlarda gerçekleştirebilir. Hedefteki kişi kolayca saldırıya maruz kalabilir (Sullivan, 2011: 23).

Olweus'a (1993) göre, olumsuz bir davranışın zorbalık olarak kabul edilebilmesi için üç ölçütü barındırması gerekir. Bu ölçütlerden birincisi "davranışın devamlılık göstermesidir". Ancak, siber zorbalık için bu ölçüt farklılık gösterir. Örneğin, mağdurun özel bir fotoğrafının ve ya videosunun herhangi sosyal medyada paylaşılması tekrarlanan bir durum olarak ifade edilemez. Ama siber zorbalık tanıklar bu fotoğraf ve ya videoyu defalarca görme imkanları olacaktır (Kalkan, Kaygusuz, 2013: 29).

Siber zorbalık barındıran mesajlar ve görseller kısa sürede geniş alanlara ulaşabilir. Bütün internet kullanıcıları tarafından görülebilir. Zorba davranışını gören tanıklar, zorba ve mağdur tarafında olabilir. Dijital platformlarda yaşanan zorbalıklar günlük yaşamı etkileyebilir ve mağdurların yaşamını olumsuz etkileyebilir (Kowalski ve Limber, 2007: 19).

Dijital platformlarda yapılan zorbalık geniş bir kitleyi hedef alırken geleneksel zorbalıkta sınırlı bir kitle hedefdir. Geleneksel zorbalıkta kuvvetli taraf zorbalık yaparken siber zorbalıkta ise interneti kullanma becerisi yüksek olan taraf zorbalık yapmaktadır (Yaman ve arkadaşları, 2011: 16).

Geleneksel zorbalığın son ölçütü ise "zorba ve mağdur arasında güç dengesizliğinin bulunmasıdır." Geleneksek zorbalar mağdurdan fiziki olarak daha güçlüdür. Fakat siber zorbalıkta teknolojik uzmanlık güç dengesizliğini belirler (Li, Cross, Smith, 2012: 31).

Geleneksel zorbalık ve siber zorbalık kavramlarının farklı yönleri şu şekildedir (Ayas ve Horzum, 2010):

- Siber zorbalık dijital platformlarda yapıldığından dolayı, geleneksel zorbalıktan farklılaşmaktadır.
- Siber zorbalılar, geleneksel zorbalıklardan farklı olarak kimliklerini gizleyebilmektedir.
- Siber zorbalık davranışı zamandan ve mekândan bağımsız yapıldığı için geleneksel zorbalığa göre daha geniş kitlelere yayılabilir.
- Siber zorbaca davranışlarda internetin imkânlarından dolayı cinsellik daha kolay kullanılabilir. Geleneksel zorbalıkta mağdur kişi ortamı terk ettiğinde zorbalığın etkilerinden kurtulabilmesine karşın siber mağdurların siber zorbanın davranışlarından kaçabilecekleri fiziki alan yoktur.

2.5.5 Siber Zorbalığın Ortaya Çıkma Şekilleri (Türleri)

Siber zorbalığın türlerine dair birçok sınıflandırma yapılmıştır. Sınıflandırmayı yapanların kimisi siber zorbalık davranışına göre (Hinduja ve Patchin, 2015; Willard, 2007) kimisi de bilişim araçlarından (akıllı telefon, sms, anlık mesaj atmak, e-posta, sosyal medya ile yapılan, fotoğraf ve video göndermek) zorbalık yapılma durumuna göre (Smith, Mahdavi, Carvalho, ve Tippett, 2006) sınıflandırmıştır.

Dehue, Völlink ve Bolman'ın (2008) çalışmalarında gençlerin %16'sının dijital platformlarda siber zorba davranışlar yaptıklarını saptamıştır (Akt. Ayas ve Horzum, 2012). Willard (2007) ise davranışın amacı bağlamında siber zorbalığı yedi alt başlıkta incelemiştir. Bu başlıklar şu şekildedir:

Kızdırma (Flaming): En az iki kişinin herhangi bir teknolojik araçlarla şiddetli tartışma, hakaret veya küfür içerikli iletişime geçmesidir (Willard, 2005). Uygun olmayan bir üslup ile yazılı ve ya sözlü olarak karşı karşıya gelmesidir. İnternet kullanıcıları çevrimiçi yazışmalarla birbirlerine kızıp saygısızca davranabilir. Olumsuz bir tavırla karşılaşan birey aynı olumsuzlukla cevap verebilir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011:164).

Zarar verme (Harassment): Devamlı bir şekilde rahatsız edici iletiler göndermektir. Devamlılık en dikkat çekici kısımdır. Kızdırmadan farkı ise daha uzun süre zorbalık devam eder. Özellikler kişisel ağlar (sms, e-posta, anlık ileti gönderme uygulamaları vb.) ile gerçekleşir (Willard, 2007; Özer, 2016)

Kötüleme, İftira Atma (Denigration): Bir kişi ile çevrimiçi ortamlarda alay etmek, aşağılamak, itibarsızlaştırmak, algı operasyonu yapmak, karalayıcı paylaşım yapmak

şeklinde tanımlanmıştır. Mağdur büyük olasılıkla kendisiyle ilgili kötü içeriği doğrudan fark etmez. Bu siber zorbalık alt başlığında art niyetli kişi, mağdurun vücudunu cinsel içerikli görsele yerleştirerek gerçek olmayan ve ya gerçeği saptıran paylaşımlarda bulunur. Genellikle öğrenciler tarafından öğretmenlerini ve arkadaşlarını yıpratmak için gerçekleştirilebilir (Willard, 2007: 8).

Başka Bir Kimliğe Bürünme (Impersonation): Başka bir kişi davranıp hedefteki kişiyi zarar verecek onu güç durumda bırakacak içerikleri onun adına paylaşmaktır, Günümüzde resmi olmayan hesaplar ve sayfalar yaygındır (Büyük yıldırım ve Dilmaç, 2015). Zorba bu girişim ile yalnız mağdurun profilindeki arkadaşlarına zarar vermekle kalmayıp mağdurun sosyal medya hesaplarını doğru olmayan bilgilerle güncellemek için hedefteki kişinin şifresini çalıp hedefteki kişinin kişilik haklarına saldırabilir (Kowalski, Limber ve Agatston, 2012: 65).

İfşa etme ve Aldatma: (Outing and Trickery): Zorbanın mağdurun sırlarını mahrem bilgilerinin ortaya çıkarıp yaymaktır. İzinsiz paylaşılan bilgileri okuyup yorumlamak da suça ortak anlamına gelir (Hinduja ve Patchin, 2015). İfşa etme ve aldatma zorbalıklarının benzer yönü mağduru utandıracak bilgilerin internette yayılır özel bilgiler ifşa edilir. İfşa etme ve aldatmanın arasındaki fark ise aldatmada zorba, mağdura samimi bir dost gibi davranarak önemli veri toplayıp bunları yayarken; ifşa etme zorbalığında ise hedefteki kişinin mahrem bilgilerine ulaşır çevrimiçi ortamlarda paylaşır (Betts, 2016: 19).

Dışlama (Exclusion): Hedefteki kişiyi bilerek ve isteyerek çevrimiçi gruba almamak veya gruptan çıkarmak şeklinde tanımlanabilir. Örneğin gruptaki davetlere mağdur kişinin çağrılmaması veya mağdur kişinin yazdıklarına cevap verilmeme davranışı verilebilir. Mağdurun acı çekip yalnızlaştırmak amaçlanır (Şahin ve Akbaba, 2017, s. 61). Dışlama davranışı çevrimiçi oyunlarda ve sosyal medyadaki sayfalarda olabilir. Mağdurun olmadığı başka guruplar kurulabilir. (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011: 165)

Siber Taciz (Cyberstalking): Hedefteki kişiye ısrarla tehdit ve korku içeren bir şekilde bilinçli olarak taciz etmek şeklinde ifade edilmektedir. Zarar verme ve siber taciz genel olarak birbirine benzer davranışları içerir. Fakat mağdur için güvenlik problemi oluşturması, hayati tehlikeye yol açması siber tacizi zarar vermeden daha vahim kılmaktadır (Akbulut, Şahin ve Erişti, 2010).

Willard'ın (2007) alanyazında sıkça atıf yapılan tanımlarının dışında gençler arasında yaygınlaşan diğer siber zorbalık türleri farklı araştırmacılar tarafından üzerinde çalışılmaktadır. "Sexting" cinsellik içeren görüntülerin ve yazışmaların, yazan kişinin yani mağdurun haberi olmadan çevrimiçi ortamlarda paylaşılmasıdır (Slonje, Smith ve Frisén, 2013). "Cybergrooming" yani cinsel olarak istismar etmek için teknolojik

araçlar kullanarak çocuklarla samimi bağ kurup çocukları istismar edip sömürmek yeni bir siber zorbalık davranışı olarak ifade edilebilir. Mağdur, zorbanın ağına düşmüş olup zorbanın yönlendirmelerine bağlı kalarak esir hayatı yaşar (Wachs, Wolf ve Pan, 2012). Happy Slapping” ise hedefteki kurbanı yönelik istismar davranışının görüntülerinin ya da kurbanın onurunun kurulmasına neden olacak davranışları zorla yaptırıp kayıt altına alarak, bu kayıtların paylaşılmasıdır. Hedefteki kişi olumsuz davranışları kendi arzusundan ziyade zorbanın güç kullanmasıyla yapar. Örnek olarak mağdurun ellerini bağlayıp zorla slogan attırma davranışı verilebilir (Calvete, Orue ,Estévez, Villardón ve Padilla, 2010: 12).

2.5.6 Siber Zorbalık Platformları

Siber zorbalıkla ilgili yukardaki açıklamalardan şu şeklide çıkarım yapılabilir: siber zorbalığın akıllı telefon, çevrimiçi ortamlar, sosyal ağlar gibi teknolojik araçlar ile dijital ortamda yapılmasıdır. Siber zorbalık bu özelliği ile geleneksel zorbalıktan farklılaşmakta ve mağdur kişiyi zorba tarafından erişilebilir duruma getirmektedir. Günümüzde bilişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmeler, toplum için problem olan siber zorbalığı daha yaygınlaştırmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalma yaşı gün geçtikçe düşmektedir. Alanyazında siber zorbalıkla ilgili çalışmalar incelendiğinde siber zorbalığın uygulandığı kanalların yani araçların farklı başlıklar altında toplandığı görülmektedir (Bhat, 2008; Price ve Dalglish, 2010; Rogers, 2010: 14-16; Shariff ve Gouin, 2005;Smith vd., 2008; Ybarra, Mitchell, Wolak ve Finkelhol, 2006).

2.5.6.1 Anlık mesajlaşma

WhatsApp, Instagram Direct Message, Telegram, Skype, Bip, Snapchat, Facebook Messenger, gibi çevrimiçi web sitesi veya uygulamalar ile bir kişinin rehber listesindeki kişilerle anlık yazışması eş zamanlı mesajlaşma (Instant messaging) şeklinde tanımlanmaktadır. Eş zamanlı mesajlaşma uygulamaları ile zorba hedefteki kişiye tehdit, hakaret ve itibarsızlaştırma mesajları göndermektedir (Bhat, 2008; Kowalski vd., 2008: 52).

2.5.6.2 Mobil Telefonlar

İletişim teknolojileri Dünya Nüfusunun %90'nın bulunduğu alanları kapsamaktadır. İletişim teknolojilerine erişim daha da kolaylaşmıştır. Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'ne (ITU) Dünya'da mobil telefonlara erişebilen kişi 6,81 milyar, internet erişimine kişiler ise 2,71 milyar olduğu düşünülmektedir (ITU, 2015). Mobil telefonlar en yaygın siber zorbalık araçlarındandır. Mobil telefon ile siber zorbalılar hedefteki kişinin izni olmadan hedefteki kişinin görüntülerini siber mağduru rencide etme ve itibarsızlaştırma amacı ile yaymaktadır (Bhat, 2008).

2.5.6.3 E-posta

Elektronik posta, başkalarına gönderilen iletilerden oluşmaktadır. Eş zamanlı mesajlaşmada gerçekleştiği gibi anlık bir konuşma olarak da yapılmaktadır. Siber zorbalılar, kim olduklarını belli etmeden rahatça gerçek olamayan birden fazla hesap açabildikleri için tespit edilmek kaygısı olamadan hedefteki kişiyi rahatsız eden iletiler yollayabilmektedir (Rogers, 2010: 15).

2.5.6.4 Metin Mesajları

Kullanıcıların mobil telefonuna ya da bireysel dijital asistan (PDA) yardımı ile diğer kullanıcıya kısa iletiler yollanması olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kısa mesaj servisi (SMS) olarak tanımlanmaktadır (Rogers, 2010). Siber zorba, hedefteki kişiye rahatsız edici iletileri tekrar tekrar yollayabilmektedir (Kowalski vd., 2008: 52).

2.5.6.5 Sohbet Odaları

Kullanıcının diğer kullanıcılarla eş zamanlı iletişime geçme olanağı sağlamaktadır. Sohbet platformlarının en önemli özelliği kullanıcının diğer kullanıcılarla ses ve görüntü paylaşma imkânı sunmasıdır. Sohbet platformlarında görsel ve işitsel paylaşım yapılmaktadır. Sohbet odalarında yapılan siber zorbalık davranışına, hedefteki kişinin onayını almadan hedefteki kişinin cinsel hayatına dair açıkça söz edilmesi, kişilik haklarına saldırılması ve mağdurun istismar edilmesi örnek olarak gösterilebilir (Bhat, 2008).

2.5.6.6 Bloglar

İngilizce “web” ve “log” sözcüklerinin birleşiminden oluşan blog sözcüğü, kullanıcının herhangi bir uzman bilgisine sahip olmadan, kullanıcının arzu ettikleri konuları arzu ettikleri şekilde yazmasıdır, günlüğe benzetilen internet sayfalarıdır. Blog, internet sayfaları ve tartışma platformlarının sentezi olarak ifade edilen internet günlükleri olarak açıklanabilir (Willard, 2007). Blog içeriklerine erişenlerin günlükteki bilgilere acımasızca ve zalimce yorum yazma riskleri vardır. Bloglar, siber zorbalık için mağdur kişinin sırlarını ve kendi olumsuz düşüncelerini yazabilecekleri bir sanal zemindir (Bauman, 2007).

2.5.6.7 Sosyal Paylaşım Siteleri (Social Networking Sites)

Sosyal paylaşım siteleri, kullanıcıların profil oluşturarak, kendileriyle ilgili bir hesap açtıkları ve diğer kullanıcılarla iletişime geçtiği uygulamalar olarak ifade edilmektedir. Sosyal ağlar; kullanıcılara kişisel bilgilerini, özel anlarını, ilgilerini, tutumlarını, düşüncelerini, beğendiği veya beğenmediği paylaşımları ve bir olay ile ilgili fotoğraf ya da video paylaşma imkânı sağlamaktadır (Hinduja ve Patchin,2015, s.27). Facebook, Snapchat Twitter, Instagram, Pinterest, Yahoo, Google Plus, Vine gibi sosyal ağlar gençler arasında sıklıkla kullanılmaktadır. Bu sosyal ağlar siber zorbanın, kendini açık etmeden birden fazla hesap açmasına ve hedefteki kişiye kendini farklı tanıtmaya imkânı sunmaktadır (Rogers, 2010: 16).

2.5.6.8 Web Siteleri

İnsanlar günümüzde hedef kitlelerini artırmak, ürünlerini satmak, ya da arkadaşlarının faydası için özel bilgilerini yaymak gibi amaçlarla bireysel web sitelerini

kurmaktadır (Kowalski vd., 2008: 56).Fakat bu amaçlara destek olan web siteleri, bir siber zorbalık yapılan yer olarak da kullanılabilir. Siber zorbalığı yapan kullanıcılar, sadece hedefteki kişi ile ilgili aşağılayıcı fotoğraf ve görüntüleri yaymak amacıyla web sitesi kurabilmektedir (Willard, 2007: 20).

2.5.6.9 Çevrimiçi Oyunlar

Çocukların çevrimiçi olarak oynayabileceği oyunlar geliştirilmektedir. Bazı uygulamalar tek bir oyuncuyla bilgisayarda oynanmaktadır. Bazı uygulamalar ise en az iki oyuncunun ortak oynamasını sağlamakta, takım oyunlarında birbirlerine karşı bazen de ortaklıkla bilgisayara karşı mücadele vermektedir. Takım oyunları kullanıcılara ortaklar arasında konuşma veya yazışma imkânı vermektedir. Fakat kullanıcıların takım oyunlarında sanal kimliklere sahip olması ve sanal ortamda diğer kullanıcıları gerçek birer kişi olarak algılamaması oyunlarda daha aşağılayıcı ve rencide edici konuşmalarına sebep olmaktadır (Kowalski vd., 2008: 57).

2.5.6.10 Forumlar

Kullanıcıların bir konu ilgili fikir alışverişinde bulunduğu ve ortak sorunlarına çözüm aradıkları uygulamalardır. Yazışma kurallarını kabul ederek uygulamaya üye olan kullanıcı sahte ad ile forumda diğer kullanıcılarla yazışabilmekte ve gündem konularına yorum yapabilmektedir. Forumlarda kullanıcılar iletişim kurdukları samimi ilişkilere sahip olmakta fakat bazen kullanıcılar siber zorbalık içeren davranışlarda bulunabilirler. Siber zorba, sahte ad ile üye olduğu forumda başkalarının fikirleriyle alay edebilmekte, onları rencide edebilmekte ve aşağılayabilmektedir. Ayrıca hedefteki kişiye virüs içeren linkler yollayabilmekte ya da kişinin saygınlığını zedeleyecek çarpıtmalarda bulunabilir (Yaman vd., 2011: 187).

2.6 DİJİTAL VATANDAŞLIK KAVRAMI İLE SİBER ZORBALIK KAVRAMI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Dijital Vatandaşlık ve Siber Zorbalık alanyazın taraması sonucunda ortaya çıkmıştır ki bilişim teknolojilerini verimli kullanabilme yöntemi, bilişim araçlarından doğru yararlanabilmeyi ve kullanıcıya zarar vermeyen uygulamaları kullanmadan geçmektedir. Güvenilir bilgiye bilişim araçlarından ulaşmak için de olabildiğince gerçek bilgiye eriştiğimizden emin olmak, verilere birincil kaynaktan erişmek çok sayıda internet sitelerinden inceleme yapmayı ve çevrimiçi arama motorlarından araştırma becerisine sahip olmak gerekir. Günümüz teknolojilerinin durağan olmayan yapısı ve bu yapı bağlamında bireylerin çevrimiçi uygulamalarda birer bilgi

paylaşımıcısı olması, dijital vatandaşların da dijital vatandaşlık becerilerine uygun olarak çevrimiçi platformlarda içerik üretip paylaşmalarında duyarlı olmaları gerekmektedir (Bayzan, 2013: 163).

Çağımızın dijital öğrencileri veya dijital çocukları daha farklı ifade etmek gerekirse “Z” kuşakları yani dijital yerlileri çevrimiçi platformlarda “X” kuşaklarına göre çok içerik üretmektedir. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken nokta, “Z” kuşağının büyük bir kısmını kapsadığı dijital vatandaşlara çevrimiçi platformları nasıl kullanılacağını öğretmekten çok dijital vatandaşlık boyutlarından olan özellikle dijital hak ve sorumluluk becerisine sahip olması gerektiğidir. Dijital vatandaşlık, dijital araçların bu bağlamda nasıl hak ve sorumluluk duyarlılığı ile kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Çevrimiçi platformların sorumlu, verimli ve etkin kullanımının kullanıcılara benimsetilmesi sağlanmalıdır (Alberta, 2012: 36).

İnternet kullanıcılarının siber zorbalık davranışlarını yapmalarının sebebi; zorbaca davranmaktan keyif almak, iş yaşamında saygınlık kazanmayı arzu etmek, gerçek yaşantısında yapaktan çekindiği davranışları çevrimiçi platformlarda yapmak, sevmediği bireylerden intikam alma heyecanı ve tüm bunları yaparken mağdur kişiyle göz göze gelmemek olarak ifade edilebilir. Çağımızda bilişim araçları çocukların hayatının vaz geçilmezi olmaktadır. Nitekim arkadaşların sayısını artırma, sosyal ilişkileri güçlendirme ve arkadaşlık bağına oluşturma dijital platformlar üzerinden yapılmaktadır (Yaman, vd., 2011: 7). Dijital Vatandaş olan internet kullanıcıları kendilerine yapılan siber zorbaca girişimlerin nasıl etkileri olacağını bilincinde ve dijital vatandaşlık becerine sahip olmadır (Horzum ve Ayas 2011: 9).

Çevrimiçi platformlarında yapılan zorbaca davranışlar toplumda olumsuz ilişkilere neden olmaktadır. Dijital vatandaş olan internet kullanıcılarının çevrimiçi platformlarda paylaştıklarının olası sonuçlarının farkında olması ve zorbalıkla mücadele etmesi gerekmektedir. Sosyal kabul edilme ihtiyacı ile çevrimiçi platformlara gençlerin bu mecralarda bazen başarılı olamadıkları ya siber zorba oldukları ya da siber kurban oldukları gözlenmiştir (Eroğlu, 2011: 39).

2.7 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.7.1 Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

2.7.1.1 Dijital Vatandaşlık İle İlgili Araştırmalar

İlköğretim düzeyindeki öğrencilerinin internet kullanım amaçlarının saptanmasına yönelik Orhan ve Akkoyunlu (2004) tarafından bir makale çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada araştırmacılar tarafından hazırlanan ölçek, 2si özel 6 okulda, 4-8 sınıflarda öğrenim gören toplam 676 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmada; öğrencilerin çoğunun (%79) interneti önemli ölçüde kullandıkları; yaş arttıkça internet kullanma oranının arttığı ancak, oyun amaçlı kullanımın yerini araştırma ve sosyalleşme gibi amaçlar almıştır.

Odabaşı (2005), tarafından, ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin ailelerinin internetle ilgili görüşlerinin ortaya koyulmasına yönelik makale çalışması yapılmıştır. Çalışmada, veri toplamak için, internetin güvenlik, eğitim ve sosyal yönleri ile ilgili anket kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Kütahya, Eskişehir ve Kütahya şehirlerinde ikamet eden 94 aile oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda internetin öğrencilerin başarısını artırdığına, modern hayatın bir vaz geçilmezi olduğuna ve internetin öğrencilerin sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemediğine inandıkları tespit edilmiştir.

Arnas (2005) tarafından yapılan bir makale çalışmasında 3-18 yaş arası 933 çocuk üzerinde bir anket yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre katılımcıların tümünde en az bir televizyon, yarısının evinde ise en az iki televizyon bulunmaktadır. Hanelerin %35'inin evinde ise bilgisayar, %21'inin evinde internet erişiminin olduğu saptanmıştır. Hanesinde bilgisayar bulunan ailelerin %21,3'ünde bilgisayarın çocuk odasında bulunduğu ve bilgisayarı daha çok çocukların eğitim amaçlı kullandıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte çocukların %45'nin internet kafeye gittikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Aksüt ve Batur (2007) tarafından gençlerin sosyalleşme sürecinde internetin rolünü ortaya koymayı amaçlayan makale çalışmasında ortaöğretim kademesinde bulunan 300 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ergenlerin

sosyalleşmesinde internetin olumlu yönde katkı sağladığı tespit edilmiştir. Katılımcılara göre internetin olumlu yönü, olumsuz yönünden daha fazladır. İnternette bilgiye kolaylıkla ulaşılması internetin en önemli avantajı olduğu sonucuna ulaşılmıştır

Gültutan (2007), tarafından ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin İnternet Kullanma Alışkanlıkları” başlıklı yüksek lisans tezinde, ilköğretim ikinci kademe bulunan kız ve erkek öğrencilerin internette geçirilen süre, internete erişme yerleri, hangi amaçlarla interneti kullandıkları ve internetin öğrencilere katkısının neler olduğu sorularına ilişkin araştırma yapılmıştır. Öğrencilerin çoğunluğunu evinde internet bulunmaktadır. İnternet kafeden internete erişen kız öğrencilerinin sayısı erkek öğrencilerden azdır. Katılımcılar interneti en çok araştırma ödevleri için kullanmaktadır. Daha sonra sohbet etmek ve web sitelerinde gezinmek için kullanmaktadır.

Kert ve Kert (2008), tarafından 2006–2007 öğretim yılında 4.-8. sınıflar arasından yansız atama yoluyla seçilen ve her sınıf seviyesinden 70 öğrenci olmak üzere toplam 350 öğrenci ile makale araştırması yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda internete bağlanma ortamları olarak ev ve okuldan internete bağlanma durumlarının yüksek olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin internette en çok arkadaşları ile konuşma oranı %73, internette sohbet yolu ile yeni kişilerle tanıştıklarını belirtenlerin oranı %34, internette sohbet ettikleri kişilerin dürüstlüğüne inanların oranı %12 internette sohbet ederken yeni tanıştıkları kişilere karşı dürüst davranmadıklarını ifade edenlerin oranı %35 ve MSN Messenger programını kullanıp sohbet programlarını kullananların oranı %85 olarak bulunmuştur.

Karaca (2007), tarafından yapılan tez çalışmasında, ortaöğretim öğrencilerinin sosyal hayatlarındaki internetin etkileri ve yeri araştırılmıştır. Araştırmada, Elazığ’daki bir ortaöğretim kurumunda okuyan 408 öğrenciye, 51 sorudan oluşan bir ölçek uygulanmıştır. Kişisel ve sosyal problemlerin, internete dair değerlendirmelerin yapılmasında etkili olduğu saptanmıştır. Çalışmada internetin olumlu yönlerinin yanında ciddi olumsuz etkileri de beraberinde getirdiği; bununla birlikte, günlük yaşamda etkileri çok olan önemli yeri olduğu vurgulanmıştır.

Gürgün ve İşman (2008), “Özel İlköğretim Okulu Öğrencilerini İnternete Yönelik Düşünce ve Tutumlar” adlı makale araştırmalarında araştırmaya katılanların internete

yönelik düşünce ve tutumlarında interneti kullanma sıklığına göre anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu farklılığın ayda bir interneti kullanan öğrenciler ile ayda bir kullananlar arasında olduğu bulunmuştur.

Gündüz ve Özdiç (2008), tarafından, 2007–2008 öğretim yılı 6,7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin internet öz yeterliklerinin tespitine yönelik makale çalışmasında 139 öğrenciye, araştırmacılar tarafından geliştirilen “İnternet Öz-yeterlik Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmada kız öğrencilerin internet öz-yeterlik düzeylerinin erkek öğrencilere oranla öz-yeterlik düzeylerinden daha düşük olduğu; evinde internete erişimi olmayan öğrencilerin internet öz-yeterliklerinin evinde internete erişim olanağı olan öğrencilerden daha düşük olduğu saptanmıştır.

Turnalar Kurtaran (2008), tarafından ortaöğretim öğrencilerinin internette geçirilen süreyi etkileyen değişkenleri incelemek amacıyla tez çalışması yapılmıştır. Çalışmada internette geçirilen süre ile yalnızlık arasındaki ilişki hakkında çıkarım yapılmıştır ve yalnızlığın internette geçirilen süreyi pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır. Ayrıca çalışmada öğrencilerin yalnızlıklarını gidermek için bireyin bilgisayarda zaman geçirdiği bulunmuştur.

Deniz (2010), tarafından yapılan çalışmada ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin internet bağımlılığı ile duydukları yalnızlık hissi arasındaki ilişkinin incelenmesi için makale çalışması yapılmıştır. 87’si erkek 80’i kız toplam 167 ortaokul öğrencisi üzerinde, çeşitli sorular bulunan bir anket ve yalnızlık düzeylerini saptamak için onlara anket uygulanmıştır. Regresyon analizinin yapıldığı çalışma sonucunda, internet bağımlılık derecesi yüksek olan öğrencilerin, kendilerini daha yalnız hissettikleri tespit edilmiştir

Kabakçı ve Can (2009) tarafından yapılan çalışmada ilköğretim öğrencilerinin güvenli internet kullanımlarına ilişkin bilgisayar öğretmenlerinin fikirleri bir makalede saptanmıştır. Araştırma, Eskişehir’de görev yapan 11 bilgisayar öğretmeni ile yürütülmüştür. Çalışmada, öğrencilerin çevrimiçi platformlarda karşılaştıkları en önemli risklerin olumsuz içerikler ve bilgisayara virüs girmesi olduğu, öğretmenlerin uyguladığı en önemli güvenlik tedbirinin ise ağ bağlantısı ile öğrencileri denetlemektir.

Yılmaz (2010) tarafından yapılan makale çalışmasında ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin internet bağımlılık eğilimlerinin çeşitli durumlarına göre farklılaşması

araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul'da bulunan bir devlet ve bir de özel okulundan 416 öğrenciden ibarettir. Kız öğrencilerin internet bağımlılık durumları erkek öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Ayrıca, internet bağımlılık durumlarının yaşa göre anlamlı farklılık oluşturduğu, devlet okulu öğrencilerinin internet bağımlılık durumlarının özel okul öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu ve internet bağımlılık durumlarının bilgisayar kullanma süresine göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiği görülmüştür. Bilgisayar kullanım süresinin artmasının internet bağımlılık durumlarında anlamlı artış oluşturduğu saptanmıştır.

Karaduman (2011), tez çalışmasında dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde öğrenme öğretme sürecine yansımaları araştırılmıştır. Öğrenciler, çevrimiçi platformlardan faydalanma becerisini kazanmanın, bilgi deposu olan veri kaynağını normlara uygun kullanmalarını desteklediğini ifade etmiştir. Dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin İnternette kullandıkları iletişim dilini değerlendirme ve yaptıkları yanlışları fark etme imkânı oluşturduğu ve çevrimiçi platformlardaki uygulamaların değişimlere neden olduğunu belirtmiştir. çevrimiçi platformlardaki risklerin çeşitli oyunlar ile fark edildiğini, öğrencilerin dikkatini çektiğini ve kalıcı öğrenme sağladığını ifade etmiştir.

Aksüt, Ateş, Balaban, Çelikkanat (2011), tarafından yapılan makale çalışmasında sosyal medyada ilköğretim öğrencilerinde görsellik tercih edilirken, lise öğrencilerinin internete kolay bağlanabilmeyi ve güvenliği önemsendiği saptanmıştır. Ebeveyn kontrolü konusunda ilköğretim öğrencilerinin gönülsüz olduğu tespit edilmiştir, lise öğrencilerinin özel resimleri paylaşmayı ve oyun oynama konusunda isteksiz olduğu görülmüştür

Kocadağ (2012), tez çalışmasında öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarını belirlemeye belirlemiştir. Erkek öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadın öğretmen adaylarının dijital platformlarda daha aktif olmalarına yönelik teşvik edilmeleri ile bu farkın giderileceği ifade edilmektedir. Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığı beceri haline getirmeleri, dijital platformların normlara uygun bir biçimde kullanılmasını destekleyecektir.

Kuzu, Günüş ve Odabaşı (2013), Bailey ve Ribble (2004) tarafından alanyazına kazandırılan dijital vatandaşlığın 9 amacı (ticaret, etik, etkileşim, iletişim, okuryazar,

kanun, sorumluluk, güvenlik ve sağlık) ile bağlantılı mesajların sosyal bağlantılar üzerinden yapılan çalışmalar üzerinde durmuştur. Bilişim teknolojileri rretmen adayları ilgili kaynakların 18'si gözden geçirilip Twitter üzerinden yapılan çalışmalar kapsamında dijital vatandaşlık için öğrencilerin gerekli niteliklere sahip olma durumu değerlendirilmiştir. Etkinlik kapsamında Tweet atma yarışması yapılmıştır. Dijital Vatandaşların eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaya göre okullarda önemli değerrişim sağlanacak, sayısal tabanlı çalışmalar ortaya koyulacaktır. Bu ana kadar gençler için anne babalar, eğitimciler, öğretmenler gençler için model olma rolünü üstlenmiştir, bu köklü değerrişimin ancak teknoloji ile olabileceği düşünülmektedir. Dijital vatandaşlık normlarını herkes kabul edebilir

Köroğlu (2014), stn Yetenekli Dijital Yerlilerin Dijital Platformları Kullanımı zerine Nicel Bir araştırma yapmıştır. Üstün yetenekli çocukların dijital platformları yararlı şekilde kullanma durumunda olduklarını ve dijital platformları kullanım amaçlarıyla sosyal medya kullanım amaçlarının uyumlu olduğunu ayrıca Youtube, Twitter, ve Youtube'ın, en sık kullandıkları sosyal medya uygulamaları olduğunu tespit etmiştir.

Kaya ve Kaya (2014), Bilişim Teknojileri ğretmen Adaylarının dijital vatandaşlık durumunu ortaya koymak için makale çalışması yapmıştır. Yapılan alışmada BTE 3. ve 4.sınıf düzeyindeki öğrenciler dijital teknolojilerin vatandaşların yaşamını daha konforlu hale getirildiği düşünmektedir. Öğretmen adaylarına göre dijital teknolojinin bilinçli ve etkili kullanılması için kurumlarda dijital vatandaşlıkla alakalı seminer düzenlenmelidir. Dijital teknolojileri ğretmen adayları sosyal ağları kullanmak, alışveriş yapmak ve daha çok bilgi edinme amacıyla kullanır. Dijital ticaret boyutunu bütün ğretmen adaylarının benimsediğini çoğunun dijital ortamlarda alış veriş yaptığını saptamıştır

Öztürk (2015), tarafından yapılan tez çalışmasında Ortaokul ğrencilerinin Dijital Vatandaşlık düzeylerini belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen "Ortaokul ğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri" adlı veri toplama aracı kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerin teknolojik dijital platformları yoğun biçimde kullandıkları fakat öğrencilerin sorumluluklarını ve haklarını yeterince bilmedikleri saptanmıştır. Öğrenciler dijital platformlarda karşılaşacakları olumsuz bir durumda kimden yardım isteyeceklerini ve nereye başvuracaklarını bilmediklerini

belirtmiştir. Öğrenciler dijital platformlarda en fazla sosyal medyada paylaşım yapmak ve araştırma için bulunmaktadır. Öğrencilerin çoğunluğu dijital platformların gizlilik, güvenlik veya yardım linklerinin kullanmadıklarını ifade etmiştir. Bazı öğrenciler ise dijital platformların gizlilik, güvenlik veya yardım linklerinin olduğunu bildiklerini ve bazen girip de bakmadıklarını belirtmiştir.

Bakır (2016), “Sınıf Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Durumlarının Belirlenmesi” tez çalışmasında staj yapan 11 öğretmen adayları ile görüşmeler düzenlemiştir. Kocadağ (2015) tarafından geliştirilen dijital vatandaşlık ölçeğini öğretmen adayları üzerinde uygulamıştır. 4’ü erkek 7’si kadın olan öğretmen adaylarının yaşları 20-23 olarak farklılık göstermektedir. Bakır, sınıf öğretmen adayları ile yapılan dijital vatandaşlık algısının çocuk yaşlarda verilmesi gerektiğini düşündüğünden bununla ilgili çalışma gerçekleştirmiştir. Öğretmen adaylarının yapılan çalışmaya göre dijital vatandaşlık belleğinin yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmada dijital vatandaşlığın alt amaçlarını öğretmen adaylarının hangi nedenlerle kullanıldığına bakılmıştır. Alışveriş için dijital ticareti, telif hakkı için dijital etiği, dijital platformlara ulaşmak için dijital erişimi, internetten sağlık ile bilgi edinmek için dijital sağlığı, şifreler için dijital güvenliği, anlık yazışmayı dijital iletişim ve özgürlüğün kısıtlanması dijital kanun olarak görmüşlerdir.

Eser Akkuş (2017), Türkiye’deki Azınlıkların Dijital Vatandaşlık Pratikleri adlı tez çalışmasında dezavantajlı gruplar arasında bulunan azınlıkların insanlara yeni imkânlar sağlayan dijital vatandaşlık pratiklerini konu edinmektedir. Türkiye’deki azınlık gruplarının çevrimiçi faaliyetleri üzerinde durularak dijital platformların onlara ne gibi olanaklar sunduğu araştırılmıştır. Buna bağlı olarak Türkiye içerisinde yaşamlarını sürdüren Ermeni ve Rum grupların dijital vatandaşlık düzeyleri derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır.

Tatlı (2018), tarafından yapılan tez çalışmasında öğretmenlerin, bilgi okuryazarlığı, dijital vatandaşlık ve internet-bilgisayar kullanım öz-yeterlik düzeylerini ve dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgi okuryazarlığı ve internet bilgisayar kullanım öz-yeterliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin bilgi okuryazarlık düzeyleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizinde pozitif yönlü, orta ve anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin

artıkça bilgi okuryazarlık düzeylerinin arttığı saptanmıştır. Öğretmenlerin bilgisayar-internet kullanım öz-yeterlikleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında ise yine anlamlı, orta düzeyde ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, dijital vatandaşlık düzeyleri arttıkça öğretmenlerin internet ve bilgisayar kullanım düzeylerinin de arttığı ifade dilmektedir.

2.7.1.2 Siber Zorbalık İle İlgili Araştırmalar

Türkiye’de siber zorbalık içeren davranışların nedenlerini, yaygınlığını, sonuçlarını ve ilişkili olduğu değişkenlerle bağlantısını ortaya çıkarmak amacıyla 2007’den günümüze kadar yapılan çalışmaların niceliği ve niteliği her geçen gün artmaktadır (Horzum ve Ayas, 2014). Dijital vatandaşlık ile ilgili yapılan çalışmalara göre siber zorbalık çalışmalarının niceliği fazla olduğundan dolayı bu bölümde çalışmaların sonuçlarına göre gruplandırılarak verilmiştir

Siber Zorbalık ile ilgili Türkiye’deki ilk çalışma Erdur Baker ve Kavşut (2007) tarafından yapılmıştır. Çalışmaya göre kız öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri, erkek öğrencilere oranla daha azdır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha az zorba olduğu sonucu birçok araştırma ile benzerlik göstermektedir. (Arıca ve ark.2008; Topçu, 2008, Dilmaç, 2009; Çetinkaya, 2010; Eroğlu 2011; Horzum ve Ayas, 2011; Horzum, 2012; Özbay, 2013; Kavuk ve Keser, 2015; Özdemir, 2015; İlhan 2016; Metli, 2017;).

Dijital platformlarda geçirilen sürelere göz önünde bulundurulduğunda süre arttıkça siber zorbalık eğilimin arttığı görülmüştür (Topçu, 2008; Özdemir ve Akar, 2011; Kavuk ve Keser, 2015; Metli, 2017;).

Siber zorbalık çalışmalarında incelenen diğer bir değişken, Dijital platformlar ile tanışma yaşının seviyesidir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında Dijital platformlar ile tanışma yaşının seviyesi azaldıkça siber zorbalık artmaktadır (Taylan ve ark, 2017).

Horzum ve Ayas’ın (2011) siber zorbalığı okul türünü dikkate alarak inceledikleri makale çalışmasında devlet okulda okuyanların özel okulda okuyanlara göre daha az siber zorba tutum sergiledikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Siber zorbalık çalışmalarında incelenen diğer bir değişken ise sınıf seviyesidir. Serin (2012) tarafından yapılan çalışmada yedinci ve sekizinci sınıfta okuyan öğrenciler

altıncı sınıfta okuyan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık eğilimine sahiptir. Ayrıca Semerci'nin (2017) çalışmasındaki yedinci ve sekizinci sınıfta okuyan öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri beşinci ve altıncı sınıfta okuyan öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerin fazla olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin siber zorbalık durumları sınıf seviyeleri ile doğru orantılıdır sonucu ortaya çıkmaktadır.

Başköy (2013), tarafından yapılan tez çalışmasında siber mağdur/ siber zorba olma durumlarının; sınıf düzeyine, okul niteliğine, bilgisayar kullanma seviyesine, kullanma amacına, internet kullanma becerisine göre bazı değişkenlerde anlamlı farklılaşmaların ortaya çıktığı saptanmıştır. İnternet kullanım becerisi siber mağdur ve zorba durumları artmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmaların bazıları siber zorbalık kavramını yeni bir kavram olarak incelerken bazıları da geleneksel zorbalığının bir devamı olarak incelemiştir fakat son yıllardaki çalışmalarda iki zorbalık türünün farklı şekilde tanımlandığı bilinmektedir (Erdur-Baker, 2013).

Özbay (2013), tarafından yapılan tez çalışmasında siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Akademik başarısı düşük olanların siber zorbalık eğilimleri, akademik başarısı yüksek olanlardan yüksektir. Ayrıca siber mağduriyet puanları karşılaştırıldığında akademik başarısı düşük olanların mağduriyet puanları daha yüksektir

Özdemir (2015), tarafından yapılan makale çalışmasında siber zorbalıkla akran ilişkilerinin bir ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.. İlhan (2016), tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin baba eğitim seviyeleri düştükçe siber zorbalık eğilimlerinde bir artış olduğu saptanmıştır

2.7.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

2.7.2.1 Dijital Vatandaşlık İle İlgili Araştırmalar

Dijital vatandaşlık ile ilgili yurt içinde yapılan çalışmaların incelenmesinden sonra evrensel bakış açısı kazanmak için yurt dışında yapılan çalışmaların da incelenmesi gerekmektedir. Yurt içinde olduğu gibi yurt dışındaki çalışmaların da farklı öğrenim kademesindeki öğrenciler ve öğretmenler üzerinde gerçekleştiği görülmüştür.

Büyük Britanya’da, Eğitim Ar-Ge Grubu’un (Educational Research and Evaluation Group) 2002 yılında yaptığı çalışmada e-vatandaşlık ile ilgili 6 öğretmene eğitim verilmiş ve aldıkları eğitimi öğrencilerine uygulamaları talep edilmiştir. Uygulamadan sonra öğretmenlerin eğitim süreçleri incelenmiş ve değerlendirme yapılmıştır. Öğrencilerin e-vatandaşlık becerilerine ilişkin olumlu tutuma sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca, öğrencilerin önemli bir kısmı hem vatandaşlıkla, hem de dijital platformlar ile ilgili bilgi edinmiş olduklarını ifade etmiştir. Bütün öğrenciler; yaratıcılık gerektiren e-vatandaşlık etkinliklerinin, bilgi içeriğini okumaktan daha eğlenceli olduğunu belirtmiştir (Karaduman, 2011: 72).

Shelley ve diğerleri (2004), “Dijital Vatandaşlık: Dijital Eşitsizliklerin Göstergeleri” adlı çalışmasını Amerika’nın orta büyüklükteki bir şehrinde 2002 yılında, 167 katılımcı üzerinde anket ile gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda; dijital platformlara ilişkin tutumların dijital vatandaşlık üzerinde doğrudan etkileri tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi daha yüksek katılımcıları dijital platformları kullanma becerisi yüksek Eğitim düzeyi daha düşük olan katılımcıların, dijital platformları kullanma becerisinin ise daha düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Ayrıca, dijital platformları kullanma becerilerini geliştirme arzusundaki artışın, dijital vatandaşlık becerileri ile doğrudan bağı olduğu saptanmıştır (Karaduman, 2011: 73).

Ribble (2006), “Okullarda Dijital Vatandaşlığı Yerine Getirmek: Teknoloji Liderleri Kitabının Geliştirilmesi ve Onaylanması” adlı çalışmada bilişim teknolojileri öğretmenleri ve alanındaki uzmanlarla görüşmüştür. Çalışmadaki uygulamalarla birlikte dijital vatandaşlık kavramına yönelik bir kaynak kitap yazılmıştır. Kitapta dijital vatandaşlığa dair tanımlar, dokuz boyutta ifade edilen dijital vatandaşlığın alt boyutlarına ilişkin yönelik etkinlikler bulunmaktadır (Akt. Karaduman, 2011).

Roblyer, McDaniel ve diğerleri (2010), 120 lise öğrencisinin ve 62 öğretmenin katıldığı çalışmalarında eğitim aracı olarak facebook kullanımı hakkında çıkarımda bulunmuştur. Sonuç olarak öğrencilerin % 62,5’i Facebook’un eğitim aracı olarak kullanılabilir görüşünü benimserken, öğretmenlerin % 75’i facebook’un kişisel sosyal paylaşım platformu olduğundan eğitim aracı olarak kullanılmasına karşı çıkmıştır (Kamiloğlu ve Yurttaş, 2014).

Farmer (2010) tarafından yapılan çalışmada dijital vatandaşlık kavramının tanımını, topluma etkisini ve toplumun bu kavrama olan etkisini konu edinilmiştir. Dijital

vatandaşlık becerilenin kazanılmasına dair önerilerde bulunulmuştur. Dijital platformların potansiyel bir güç olarak kabul edildiği ve bu gücün olumlu ve ya olumsuz kullanılabileceğini belirtilmiştir. Dijital vatandaşların bireysel ve toplumsal gelişimi için dijital hak ve sorumluluklarının farkında olması gerektiği ifade edilmiştir.

Oxley (2010) makale çalışmasında dijital vatandaşlığı sorumlu internet kullanım alışkanlığı olarak incelemiştir. Dijital platformların bilinçsiz kullanımının tehlikeli sonuçları olabilmektedir. Çocuklar ve gençlerin bu tehlikelere maruz kalma olasılığı daha fazladır. Öğrencilerin dijital dünyada iletişim kurarken doğru tercihler yapmaları için onlara rehberlik yapacak öğretmenlerin de sorumlulukları bulunmaktadır. Dijital platformların uygunsuz kullanımının çocukların özellikle duygusal travmalara yol açtığı saptanmıştır. Ayrıca bu uygunsuz kullanımın hukuki sonuçlarının da olduğu bilinmelidir. Araştırma sonuçlarına göre, öğrenciler dijital vatandaşlık becerilene sahip olmaları ve yararlı kullanımı için desteklenmelidir.

Yurt dışındaki yapılan çalışmalara bakıldığında dijital vatandaşlığa ve alt boyutlarına ilişkin çalışmalar olduğu görülmüştür. Yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalarda, özellikle öğrencilerin dijital platformların kullanımından kaynaklanan iletişim, etik, güvenlik ve gizlilik, sağlık, erişim gibi problemler ile karşılaşmıştır. Ayrıca yurt dışında dijital vatandaşlığa yönelik çalışmaların sayısı ülkemize göre daha fazladır. Özellikle ülkemizde alt eğitim kademelerinde dijital vatandaşlığa yönelik çalışmaların sayısının az olduğu görülmektedir.

2.7.2.2 Siber Zorbalık İle İlgili Araştırmalar

Siber zorbalık kavramına yönelik yurtdışındaki araştırmalar 2000’li yılların başında başlamıştır. Bu bağlamda söz konusu kavramı alanyazına kazandıran Kanadalı Eğitim Bilimci Belsey’dir. Siber zorbalığı “dijital saldırganlığın çevrimiçi platformlarda yapılması” olarak ifade etmiştir (Lacey, 2007: 12). Yurt dışındaki araştırmalarda siber zorbalığın cinsiyet ile bağı, siber zorbalığın psikolojik sonuçları, siber zorbalığın türleri (görülme biçimi), siber zorbalığın yaygınlığı, geleneksel zorbalık ve siber zorbalık arasındaki ilişkinin ele alındığı görülmektedir.

Siber zorbalığın psikolojik sonuçları olarak Campbell (2005) tarafından Avustralya'da yapılan çalışmada; çocukların dijital platformlar ile tanışması ve dijital platformların yaygınlaşması konu edinilmiştir. Siber zorbalığın tanımı ve nedenleri önlenmesi için gerekli tedbirler ele alınmıştır. Siber zorbalığın, hedefteki kişide kaygı ve depresyonu tetiklediği ifade edilmiştir. Aynı doğrultuda Ybarra ve Mitchell (2007), tarafından öğrencilerin internet tacizlerinin sıklığının psikososyal davranış karakterlerine etkisini saptamak ABD'de bir çalışma gerçekleştirilmiştir. 1500 öğrencinin katıldığı çalışmada, siber zorba davranışların yapılma sıklığı arttıkça davranışsal sorunların de görülme durumu da artmaktadır. Sonuç olarak psikososyal problemlerin genel sebebi siber zorbalık olduğu görülmüştür. Juvonen ve Gross (2008) tarafından ABD'de gençlerin katıldığı araştırmada hem geleneksel zorbalığın hem siber zorbalığın mağdurun aksiyete düzeyini artırıldığını ifade etmiştir. Mağdurun intihara sürüklenmesinin siber zorbalığın en vahim sonucu olduğunu saptamıştır. Hinduja ve Patchin (2010), de benzer konuda ABD'de 1963 öğrencinin katıldığı çalışmada intihar düşüncesi ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Geleneksel zorbalık veya siber zorbalık mağduru olmuş kişilerin intihar eğilimlerinin yüksek olduğu ve herhangi bir zorbalığa maruz kalmamış olanlara göre daha fazla intihar teşebbüsü risklerinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Schenk ve Fremouw (2012), tarafından ABD'de 799 üniversite öğrencisinin katıldığı çalışma yapılmıştır. Çalışmada siber zorbalığın psikolojik etkileri ve yaygınlığı ile siber zorbalıkla mücadele yollarının bulunması amaçlanmıştır. Siber zorbalığa maruz kalan bireylerde intihar eğilimin ve intihar girişiminde bulunma riskinin yüksek olduğu görülmüştür. Psikolojik etkileri; anksiyete, depresyon ve paranoya yaşadıkları saptanmıştır. Siber mağdurların yaşadıkları durumu başkalarıyla paylaşarak mücadele yolunu denedikleri görülmüştür. Gamez-Guadix ve arkadaşları (2013), tarafından 845 ortaöğretim öğrencinin katıldığı çalışma yapılmıştır. Çalışmada siber zorbalık ile gençler arasında yaygın üç sorunun (problemlerli internet kullanımı, madde kullanımı ve depresif belirtiler,) ilişkisi ele alınmıştır. Siber zorbalığa maruz kalan bireylerin problemlerli internet kullanımlarının ve depresif belirtilerinin yüksek olduğu görülmüştür. Kore'de Jung ve arkadaşları (2014) bu konuda bir yaptıkları çalışmada siber zorbalık hareketleri ile sorunlu internet kullanımı arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amaçlanmıştır. Siber zorbalığa maruz kalan insanlar ve siber zorbalık uygulayanlar ile siber zorbalık yapmamış gençler arasındaki psikolojik belirtiler

karşılaştırılmıştır. 4531 genç üzerinde yapılan araştırmada siber zorbalık hareketlerinin hem bireysel hem de toplumsal hayata pek çok soruna neden olduğu ortaya çıkmıştır.2015 yılında Potts ve Weidler ortalama yaşın 19 olduğu 232 kişi ile Amerika’da yaptığı araştırmada bireylerin merhamet duyguları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışma sonucunda kendini yargılama ile mağdur olma, aşırı özdeşim ve izolasyona arasında bir bağlantı olduğu ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık hareketini yapan açısından da aşırı özdeşim ve kendini yargılama arasında olumlu yönde bir ilişki saptanmıştır.

Dampsay ve arkadaşları 2009 yılında yaptıkları araştırmada tamamen farklı bir düşünce ortaya çıkarmışlardır. ABD’de 11-16yaşaları arasında bulunan 1684 genç arasından yaptıkları çalışmada siber zorbalık geçmişlerini siber zorbalığın bireylerin psikolojisi üzerindeki olumsuz etkisine bakmışlardır. Yapılan araştırmanın sonucuna göre siber zorbalığın depresyon ile ilişkisini bulamamıştır. Bütün bu araştırmalar bu konuda deneysel ve klinik araştırmalar gerekliliğini vurgulamıştır.

Siber zorbalığın cinsiyet ile ilişkine bakıldığında Li 2007’de yaptığı araştırmada cinsiyet ile siber zorbalık arasında ki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan bu araştırmaya göre erkek öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri kız öğrencilere göre daha fazladır.2009 yılında Dampsay ve arkadaşlarının yaptığı çalışmaya göre bireylerin cinsiyeti önemli bir değişkendir. Kızlar erkeklere göre daha fazla siber mağduru olmaktadır. Popovic-Citic ve arkadaşlarının 2011’de yaptıkları çalışmaya göre erkekler kızlardan daha fazla siber zorbalık eğilimine sahiptir. Yine erkekler kızlara göre daha siber mağdurdur.

Siber zorbalığın türleriyle olan ilişkisine bakıldığında; Patchin ve Hinduja 2006 yılında ABD, Kanada, İngiltere, Avusturalya v.b ülkelerde yaptıkları araştırmalara göre siber zorbalık daha çok sanal sohbet ortamlarında gerçekleşmiştir. Daha sonra mesajlaşma ve mail ile devam ettiği saptanmıştır.2007’de Kowalski ve Limber yaptıkları çalışmalarda aynı durumları saptamıştır. Smith ve arkadaşlarının 2008 yılında Birleşik Krallıkta yaptıkları çalışmaya göre siber zorbalık web siteleri, sanal sohbet ortamları, cep telefonları ve anlık mesajlaşma uygulamalarında yapılmaktadır. Bu çalışmada siber zorbalık en çok cep telefonları ve metin mesajları üzerinden yapılmaktadır.

Siber zorbalık kavramının yaygınlığı önemli bir sorundur. Potehin ve Hinduja 2006 yılında bu konuda yapılan bazı çalışmaları araştırmıştır. Birçok ülkeyi kapsayan bir çalışmada 18 yaşın altında olan 384 genç sanal şiddet yönünden incelenmiştir. Yapılan bu inceleme sonucunda siber zorbalık birçok yönde gençleri olumsuz etkilediği görülmektedir. Genç insanların %20'den fazlasının şantaja uğradığı %60 kadarının da hayatlarını geçirdikleri ortamda kendilerine yakın insanlar nedeniyle siber zorbalığa maruz kaldıkları ortaya konmuştur.2007'de Kowalski ve Limberk ABD'de 3767 genç birey üzerinde bir araştırmada siber zorbalık yaptıkları ne kadar yaygın olduğuna dair olan incelemelerdir. Yapılan bu araştırmanın sonucunda genç bireylerin(11-16 yaş arası) %11'i yaşananların son birkaç ay içerisinde sanal mağdurlarının % 7'sinin ise hem siber zorba hem de sanal mağdur olduğu belirtilmiştir. %4 oranında gençlerin ise son birkaç ay siber zorbalık uyguladığı saptanmıştır. Ybarra ve Mitchell'in (2007) ABD'de 1500 gencin katıldığı araştırmaya göre de; öğrencilerin %6'sının genellikle siber zorbaca davrandığını, %6'sının nadiren yaptığını, %17'sinin ise çok az sıklıkla siber zorbalık yaptığını saptamıştır. Li (2007), Çin'de 197 ve Kanada'da 264, öğrencinin katıldığı çalışmada, kendisinin geliştirdiği bir anket uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda; öğrencilerin, %29'unun siber kurban ve %18'inin siber zorba olduğunu tespit etmiştir.

Benzer çalışmalarda ise geleneksel zorbalık ile siber zorbalık karşılaştırılarak ele alınmıştır. Bunun ilk uygulamasını Campbell (2005) araştırmasıyla alanyazına kazandırmıştır, Campbell araştırmasında, siber zorbalığı geleneksel zorbalığın evrilmiş hali olarak ifade etmektedir. Siber zorbalığa maruz kalmamak ve engellemek için gerekli tedbirleri ortaya koymuştur. Siber zorbalık ile ilgili farkındalık geliştirilmesini ve okul politikası haline gelmesini başlıca tedbir olarak göstermiştir. Beran ve Li (2007) tarafından 432 öğrencinin katıldığı Kanada 'da yapılan araştırmada; okul zorbalığı ve siber zorbalık arasındaki ilişki ele almıştır. Araştırma sonucuna göre, akademik başarı, zorbalık deneyimleri ve motivasyon kaybı arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Okulda siber zorbalık ile yapılan geleneksel zorbalık arasında da anlamlı bir ilişki olduğu, okul zorbaca davranan öğrencilerin siber zorbalık yapma olasılıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiş

BÖLÜM III

YÖNTEM

1.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma, ilişkisel tarama modelinde olup, betimsel bir nitelik arz etmektedir. Tarama modeli, geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 2012). Araştırma kapsamında 8. sınıf öğrencilerin dijital vatandaşlık ve siber zorbalık algıları çeşitli değişkenler açısından belirlenmiştir.

3.2 ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Sakarya ili Adapazarı ilçesindeki 2017-2018 eğitim öğretim yılı ikinci yarısında 8. Sınıflarda öğrenim gören 4209 öğrenci oluşturmaktadır. Bu evren üzerinden seçkisiz olmayan örneklem tiplerinden amaçsal örneklem kullanılarak araştırmanın yöntemi belirlenmiştir. Amaçsal örneklem tiplerinden ise maksimum çeşitlilik örnekleme (maximum variation sampling) kullanılmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013). Maksimum çeşitlilik kaynağı olarak farklı sosyoekonomik düzeydeki okullar seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini ise 2017-2018 eğitim öğretim yılı ikinci yarısında Sakarya ilinin Adapazarı ilçesindeki devlet ve özel ortaokullarının 8.sınıflarında öğrenim görmekte olan toplam 722 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Adapazarı İlçe Millî Eğitimden alınan okulların hizmet puanlarına ve buldukları konuma göre sosyoekonomik gruplara ayrılmıştır.

Tablo 1. Veri Toplanan Okulların Frekansları ve Sosyoekonomik Düzeyleri

Okul adı	Frekans	Sosyoekonomik düzey
Özel Adabilim Ortaokulu	18	
Özel Ada Şafak Ortaokulu	24	
Özel Sakarya İlke Ortaokulu	27	
Adapazarı Özel Enka Ortaokulu	21	ÜST
Özel Doğa Ortaokulu	19	
Nuri Bayar Ortaokulu	53	
Ahmet Akkoç Ortaokulu	52	
Sabiha Hanım Ortaokulu	48	
Yenikent İmam Hatip Ortaokulu	48	
Adapazarı İmam Hatip Ortaokulu	47	ORTA
Aykut Yiğit Ortaokulu	52	
Ozanlar Ortaokulu	43	
Namık Kemal Ortaokulu	51	
Şehit Fatih Kemal Yarar Ortaokulu	46	
Berna Yılmaz Ortaokulu	21	
Murtaza Erdoğan Ortaokulu	42	ALT
Şehit Lokman Eker Ortaokulu	55	
Karadere Ortaokulu	17	
Arif Nihat Asya Ortaokulu	38	
TOPLAM	722	

Tablo 2. Araştırmanın Katılımcılarının Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kız	386	53,5
Erkek	336	46,5
Toplam	722	100

Araştırma 386 kız, 336 erkek ortaokul öğrencisi ile yürütülmüş ve katılımcıların %53,5 i kız % 46,5 i ise erkektir.

Tablo 3. Araştırmanın Katılımcılarının Beceri Düzeyi

Beceri	N	%
Düşük	29	4
Orta	335	46,4
Yüksek	358	49,6
Toplam	722	100,0

Araştırmanın katılımcıların %4 ü (29) düşük beceriye, %46,4' ü (335) orta beceriye kalan %49,6' sı (358) ise yüksek beceriye sahiptir.

Tablo 4. Araştırmanın Katılımcılarının Öğrenim Gördükleri Okul Türü Dağılımı

Okul türü	N	%
Devlet	613	84,9
Özel	109	15,1
Toplam	722	100

Araştırmanın katılımcılarının %84'9 u (613) devlet okulunda öğrenim görürken, kalan %15,1'i (109) ise özel okullarda öğrenim görmektedir.

Tablo 5. Araştırmanın Katılımcılarının Günde İnternette Geçirdikleri Süre Durumu

Saat	N	%
1 saatten az	131	18,1
1-2 saat	268	37,1
3-4 saat	206	28,5
4 saatten fazla	117	16,2
Toplam	722	100

Araştırmanın katılımcılarının %18,1' i (131) internette 1 saatten az zaman geçirirken, %37,1 i (268) 1-2 saat aralığında, %28,5 i (206) 3-4 saat aralığında ve kalan %16,2 si (117) ise 4 saatten fazla süre ile internette zaman geçirmektedir.

Tablo 6. Araştırmanın Katılımcılarının Gelir Düzeyi

Gelir	N	%
0-1400	71	9,8
1401-2500	230	31,9
2501-3500	203	28,1
3501- fazlası	218	30,2
Toplam	722	100

Araştırmanın katılımcılarının %9,8 i (71) 0-1400 TL aralığında gelire sahipken, %31,9 u (230) 1401-2500 TL aralığında gelire, %28,1 i 2501-3500 TL aralığında gelire sahiptir. Geriye kalan %30'u (218) ise 3501-3501'den daha fazla TL gelirine sahiptir.

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda öğrencilerin cinsiyetleri, okul türü, interneti kullanma sıklıkları, interneti kullanma becerileri ve sosyoekonomik düzeyleri yer almaktadır

3.3.2 Dijital Vatandaşlık Ölçeği

Bu çalışmada, en yaygın yaş gruplarında yer alan gençlerin dijital vatandaşlık algılarını tespit etmek için Kuş, Güneş, Başarmak ve Yakar (2017) tarafından geliştirilen Gençlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Ölçeği kullanılmıştır. 49 maddeden oluşan ölçek 8 faktörden oluşmaktadır. Bu faktörlerin 1- İletişim (6 madde), 2- Hak ve sorumluluk (9 madde) ve 3- Eleştirel düşünme (7 madde) 4- Katılım (5 madde) 5-

Güvenlik (6 madde) 6- Dijital beceriler (5 madde) 7- Etik (4 madde), 8- Ticaret (7 madde) ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Her bir faktöre ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayılarının 0,73 ila 0,82 arasında değişen değerler arasında olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamızda ise her bir faktöre ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik değerlerinin 0,76 ila 0,85 arasında değişen değerler arasında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca her bir faktörden alınan yüksek puanlar katılımcıların o faktördeki algılarının yüksek olduğunu ifade etmektedir.

3.3.3 Siber Zorbalık Ölçeği

Öğrencilerin siber zorba olma durumlarını belirlemek amacıyla Arıca, Kınay ve Tanrikulu (2012) tarafından geliştirilen “Siber Zorbalık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek 24 maddeden oluşan dörtlü skala üzerinden yanıtlanan bir ölçektir. Ölçekte yer alan derecelendirme ifadeleri “Hiçbir Zaman”, “Bazen”, “Çoğu Zaman” ve “Her Zaman” şeklindedir. Ölçeğin güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach’s Alpha katsayısı 0.95 ve test-tekrar test katsayısı 0,70 bulunmuştur (Arıca, Kınay ve Tanrikulu, 2012). Çalışmamızda da ölçeğin güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach’s alpha katsayısı 0.95 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçekten alınan yüksek puanlar katılımcıların siber zorbalık düzeylerinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

3.4 VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Bu araştırmanın verileri Sakarya ili Adapazarı ilçesi devlet ve özel ortaokullarının 8.sınıflarında öğrenim görmekte olan toplam 722 ortaokul öğrencisine ölçeklerin dağıtılarak doldurulması yoluyla toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, SPSS 20.0 paket programından yararlanılarak çözümlenmiştir. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini test etmek için Kolmogorov-Smirnow testi yapılmış, verilerin normal dağıldığı saptandığından parametrik testler kullanılmıştır. Alt problemlere bağlı olarak verilerin çözümlenmesinde yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma, ilişkisiz örneklem için t-testi, tek faktörlü varyans analizi (One-way ANOVA) ve korelasyon analizi uygulanmıştır. Farklılıkların anlamlılığının test edilmesinde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölüm, araştırmaya katılan öğrencilerin Gençlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Ölçeği, Siber Zorbalık Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formuna verdikleri cevaplardan elde edilen bilgilerin istatistiksel olarak değerlendirmesini kapsamaktadır.

4.1 “8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK ALT FAKTÖRLERİ İLE SİBER ZORBALIK DÜZEYLERİ ARASINDA ANLAMLILIK BİR İLİŞKİ VAR MIDIR?” ALT PROBLEMİNE DAİR BULGULAR

Tablo 7. 8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Algıları İle Siber Zorbalık Düzeyleri Arasındaki Korelasyon (R) Değerleri

	Siber Toplam	Dijital İletişim	Dijital Hak ve Sorumluluk	Eleştirel Düşünme	Dijital Katılım	Dijital Güvenlik	Dijital Beceriler	Etik	Dijital Ticaret	Dijital Vatandaşlık Toplam
Siber Toplam	1									
Dijital İletişim	,296**	1								
Dijital Hak ve Sorumluluk	,052	,073*	1							
Eleştirel Düşünme	,140**	,347**	,160**	1						

Dijital Katılım	-,008	,074*	,293**	,297**	1					
Dijital Güvenlik	,235**	,372**	,139**	,366**	,171**	1				
Dijital Beceriler	,031	,165**	,194**	,200**	,248**	,154**	1			
Etik	,167**	,221**	,105**	,202**	,150**	,284**	,149**	1		
Dijital Ticaret	,022	,146**	,201**	,201**	,298**	,187**	,444**	,123**	1	
Dijital Vatandaşlık	,195**	,521**	,511**	,619**	,576**	,572**	,584**	,435**	,628**	1
Toplam										

**p< ,01; *p< ,05

Tablo 7'ye bakıldığında 8.sınıf öğrencilerin dijital vatandaşlık algıları ile siber zorbalık düzeyleri arasındaki korelasyon (r) değerlerinin .073 ile .628 arasında değiştiği görülmektedir (p<.01). Öğrencilerin “eleştirel düşünme” algıları ile siber zorbalık düzeyleri arasındaki korelasyon değerlerinin en düşük (r= .140; p<.01), “dijital iletişim” algıları ile siber zorbalık düzeyleri arasında korelasyon değerinin ise en yüksek (r= .296; p<.01) olduğu bulunmuştur.

Bu bağlamda Tablo 7'deki bulgular incelendiğinde, öğrencilerin “eleştirel düşünme” algıları ile siber zorbalık yönelimleri arasında pozitif, düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vardır (r = .140; p<.01). Buna göre öğrencilerin eleştirel düşünme algıları arttıkça siber zorbalık düzeylerinin de arttığı söylenebilir. Ayrıca determinasyon katsayısı ($r^2 = .02$) dikkate alındığında, öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin toplam değişkenliğinin % 2' sinin öğrencilerin eleştirel düşünme algılarından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 7' deki bulgular incelendiğinde, öğrencilerin “dijital iletişim” algıları ile siber zorbalık yönelimleri arasında pozitif, düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vardır (r = .296; p<.01). Buna göre öğrencilerin dijital iletişim algıları arttıkça siber zorbalık düzeylerinin de arttığı söylenebilir. Ayrıca determinasyon katsayısı ($r^2 = .09$) dikkate alındığında, öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin toplam değişkenliğinin % 9' unun öğrencilerin dijital iletişim algılarından kaynaklandığı söylenebilir.

4.2 “8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK VE DİJİTAL VATANDAŞLIK ALT FAKTÖR DÜZEYLERİ NEDİR?” ALT PROBLEMİNE DAİR BULGULAR

8. Sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 8’ de verilmiştir.

Tablo 8. 8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Ölçeği’ nden aldıkları puan ortalamalarına ilişkin istatistiksel bulgular

Alt boyutlar	N	Min.	Max.	\bar{X}	Ss
Dijital İletişim	722	1,00	4,83	2,44	0,7
Dijital Hak ve Sorumluluk	722	1,00	5,00	2,83	0,5
Eleştirel Düşünme	722	0,86	5,00	2,73	0,6
Dijital Katılım	722	1,00	5,00	2,90	0,8
Dijital Güvenlik	722	1,00	4,50	2,49	0,6
Dijital Beceriler	722	1,00	5,00	3,97	0,8
Etik	722	0,75	9,50	2,61	0,7
Dijital Ticaret	722	0,71	5,00	3,64	0,7
Toplam	722	1,33	4,57	2,95	0,4

Kesinlikle katılmıyorum (1.00–1.80), Katılmıyorum (1.81–2.60), Kararsızım (2.61–3.40), Katılıyorum (3.41–4.20), Kesinlikle katılıyorum (4.21–5.00)

Ölçeğin alt boyutları için aritmetik ortalamalara bakıldığında “Dijital Beceriler” boyutunun en yüksek puana ($\bar{X}= 3.97$) sahip olduğu, “Dijital İletişim” boyutunun ise en düşük puana ($\bar{X}= 2.44$) sahip olduğu bulunmuştur.

4.3 “CİNSİYETLERİ BAKIMINDAN 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK DÜZEYLERİ ARASINDA ANLAMLI BİR FARKLILAŞMA VAR MIDIR?” ALT PROBLEMİNE DAİR BULGULAR

8. Sınıf öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre dijital vatandaşlık algıları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklemeler t-testi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dijital Vatandaşlık Ölçeği’nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin T-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	T	sd	P
Dijital İletişim	Kız	386	13,84	3,89	-6,035	720	,000**
	Erkek	336	15,60	3,90			
Dijital Hak ve Sorumluluk	Kız	386	25,76	4,57	2,014	720	,044*
	Erkek	336	25,08	4,48			
Eleştirel Düşünme	Kız	386	18,77	4,18	-2,214	720	,027*
	Erkek	336	19,46	4,19			
Dijital Katılım	Kız	386	14,52	4,05	,137	720	,891
	Erkek	336	14,48	4,06			
Dijital Güvenlik	Kız	386	14,17	3,50	-6,285	720	,000**
	Erkek	336	15,85	3,69			
Dijital Beceriler	Kız	386	19,60	3,64	-1,898	720	,058
	Erkek	336	20,17	4,36			
Etik	Kız	386	10,20	2,63	-2,310	720	,021*
	Erkek	336	10,69	3,01			

Dijital	Kız	386	25,64	4,85			
Ticaret	Erkek	336	25,29	5,30	,931	720	,352

**p< ,01; *p< ,05

Cinsiyet değişkeni bakımından öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı t-testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin dijital vatandaşlık ölçeğinin sadece “Dijital İletişim, Dijital Hak ve Sorumluluk, Eleştirel Düşünme, Dijital Güvenlik ve Etik” alt boyutlarının puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($p < ,01$; $p < ,05$). “Dijital Katılım”, “Dijital Beceriler” ve “Dijital Ticaret” alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre benzer olduğu görülmüştür ($p > ,05$). Erkek öğrencilerin “Dijital İletişim”, “Eleştirel Düşünme”, “Dijital Güvenlik” ve “Etik” alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları (sırasıyla $\bar{X} = 15,60$; $\bar{X} = 19,46$; $\bar{X} = 15,85$; $\bar{X} = 10,69$), kız öğrencilerin puan ortalamalarından (sırasıyla $\bar{X} = 13,84$; $\bar{X} = 18,77$; $\bar{X} = 14,17$; $\bar{X} = 10,20$) anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Kız öğrencilerin “Dijital Hak ve Sorumluluk” alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları ($\bar{X} = 25,76$), erkek öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 25,08$) anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

4.4 “OKUL TÜRÜ BAKIMINDAN 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK DÜZEYLERİ ARASINDA ANLAMLILIK BİR FARKLILIK VAR MIDIR?” ALT PROBLEMİNE DAİR BULGULAR

8. Sınıf öğrencilerinin okul türü değişkenine göre dijital vatandaşlık algıları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Okul Türüne Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin T-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Okul türü	N	\bar{X}	Ss	T	Sd	p
Dijital İletişim	Devlet	613	14,70	4,05	,582	718	,561
	Özel	109	14,46	3,64			
Dijital Hak ve Sorumluluk	Devlet	613	25,52	4,56	,940	718	,348
	Özel	109	25,07	4,42			
Eleştirel Düşünme	Devlet	613	19,09	4,20	-,204	718	,838
	Özel	109	19,17	4,21			
Dijital Katılım	Devlet	613	14,32	4,01	-2,943	718	,003**
	Özel	109	15,55	4,13			
Dijital Güvenlik	Devlet	613	14,88	3,69	-1,259	718	,209
	Özel	109	15,36	3,63			
Dijital Beceriler	Devlet	613	19,79	4,01	-1,370	718	,171
	Özel	109	20,36	3,79			
Etik	Devlet	613	10,38	2,63	-,956	718	,339
	Özel	109	10,66	3,75			
Dijital Ticaret	Devlet	613	25,39	5,08	-1,441	718	,150
	Özel	109	26,15	4,70			

**p< ,01; *p< ,05

Okul türü değişkeni bakımından öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı t-testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin dijital vatandaşlık ölçeğinin sadece “Dijital Katılım” alt boyutu puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur (p< ,01). “Dijital İletişim”, “Dijital Hak ve Sorumluluk”, “Eleştirel Düşünme”, “Dijital Güvenlik”, “Etik”, “Dijital Beceriler” ve “Dijital Ticaret” alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının okul türü değişkenine göre benzer olduğu görülmüştür (p> ,05). Özel okul öğrencilerinin “Dijital Katılım” alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları ($\bar{X} = 15,55$), devlet okulundaki öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 14,32$) anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

**4.5 “8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET KULLANMA
BECERİLERİNE GÖRE DİJİTAL VATANDAŞLIK DÜZEYLERİ
ARASINDA ANLAMLILIK BİR FARKLILIK VAR MIDIR?” ALT
PROBLEMİNE DAİR BULGULAR**

8. Sınıf öğrencilerinin internet kullanma becerileri değişkenine göre dijital vatandaşlık algıları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü varyans analizi (One-way ANOVA) sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. İnternet Kullanma Becerilerine Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği’nden Aldıkları Puan Ortalamaları

Alt Boyutlar	İnternet kul. becerisi	N	\bar{X}
Dijital İletişim	Düşük	29	14,21
	Orta	335	13,76
	Yüksek	358	15,54
Dijital Hak ve Sorumluluk	Düşük	29	26,14
	Orta	335	25,09
	Yüksek	358	25,73
Eleştirel Düşünme	Düşük	29	18,55
	Orta	335	18,48
	Yüksek	358	19,70
Dijital Katılım	Düşük	29	13,48
	Orta	335	14,16
	Yüksek	358	14,91
Dijital Güvenlik	Düşük	29	13,90
	Orta	335	14,27
	Yüksek	358	15,68
Dijital Beceriler	Düşük	29	19,14

		Orta	335	18,90
		Yüksek	358	20,82
		Düşük	29	9,79
	Etik	Orta	335	10,11
		Yüksek	358	10,78
		Düşük	29	23,55
	Dijital Ticaret	Orta	335	24,57
		Yüksek	358	26,47

Tablo 12. İnternet Kullanma Becerilerine Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Farklar
Dijital İletişim	Gruplararası	549,706	2	274,853	18,090	,000**	Orta- Yüksek
	Gruplarıçi	10924,157	719	15,194			
	Toplam	11473,863	721				
Dijital Hak ve Sorumluluk	Gruplararası	84,565	2	42,283	2,057	,129	Orta- Yüksek
	Gruplarıçi	14775,935	719	20,551			
	Toplam	14860,500	721				
Eleştirel Düşünme	Gruplararası	266,511	2	133,256	7,702	,000**	Orta- Yüksek
	Gruplarıçi	12439,816	719	17,302			
	Toplam	12706,327	721				
Dijital Katılım	Gruplararası	129,371	2	64,685	3,972	,019*	Orta- Yüksek
	Gruplarıçi	11709,128	719	16,285			
	Toplam	11838,499	721				
Dijital Güvenlik	Gruplararası	376,463	2	188,231	14,384	,000**	Düşük- yüksek,
	Gruplarıçi	9409,029	719	13,086			

	Toplam	9785,492	721				orta- yüksek
Dijital Beceriler	Gruplararası	655,587	2	327,794	21,656	,000**	
	Gruplarıçi	10883,111	719	15,136			Orta- Yüksek
	Toplam	11538,698	721				
Etik	Gruplararası	88,960	2	44,480	5,645	,004**	
	Gruplarıçi	5665,795	719	7,880			Orta- Yüksek
	Toplam	5754,755	721				
Dijital Ticaret	Gruplararası	735,649	2	367,824	14,901	,000**	Düşük- yüksek,
	Gruplarıçi	17748,351	719	24,685			orta- yüksek
	Toplam	18484,000	721				

**p< ,01; *p< ,05

İnternet kullanma becerilerine göre öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği' nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Bulunan anlamlı farklılığın kimin lehine olduğunu bulmak için yapılan Post-Hoc testlerinden Tukey HSD ikili karşılaştırma testi sonucunda, internet kullanım becerisi yüksek düzey olan öğrencilerin ölçeğin tüm boyutlarından aldıkları puan ortalamaları ile internet kullanım becerisi orta düzey olan öğrencilerin puan ortalamaları arasında internet kullanım becerisi yüksek düzey olan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur (p< ,01; p< ,05). Başka bir ifadeyle internet kullanım becerileri yüksek olan öğrencilerin dijital vatandaşlık algılarının, internet kullanma becerisi orta düzey olan öğrencilerden anlamlı derecede yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca internet kullanım becerisi yüksek düzey olan öğrencilerin ölçeğin “Dijital Güvenlik” ve “Dijital Ticaret” alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları ile internet kullanım becerisi düşük düzey olan öğrencilerin puan ortalamaları arasında internet kullanım becerisi yüksek düzey olan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur (p< ,01). Başka bir ifadeyle internet kullanım becerileri yüksek olan öğrencilerin “Dijital

Güvenlik” ve “Dijital Ticaret” algılarının, internet kullanma becerisi düşük düzey olan öğrencilerden anlamlı derecede yüksek olduğu söylenebilir

4.6 “8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN GÜNLÜK İNTERNET KULLANMA SÜRELERİNE GÖRE DİJİTAL VATANDAŞLIK DÜZEYLERİ ARASINDA ANLAMLİ BİR FARKLILAŞMA VAR MIDIR?” ALT PROBLEMİNE DAİR BULGULAR

8. Sınıf öğrencilerinin günlük internet kullanma süreleri değişkenine göre dijital vatandaşlık algıları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü varyans analizi (One-way ANOVA) sonuçları Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. Günde İnternet Kullanma Sürelerine Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği’nden Aldıkları Puan Ortalamaları

Alt Boyutlar	İnternet kul. Süresi	N	\bar{X}
Dijital İletişim	1 saatten az	131	13,62
	1-2 saat	268	14,21
	3-4 saat	206	15,05
	4 saatten fazla	117	16,17
Dijital Hak ve Sorumluluk	1 saatten az	131	24,92
	1-2 saat	268	25,77
	3-4 saat	206	25,19
	4 saatten fazla	117	25,74
Eleştirel Düşünme	1 saatten az	131	17,77
	1-2 saat	268	18,82
	3-4 saat	206	19,76
	4 saatten fazla	117	20,00
Dijital Katılım	1 saatten az	131	13,46

	1-2 saat	268	14,82
	3-4 saat	206	14,62
	4 saatten fazla	117	14,74
	1 saatten az	131	13,50
Dijital Güvenlik	1-2 saat	268	14,53
	3-4 saat	206	15,44
	4 saatten fazla	117	16,70
	1 saatten az	131	18,92
Dijital Beceriler	1-2 saat	268	19,71
	3-4 saat	206	20,47
	4 saatten fazla	117	20,22
	1 saatten az	131	9,74
Etik	1-2 saat	268	10,35
	3-4 saat	206	10,56
	4 saatten fazla	117	11,13
	1 saatten az	131	24,11
Dijital Ticaret	1-2 saat	268	25,61
	3-4 saat	206	25,94
	4 saatten fazla	117	25,86
	1 saatten az	131	9,74

Tablo 14. Günde İnternet Kullanma Sürelerine Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği' nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	P	Anlam lı Farklar
Dijital	Gruplararası	493,974	3	164,658	10,767	,000**	I-III
İletişim	Gruplariçi	10979,889	718	15,292			I-IV

	Toplam	11473,863	721					II-IV
Dijital Hak ve Sorumluluk	Gruplararası	87,128	3	29,043	1,412	,238		
	Gruplarıçi	14773,372	718	20,576				
	Toplam	14860,500	721					
Eleştirel Düşünme	Gruplararası	437,811	3	145,937	8,541	,000**		I-III
	Gruplarıçi	12268,515	718	17,087				I-IV
	Toplam	12706,327	721					II-IV
Dijital Katılım	Gruplararası	178,686	3	59,562	3,668	,012*		I-II
	Gruplarıçi	11659,812	718	16,239				I-III
	Toplam	11838,499	721					
Dijital Güvenlik	Gruplararası	728,773	3	242,924	19,259	,000**		I-III
	Gruplarıçi	9056,719	718	12,614				I-IV
	Toplam	9785,492	721					II-IV
Dijital Beceriler	Gruplararası	213,839	3	71,280	4,519	,004**		I-III
	Gruplarıçi	11324,859	718	15,773				I-IV
	Toplam	11538,698	721					
Etik	Gruplararası	124,498	3	41,499	5,292	,001**		I-III
	Gruplarıçi	5630,257	718	7,842				I-IV
	Toplam	5754,755	721					
Dijital Ticaret	Gruplararası	309,084	3	103,028	4,070	,007**		I-II
	Gruplarıçi	18174,916	718	25,313				I-III
	Toplam	18484,000	721					I-IV

**p< ,01; *p< ,05 I: 1 saatten az; II: 1-2 saat; III: 3-4 saat; IV: 4 saat saatten fazla

Öğrencilerin günde kullandıkları internet sürelerine göre Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda ölçeğin “Dijital Hak ve Sorumluluk” alt boyutu dışındaki diğer tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında öğrencilerin günde kullandıkları internet sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($p < ,01$; $p < ,05$). Bulunan bu anlamlı farklılığın kimin lehine olduğunu bulmak için yapılan Post-Hoc testlerinden ikili karşılaştırma testi yapılmıştır.

Öğrencilerin “Dijital İletişim”, “Eleştirel Düşünme” ve “Dijital Güvenlik” alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında, günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur ($p < ,01$). Tukey HSD sonucuna göre, günde kullanılan internet süreleri “1 saatten az” olanlar ile internet kullanım süreleri “3-4 saat” ve “4 saatten fazla” olanlar arasında internet kullanım süresi “3-4 saat” ve “4 saatten fazla” olan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($p < ,01$; $p < ,05$). Ayrıca günde kullanılan internet süreleri “1-2 saat” olanlar ile internet kullanım süreleri “4 saatten fazla” olanlar arasında internet kullanım süresi “4 saatten fazla” olan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($p < ,01$). Öğrencilerin “Dijital Katılım” alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları arasında, günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur ($p < ,01$). Tukey HSD sonucuna göre, günde kullanılan internet süreleri “1 saatten az” olanlar ile internet kullanım süreleri “1-2 saat” ve “3-4 saat” olanlar arasında internet kullanım süresi “1-2 saat” ve “3-4 saat” olan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($p < ,05$). Öğrencilerin “Dijital Beceriler” ve “Etik” alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında, günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur ($p < ,01$). Tukey HSD sonucuna göre, günde kullanılan internet süreleri “1 saatten az” olanlar ile internet kullanım süreleri “3-4 saat” ve “4 saatten fazla” olanlar arasında internet kullanım süresi “3-4 saat” ve “4 saatten fazla” olan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($p < ,05$).

Öğrencilerin “Dijital Ticaret” alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları arasında, günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur ($p < ,01$). Tukey HSD sonucuna göre, günde kullanılan internet süreleri “1 saatten az” olanlar ile internet kullanım süreleri “1-2 saat”, “3-4 saat” ve “4 saatten fazla” olanlar arasında internet kullanım süresi “1-2 saat”, “3-4 saat” ve “4 saatten fazla” olan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($p < ,05$).

4.7 “8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AİLELERİNİN GELİR DURUMLARINA GÖRE DİJİTAL VATANDAŞLIK DÜZEYLERİ ARASINDA ANLAMLİ BİR FARKLILAŞMA VAR MIDIR?” ALT PROBLEMİNE DAİR BULGULAR

8. Sınıf öğrencilerinin aile gelir durumu değişkenine göre dijital vatandaşlık algıları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü varyans analizi (One-way ANOVA) sonuçları Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği’nden Aldıkları Puan Ortalamaları

Alt Boyutlar	Aylık Gelir	N	\bar{X}
Dijital İletişim	0-1400	71	14,18
	1401-2500	230	14,56
	2501-3500	203	14,74
	3501- ve fazlası	218	14,63
Dijital Hak ve Sorumluluk	0-1400	71	23,84
	1401-2500	230	25,46
	2501-3500	203	25,68

	3501- ve fazlası	218	25,59
	0-1400	71	18,25
	1401-2500	230	18,99
Eleştirel Düşünme	2501-3500	203	19,28
	3501- ve fazlası	218	19,12
	0-1400	71	12,92
	1401-2500	230	14,69
Dijital Katılım	2501-3500	203	14,43
	3501- ve fazlası	218	14,97
	0-1400	71	14,41
	1401-2500	230	14,67
Dijital Güvenlik	2501-3500	203	15,07
	3501- ve fazlası	218	15,28
	0-1400	71	18,21
	1401-2500	230	19,90
Dijital Beceriler	2501-3500	203	20,37
	3501- ve fazlası	218	19,78
	0-1400	71	9,97
Etik	1401-2500	230	10,68
	2501-3500	203	10,20

	3501- ve fazlası	218	10,50
	0-1400	71	23,90
Dijital Ticaret	1401-2500	230	25,25
	2501-3500	203	25,82
	3501- ve fazlası	218	25,67

Tablo 16. Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği' nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Farklar
	Gruplararası	15,452	3	5,151	,333	,802	
Dijital İletişim	Gruplariçi	10880,268	718	15,477			
	Toplam	10895,720	721				
	Gruplararası	172,698	3	57,566	2,909	,034*	I-III
Dijital Hak ve Sorumluluk	Gruplariçi	13913,537	718	19,792			I-IV
	Toplam	14086,235	721				
	Gruplararası	52,039	3	17,346	1,004	,390	
Eleştirel Düşünme	Gruplariçi	12146,326	718	17,278			
	Toplam	12198,365	721				
Dijital Katılım	Gruplararası	207,845	3	69,282	4,327	,005**	I-II

	Gruplariçi	11255,123	718	16,010			I-III
	Toplam	11462,967	721				I-IV
Dijital Güvenlik	Gruplararası	63,046	3	21,015	1,557	,198	
	Gruplariçi	9487,121	718	13,495			
	Toplam	9550,167	721				
Dijital Beceriler	Gruplararası	219,021	3	73,007	4,654	,003**	I-II
	Gruplariçi	11027,087	718	15,686			I-III
	Toplam	11246,107	721				I-IV
Etik	Gruplararası	39,219	3	13,073	1,670	,172	
	Gruplariçi	5501,633	718	7,826			
	Toplam	5540,851	721				
Dijital Ticaret	Gruplararası	192,982	3	64,327	2,521	,047*	
	Gruplariçi	17937,869	718	25,516			I-III
	Toplam	18130,851	721				

**p< ,01; *p< ,05 I: 0-1400 TL; II: 1401-2500 TL; III: 2501-3500 TL; IV: 3501 TL - ve fazlası

Ailelerinin gelir durumlarına göre öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda ölçeğin “Dijital Hak ve Sorumluluk”, “Dijital Katılım”, “Dijital Beceriler” ve “Dijital Ticaret” alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($p < ,01$; $p < ,05$). Bulunan bu anlamlı farklılığın kimin lehine olduğunu bulmak için yapılan Post-Hoc testlerinden ikili karşılaştırma testi yapılmıştır.

Öğrencilerin “Dijital Hak ve Sorumluluk” alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları arasında, öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur. ($p < ,01$). Tukey HSD sonucuna göre, aile gelirleri “0-1400 TL” olanlar ile aile gelirleri “2501-3500 TL” ve “3501 TL - ve fazlası” olanlar arasında aile geliri “2501-3500 TL” ve “3501 TL - ve fazlası” olan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($p < ,01$).

Öğrencilerin “Dijital Katılım” ve “Dijital Beceriler” alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında, öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur ($p < ,01$). Tukey HSD sonucuna göre, “0-1400 TL” olanlar ile aile gelirleri “1401-2500 TL”, “2501-3500 TL” ve “3501 TL - ve fazlası” olanlar arasında aile geliri “1401-2500 TL”, “2501-3500 TL” ve “3501 TL - ve fazlası” olan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($p < ,01$).

Öğrencilerin “Dijital Ticaret” alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları arasında, öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur. ($p < ,01$). Tukey HSD sonucuna göre, aile gelirleri “0-1400 TL” olanlar ile aile gelirleri “2501-3500 TL” olanlar arasında aile geliri “2501-3500 TL” olan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($p < ,01$).

4.8 “8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK EĞİLİMLERİ NEDİR?” ALT PROBLEMİNE DAİR BULGULAR

8. Sınıf öğrencilerinin siber zorbalık ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. 8. Sınıf Öğrencilerinin Siber Zorbalık Ölçeği’nden aldıkları puan ortalamalarına ilişkin istatistiksel bulgular

N	Min.	Max.	\bar{X}	Ss
---	------	------	-----------	----

Siber Zorbalık	722	24,00	96,00	28,69	9,99
----------------	-----	-------	-------	-------	------

Ölçeğin puan ortalamasına bakıldığında (\bar{X} = 28.69) 8.sınıf öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin düşük seviyede olduğu bulunmuştur.

4.9 “CİNSİYETLERİ BAKIMINDAN 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK DÜZEYLERİ ARASINDA ANLAMLI BİR FARKLILAŞMA VAR MIDIR?” ALT PROBLEMİNE DAİR BULGULAR

8. Sınıf öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Siber Zorbalık Ölçeği’nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	T	sd	p
Kız	386	27,77	9,28	-2,645	720	,008**
Erkek	336	29,74	10,66			

**p< ,01; *p< ,05

8.sınıf öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre Siber Zorbalık Ölçeği’nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı t-testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre siber zorbalık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur (t= -2,645; p = ,008). Kız öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamaları (\bar{X} = 27,77),

erkek öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamalarından ($\bar{X} = 29,74$) anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmüştür.

4.10 “OKUL TÜRÜ BAKIMINDAN 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK DÜZEYLERİ ARASINDA ANLAMLİ BİR FARKLILAŞMA VAR MIDIR?” ALT PROBLEMİNE DAİR BULGULAR

8. Sınıf öğrencilerinin okul türü değişkenine göre siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Okul Türüne Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği’nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin T-Testi Sonuçları

Okul Türü	N	\bar{X}	ss	t	sd	p
Devlet	613	28,46	10,13	-1,428	718	,154
Özel	109	29,95	9,18			

**p< ,01; *p< ,05

Devlet ve özel kullarda öğrenim gören öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği’nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı t-testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda okul türü değişkenine göre öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur ($t = -1,428$; $p = ,154$). Başka bir ifadeyle devlet ve özel okullarda okuyan 8.sınıf öğrencilerin siber zorbalık puanları benzerlik göstermektedir.

**-4.11 “8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET KULLANMA
BECERİLERİNE GÖRE SİBER ZORBALIK DÜZEYLERİ ARASINDA
ANLAMLI BİR FARKLILAŞMA VAR MIDIR?” ALT PROBLEMİNE DAİR
BULGULAR**

8. Sınıf öğrencilerinin internet kullanma becerileri değişkenine göre siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü varyans analizi (One-way ANOVA) sonuçları Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. İnternet Kullanma Becerilerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği’nden Aldıkları Puan Ortalamaları

İnternet kul. Becerisi	N	\bar{X}
Düşük	29	31,17
Orta	335	27,27
Yüksek	358	29,81
Toplam	722	28,69

Tablo 21. İnternet Kullanma Becerilerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği’nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Farklar
Gruplararası	1303,419	2	651,709	6,631	,001**	
Gruplarıçi	70668,705	719	98,287			Orta –Yüksek
Toplam	71972,123	721				

**p< ,01; *p< ,05

İnternet kullanma becerilerine göre öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda orta düzey internet kullanım becerisine sahip öğrenciler ($\bar{X} = 27,27$) ile yüksek düzey internet kullanım becerisine sahip öğrencilerin ($\bar{X} = 29,81$) siber zorbalık puan ortalamaları arasında orta düzey internet kullanım becerisine sahip öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($F_{2-719} = 6,631$; $p = ,001$).

4.12 “8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN GÜNLÜK İNTERNET KULLANMA SÜRELERİNE GÖRE SİBER ZORBALIK DÜZEYLERİ ARASINDA ANLAMLİ BİR FARKLILAŞMA VAR MIDIR?” ALT PROBLEMİNE DAİR BULGULAR

8. Sınıf öğrencilerinin günlük internet kullanma süreleri değişkenine göre siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü varyans analizi (One-way ANOVA) sonuçları Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Günde İnternet Kullanma Sürelerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları

Kullanım Süresi	N	\bar{X}
1 saatten az	131	27,75
1-2 saat	268	27,69
3-4 saat	206	28,11
4 saatten fazla	117	33,07
Toplam	722	28,69

Tablo 23. Günde İnternet Kullanma Sürelerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklar
Gruplararası	2709,210	3	903,070	9,361	,000**	I-II
Gruplarıçi	69262,913	718	96,466			II-III
Toplam	71972,123	721				III-IV

**p<,01; *p<,05 I: 1 saatten az; II: 1-2 saat; III: 3-4 saat; IV: 4 saatten fazla

Günde internet kullanma sürelerine göre öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda günlük internet kullanım süreleri arttıkça öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamaları arasında günlük internet kullanım süresi fazla olan öğrencilerin aleyhine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur ($F_{3,718}=9,361$; $p = ,000$).

4.13 “8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AİLELERİNİN GELİR DURUMLARINA GÖRE SİBER ZORBALIK DÜZEYLERİ ARASINDA ANLAMLILIK BİR FARKLILAŞMA VAR MIDIR?” ALT PROBLEMİNE DAİR BULGULAR

8. Sınıf öğrencilerinin aile gelir durumu değişkenine göre siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü varyans analizi (One-way ANOVA) sonuçları Tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24. Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları

Aylık Gelir	N	\bar{X}
-------------	---	-----------

0-1400	71	28,63
1401-2500	230	28,72
2501-3500	203	27,55
3501- ve fazlası	218	29,06
Toplam	722	28,69

Tablo 25. Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklar
Gruplararası	262,264	3	87,421	,992	,396	
Gruplarıçi	61946,383	718	88,117			
Toplam	62208,648	722				

**p< ,01; *p< ,05

Ailelerinin gelir durumlarına göre öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda aileleri farklı gelirlere sahip öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur. ($F_{3-718}=,992$; $p = ,396$). Başka bir ifadeyle aileleri farklı gelirlere sahip öğrencilerin siber zorbalık puanları benzerlik göstermektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmaya ilişkin sonuçlara yer verilerek tartışılıp öneriler sunulmuştur.

5.1 SONUÇ VE TARTIŞMA

5.1.1 8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkiye Dair Sonuçlar ve Tartışma

8.sınıf öğrencilerin dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Sakallı'nın (2015) öğretmen adayları yaptığı çalışmada pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı ilişki bulması araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Dijital vatandaşlık ölçeğinin alt boyutlarından dijital iletişim, dijital etik, dijital güvenlik ve eleştirel düşünme ile siber zorbalık eğilimleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur.

Dijital iletişim dijital araçları kullanarak ikna edici iletişim kurma yeteneği olarak ifade edilmektedir. Bu yeteneğin art niyetli kullanılması öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerini artırdığı düşünülmektedir.

Dijital platformlar daha önce olmayan özgün bir alan olduğundan, bu alana ilişkin farklı etik problemler meydana gelmekte ve bilişim teknolojilerindeki yenilikler sürekli olarak etik normlarımızın geride kalmasına yol açmaktadır (Dedeoğlu, 2001: 4). Dijital platformlarda önce fiili durum meydana gelmekte fiili durum suç olduğunda ilgili norm oluşmaktadır. Normların ihtiyacı karşılamaması veya uygulamada boşlukların olması siber zorbalığı engellemediği düşünülmektedir.

Dijital güvenlik düzeyi yüksek bireyler dijital platforma girdiği zaman kendi güvenliği için çeşitli güvenlik önlemlerine başvurur ve birçok olumsuzluktan korunmuş olur. Dijital güvenlik tedbiri alan kullanıcıların bu tedbirleri kullanarak diğer kullanıcılara zarar verebilecekleri düşünülmektedir.

Eleştirel düşünme alt boyutuna ilişkin becerilerden biri ölçek maddesinde yar aldığı gibi adaletsiz bulunan konuları internet üzerinden eleştirmedi. Yapıcı eleştiri yerine rencide edici eleştirilerin yapılma olasılığı öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerini artırdığı düşünülmektedir.

Sakallı (2015), tarafından yapılan çalışmada dijital iletişim, dijital etik, dijital güvenlik ve eleştirel düşünme alt faktörleri ile siber zorbalık toplam puanlar arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunması bu araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

5.1.2 8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeylerine Dair Sonuçlar ve Tartışma

Analiz sonuçlarına göre 8. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık ölçeğinden aldığı puanların ortalaması 2,95 bulunmuştur ve ortalamanın üstünde olduğu görülmüştür. Dijital vatandaşlık ölçeğinin alt faktörlerinin aritmetik ortalamaları Dijital İletişim (2,44), Dijital Hak ve Sorumluluk (2,83), Eleştirel Düşünme (2,73), Dijital Katılım (2,90), Dijital Güvenlik (2,49), Dijital Beceriler (3,97), Etik (2,61) ve Dijital Ticaret (3,64) olarak saptanmıştır.

Öztürk (2015) tarafından “Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri” adlı çalışmada öğrencilerin dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamasının 3,23 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç ile öğrencilerin genel olarak orta düzeyde bir dijital vatandaşlık düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Sınıf öğretmenliği adaylarına yönelik Sakallı (2015) tarafından yapılan çalışmada ölçekten alınan toplam puanların aritmetik ortalaması 3,60 olarak bulunmuştur ve yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği adaylarına yönelik Aslan (2016) tarafından yapılan çalışmada da dijital vatandaşlık ölçeğinden alınan puanların aritmetik ortalaması da 3,67 olarak bulunmuş ve yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Sınıf öğretmenliği adaylarına yönelik Bakır (2016) tarafından yapılan çalışmada 11 öğretmen adayı ile özel durum çalışması yapılmıştır. Çalışma sonucunda öğretmen

adaylarının genel olarak dijital vatandaşlık seviyelerinin yüksek olduğu görülmüştür. Farklı branşta görev yapan öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerini belirlemek amacıyla Tatlı (2018) tarafından yapılan çalışmada Öğretmenlerin dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması 3,60 bulunmuştur ve yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Kocadağ (2012) tarafından yapılan çalışmada dijital vatandaşlık ölçeği bulgularına dayanarak eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Tüm bu sonuçlar araştırma sonucuyla benzerlik göstermektedir.

Görmez (2017) tarafından yapılan çalışmada sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya farklı branşlardan katılan öğretmenlerin çoğunluğunun "dijital vatandaşlık, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital kanun, dijital hak ve sorumluluklar, dijital sağlık ve dijital güvenlik" gibi kavramların ne olduğuna "Hayır, bilmiyorum" cevabını verdikleri; dijital ticaret kavramını "İnternet aracılığıyla yapılan ticaret", dijital iletişim kavramını da " Sosyal medya araçlarıyla iletişime geçmek" şeklinde tanımladıkları görülmüştür. Som Vural (2016) tarafından yapılan çalışmada öncelikle üniversite öğrencilerinin dijital vatandaşlık bağlamındaki boyutlardan erişim faktörünün en yüksek değerinde olduğu ve bunu sırasıyla doğru kullanım, çevrimiçi işlemler, sağlık ve toplumsal sorumluluk faktörünün izlediği belirlenmiştir. Erişim faktörüne ilişkin ortalamaların en yüksek değeri sahip olmasının günümüzde dijital araç-gereçlere ve uygulamalara toplumun her kesiminden bireyin özellikle mobil cihazlar aracılığıyla kolaylıkla erişebilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu iki çalışmada da dijital hak sorumluluk alt boyutunun düşük çıkması araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Erkek öğrencilerin "Dijital İletişim", "Eleştirel Düşünme", "Dijital Güvenlik" ve "Etik" alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları kız öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu ayrıca kız öğrencilerin "Dijital Hak ve Sorumluluk" alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları erkek öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum, erkek öğrencilerin gerçek yaşamda toplumsal yapı gereği hak arama ve sorumluluk üstlenme davranışları karşına ilgisiz olmasıyla ilişkilendirilebilir.

TÜİK Hanelerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı verilerine göre bilgisayar kullanımı oranı 2018 yılında erkeklerde %68,6 kadınlarda ise %50,6'dır. Yine 2018

yılında internet kullanımı ise erkeklerde %80,4 kadınlarda %65,5tir. Bilgisayar ve internet kullanımında ülkemizde erkeklerin daha önde olduğu ifade edilebilir. Fakat veriler araştırmadan elde edilen sonuç ile aynı doğrultuda değildir. Cinsiyete göre erkeklerde bilgisayar ve internet kullanımının daha fazla olması Dijital Hak ve Sorumluluk düzeyini artırmamaktadır

Öztürk (2015), Yıldırım (2012), Dağtaş (2015) İşman ve Güngören (2013), Sakallı (2015) Bardakçı, Akyüz, Samsa-Yetik ve Keser (2014), Aşıcı ve Usluel (2013), Ono ve Zavodny (2007) ve Aslan (2016) yaptıkları çalışmalarda çalışmada cinsiyete göre anlamlı fark bulamamıştır. Kocadağ (2012), Çukurbaşı ve İşman (2014) ve Çepni, Oğuz ve Kılcan (2014) ise yaptıkları çalışmalarda erkek öğrencilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Okul türü değişkeni bakımından öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında "Dijital İletişim", "Dijital Hak ve Sorumluluk", "Eleştirel Düşünme", "Dijital Güvenlik", "Etik", "Dijital Beceriler" ve "Dijital Ticaret" alt boyutlarına benzerlik görülmektedir. Dijital Katılım" alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarında ise özel okul türüne lehine farklılık bulunmaktadır. Yılmaz (2010) tarafından ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin internet bağımlılık eğilimlerinin belirlenmesine yönelik çalışmada özel okul öğrencilerinin internet bağımlılık eğilimleri daha yüksek bulunmuştur.

İnternet kullanım becerileri yüksek olan öğrencilerin dijital vatandaşlık algılarının, internet kullanma becerisi orta düzey olan öğrencilerden anlamlı derecede yüksek olduğu söylenebilir. Sakallı (2015) yaptığı çalışmada internet kullanma becerisi yüksek olan öğretmen adaylarının da dijital vatandaşlık algılarının yüksek olduğunu bulmuştur. Farklı öğretim kademelerinde öğrencilerin internet kullanma becerisi dijital vatandaşlık algıları benzerlik göstermektedir. Kendine güvenen öğrencilerin dijital ortamlardaki risklerin farkında olduğu çıkarımı yapılabilir. Ayrıca, dijital platformları kullanma becerilerini geliştirme arzusundaki artışın, dijital vatandaşlık becerileri ile doğrudan bağı olduğu saptanmıştır (Karaduman, 2011).

"Dijital İletişim", "Eleştirel Düşünme", "Dijital Güvenlik", "Dijital Katılım", "Dijital Beceriler", "Etik" ve "Dijital Ticaret" alt faktörlerinde günlük interneti kullanma süreleri yüksek olan öğrenciler lehine anlamlı fark bulunmuştur. Sakallı (2015) öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada günlük interneti kullanma süresi arttıkça

dijital vatandaşlık düzeyinin arttığı sonucuna ulaşmıştır. İşman ve Güngören (2013) yaptıkları çalışmada günlük interneti kullanma süresi yüksek olan öğrenciler lehine dijital vatandaşlık düzeyinin yüksek olduğunu bulmuştur. Bu sonuçlar araştırma sonucu ile örtüşmektedir. İnternette uzun süre vakit geçirenlerin, geçirdikleri vakit boyunca dijital vatandaşlık deneyimleri kazandıkları ifade edilebilir. Diğer taraftan Uysal (2007) ile Genç, Kazez ve Fidan (2013) tarafından yapılan çalışmalarda günlük interneti kullanma süresi artıkça etik olmayan dijital davranışların arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Ailelerinin gelir durumu ile dijital vatandaşlık ölçeğinin alt boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında “Dijital Hak ve Sorumluluk” alt boyunda gelir seviyesi yüksek öğrencilerin lehine anlamlı fark bulunmuştur. “Dijital Katılım” ve “Dijital Beceriler” alt boyutlarından aldıkları puanları arasında 0-1400 gelirindeki öğrenciler diğer gelir gruplarındaki öğrencilerin puanlarına göre daha düşüktür. “Dijital Ticaret” alt boyutundan da 0-1400 gelirindeki öğrenciler üst gelir grubuna göre daha düşük puan almıştır. Gelir seviyesi yükseldikçe dijital vatandaşlık düzeyleri yükselmektedir genellemesi yapılabilir. Gelir seviyesi düşük öğrencilerin dijital vatandaşlık düşük çıkmasında dijital teknolojilere erişim imkânının yetersiz olması etkili olabileceği düşünülmektedir. Ailenin gelir seviyesi yükseldikçe dijital platformlara erişim kolaylaştığından dijital vatandaşlık düzeyleri artmaktadır.

Benzer sonucu Mustafa (2015) ortaokul öğrencilerine yönelik yaptığı çalışmada ulaşmıştır. Gelir seviyesi yüksek öğrencilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucunu bulmuştur. Kocadağ’ın (2012) öğretmen adaylarına yönelik çalışmasında gelir durumları artıkça dijital vatandaşlık durumlarının attığı sonucuyla örtüşmektedir. Elçi (2015) yaptığı çalışmada benzer sonuca ulaşmıştır. Aynı paralelde Çepni, Oğuz ve Kılcan (2014) tarafından yapılan çalışmada ailelerin gelir düzeyleri yükseldikçe öğrencilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşması araştırma sonuçları ile benzeşmektedir.

5.1.3 8. Sınıf Öğrencilerinin Siber Zorbalık Eğilimlerine Dair Sonuçlar ve Tartışma

Siber zorbalık ölçeğinin puan ortalamasına bakıldığında 8.sınıf öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin düşük seviyede olduğu bulunmuştur. Sakallı (2015) yaptığı

çalışmada sınıf öğretmenliği adaylarının siber zorbalık eğilimlerini yüksek bulmuştur. Öğrenim kademesine göre siber zorbalık eğilimlerinin farklılaştığı düşünülmektedir.

Cinsiyet değişkenine göre 8. Sınıf öğrencilerinin Siber Zorbalık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin puanları kız öğrencilere göre anlamlı şekilde yüksektir.

Erkeklerin kızlara göre; siber zorbalık eğilimlerinin daha yüksek olduğunu bulan birçok araştırma mevcuttur: Li, 2006; Küçük, 2016; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Kowalski ve Limber, 2007; Arıca, 2008; Dilmaç, 2009; Çetinkaya, 2010; Serin, 2012; Peker ve ark., 2012; Manap, 2012; Ekşi, 2012; Burnukara ve Uçanok, 2012; Ayas ve Horzum, 2012; Başköy, 2013; Özbay, 2013; Başköy, 2013; Kocatürk, 2014; Yaman ve Sönmez, 2015; Salı ve ark., 2015; Çiftçi, 2015; Gelibolu ve ark, 2016; Ciminli, 2016; Elmas 2016; Korkmaz, 2016; Gencer, 2017; Metli, 2017; Yelci 2018; Yarar 2019)

Kızların erkeklerden daha fazla siber zorbalık eğilimine sahip olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (Korkmaz, 2016; Beran ve Li, 2005; Ayas, 2014;). Siber zorbalık eğiliminde cinsiyete göre herhangi bir farklılığa rastlanılmayan araştırmalar da mevcuttur (Patchin ve Hinduja, 2006; Slonje ve Smith; 2008; Peker ve ark, 2012; Özbay, 2013; Özdemir, 2011; Büyükyıldırım ve Dilmaç, 2015; Demir ve Seferoğlu, 2016 Özer, 2016; Elmas, 2016;).

Erkek öğrencilerin geleneksel toplum yapısı olarak saldırgan davranışlarının desteklenmesi, gerçek hayatta geleneksel zorbalık davranışlarını daha fazla göstermeleri ve sanal ortamlara bu davranışları taşıması bu eğilimleri artırdığı söylenebilir. Ayrıca erkeklerin kız öğrencilere göre daha az denetlenmesi bu eğilimlerin artmasında etkili olduğu söylenebilir.

Yapılan analiz sonucunda okul türü değişkenine göre öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur. Özel ve devlet okulunda okuyan öğrencilerin puanları benzerlik göstermektedir. Özel, 2013; Bingöl ve Tanrikulu, 2014 ve Pekşen ve Süslü 2016; yaptıkları çalışmalarda devlet ve özel okul türünde anlamlı fark bulamamaları bu araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Ayaş ve Pişkin 2010, yaptıkları çalışmada özel okul türündeki öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yapılan analiz sonucunda orta düzey internet kullanım becerisine sahip öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri, yüksek düzey internet kullanım becerisine sahip öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinden anlamlı bir şekilde düşüktür. Yüksek düzey interneti kullanma becerisine sahip öğrencilerin diğer kullanıcıların güvenlik açıklarını kolaylıkla tespit edilebilmesi olasılığı onları siber zorbalığa yönlendirdiği düşünülmektedir. Sakallı (2015), yaptığı çalışmada onaylanma alt faktörüne göre yüksek düzey internet kullanım becerisine sahip öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri yüksek bulması araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Başköy (2013), internet kullanma becerisinin yüksek olmasının siber zorbalığı artırdığını ifade etmiştir. Ayas ve Horzum (2011) dijital araçlara sahip olma olanağı ve interneti kullanma becerisinin yüksek düzeyde olunması siber zorbalık eğilimlerinin sebebi olduğunu ifade etmiştir. Geleneksel zorbalıkta kuvvetli taraf zorbalık yaparken siber zorbalıkta ise interneti kullanma becerisi yüksek olan taraf zorbalık yapmaktadır (Yaman ve arkadaşları, 2011).

Günlük internet kullanma sürelerine göre internette daha fazla vakit geçiren öğrencilerin siber zorbalık yönelimlerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu birçok araştırma sonucu ile örtüşmektedir (Li 2005, Hinduja ve Patchin, 2008; Smith et. al., 2008; Burnukara 2009; Erdur-Baker, 2010; Özdemir ve Akar 2011; Walrave ve Heirman, 2011; Gezgin ve Çuhadar 2012; Kınay, 2012; Serin, 2013; Özbay, 2013;). Bu bulgu öğrencilerin dijital platformları daha iyi kullanma becerisinin artacağına dolayısıyla bu artan becerilerle zorba davranabilecekleri düşünülmektedir.

Bulgular sonucunda aileleri farklı gelirlere sahip öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Çiftçi (2015), lise öğrencileri ile ve Elmas (2016) öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmalarda aylık gelir durumu ile siber zorbalık eğilimleri fark bulamamaları bu araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde Eroğlu (2011) ile Erdur Baker ve Kavşut (2007) internete erişim ucuzlaması ve ücretsiz bağlantı noktalarının çoğalması nedeniyle tüm gelir grupları interneti kullanabilmeleri nedeniyle gelir düzeyi ile siber zorbalığın ilişkili olmadığını savunmuşlardır. Özer (2016), ortaokul öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada orta gelir düzeyinde yer alan öğrencilerin, alt ve üst sosyoekonomik düzeyde yer alan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Türkoğlu (2013), Manap (2012) ve Serin (2012) yaptıkları çalışmalarda aile gelir

düzeıı yüksek olan öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerini yüksek olduğunu bulmuşlardır.

5.2 ÖNERİLER

5.2.1 Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

5.2.1.1 Milli Eğitim Bakanlığına Yönelik Öneriler

1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı; Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında sadece dijital okuryazarlık becerisi yer almaktadır. Dijital vatandaşlık ölçeğinde dijital iletişim alt boyutu en düşük puana sahiptir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı güncellenirken Birey ve Toplum öğrenme alanına dijital iletişim becerisi eklenebilir.

2. Aylık ortalama geliri düşük öğrencilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Refah seviyesini artıcı ve gelir dağılımını dengeleyici politikalar (burs) sayesinde dijital vatandaşlık düzeyleri yükseltilebilir

5.2.1.2 Öğretmenlere Yönelik Öneriler

1. Erkek öğrencilerin “Dijital Hak ve Sorumluluk” alt boyutu düzeylerinin düşük ve siber zorbalık eğilimlerinin yüksek olması nedeniyle dijital vatandaşlık ile ilgili kazanımlar işlenirken erkek öğrencilere daha fazla zaman ayrılabilir.

2. Devlet Okulu öğrencilerinin dijital katılım düzeylerini yükseltmek için okulların resmi sosyal medya hesaplarından sosyal ve kültürel kampanyalar başlatılıp öğrencilerin kampanyalara katılımı desteklenebilir.

3. İnterneti kullanma becerisi yüksek öğrencilerin dijital vatandaşlık düzeyleri yüksek olduğundan dolayı etkileşimli tahtalar ve EBA aktif kullanılmalıdır. Aynı şekilde interneti kullanma becerisi yüksek öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri yüksek olduğundan diğer kullanıcıların dijital güvenlik tedbirleri alması sağlanabilir.

4. İnternette uzun süre vakit geçiren öğrencilerin siber zorbalık yönelimlerini azaltmak için web sitelerinde güvenli internet kamu spotu sıkça yer alabilir ve 5 Şubat Güvenli İnternet Günü etkinlikleri kapsamında interneti sık kullanan öğrencilere daha çok sorumluluk verilebilir.

5.2.2 İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. 8. sınıflardan Veri toplandığı 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında dijital okuryazarlık becerisini içeren güncellenen program sadece 5. Sınıflara uygulanmıştır. Güncellenen programın uygulanma aşamasının tamamlanacağı 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren 8. sınıflara yönelik çalışma yapılarak bu çalışma ile karşılaştırılabilir.

2. Gelişen teknoloji ile beraber yeni siber zorbalık türleri ortaya çıkmaktadır. Ölçek geliştiren araştırmacıların hangi davranışın yaygın olduğunu ve ölçme aracının yeni siber zorbalık türlerini saptayabilmesi güçleşmektedir. Veri toplama aşamasında güncel ölçekler kullanılabilir.

3. Nitel araştırmalarla dijital vatandaşlık ve siber zorbalığa dair derinlemesine araştırmalar yapılabilir.

4. Siber mağduriyet eğilimleri ölçen araştırmalarla siber zorbalık karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Aho, James (2005). *Confession and Bookkeeping: The Religious, Moral and Rhetorical Roots of Modern Accounting* Albany. Ny: Suny Press.
- Aboujaoude, E., Savage, M. W., Starcwwic, V. ve Salame W. O. (2015). Cyberbullying: Reviewof an Old Problem Gone Viral. *Journal of Adolescent Health*, 57, 10-18.
- Adviye, E. (2009). İnsan Hakları ve Demokrasi Açısından Yurttaşlık. *International Congress on Intercultural Dialogue and Education*. Uludağ Üniversitesi, Bursa.http://akademikpersonel.kocaeli.edu.tr/spolat/bildiri/spolat27.02.2011_22.51.29bildiri.pdf Erişim tarihi 15.12.2018.
- Akbulut, Y., Şahin, Y. L. ve Erişti, B. (2010). Development Of A Scale To İnvestigate Cybervictimization Among Online Social Utility Members. *Contemporary Educational Technology*, 1(1), 46–59.
- Aksüt, M. ve Batur, Z. (2007). İnternet Perspektifinde Ergenlerin Sosyalleşme ve İletişim Kurma Süreci. *Akademik Bilişim '07 - IX. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 39–43. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Aksüt, M., Ateş, S., Balaban, S. ve Çelikkanat, A. (2012). İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Paylaşım Sitelerine İlişkin Tutumları (Facebook Örneği). *Akademik Bilişim '12 - XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 71-76. Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Alberta. (2012). Digital Citizenship Policy Development Guide. *Edmonton, Canada: Alberta Education School Technology Branch*. 14, 63-79. <https://education.alberta.ca/media/3227621/digitalcitizenshippolicydevelopment-guide.pdf> Erişim tarihi 08.09.2018.
- Arıcak, O. T., Tanrıkulu, T. ve Kınay, H. (2012). Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(11), 1-6.
- Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S. Çıplak, S., Yılmaz, N. ve Memmedov, C. (2008). Cyberbullying Among Turkish Adolescents. *Cyberpsychology and Behavior*, 11(3), 253-261. doi: 10.1089/cpb.2007.0016.

- Arnas, Y. A. (2005). 3-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençlerinin İnteraktif İletişim Araçlarını Kullanma Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4(4), 59-66
- Aslan, S. (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman Üniversiteleri Örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aşıcı, T. B. ve Usluel, Y. K. (2009). Sayısal Uçurumun Üniversite Öğrencilerinin Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 73-84.
- Ayas, T. ve Horzum, M.B. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380.
- Ayas, T. ve Horzum M.B. (2011). Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Algularının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, *International Online Journal of Educational Sciences*, 32, 619-640.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2011). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Bakımından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568.
- Ayas, T. ve Horzum, B. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerin Psikolojik Belirtilere Göre Sanal Zorba ve Sanal Mağdur Düzeylerinin Yordanması. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 1(2), 21-36.
- Aybay, R. (1982). *Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku: Ders Kitabı ve Temel Yasa Metinleri*. Ankara: A.Ü. S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi. <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/126.pdf> Erişim tarihi 27.12.2018.
- Aydın, U. (2011). Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlak. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 39-50.
- Bakır, E. (2016). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Seviyelerinin Dijital Vatandaşlık Alt Boyutlarına Göre Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bargh, J. A. ve Mc Kenna, Y. A. (2004). The Internet and Social Life. *Annual Review of Psychology*, 55, 573-59.

- Başköy, N. (2013). *Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık, Siber Zorbalık ve Bilgisayara Karşı Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bauman, S. (2007). *Cyberbullying: A Virtual Menace, National Coalition Against Bullying National Conference*. Melbourne. https://www.academia.edu/3409628/Cyberbullying_a_virtual_menace, Erişim tarihi 02.10.2018.
- Bayar, Y. (2010). *Okul Sosyal İklimi ile Geleneksel ve Sanal Zorbalık Arasındaki İlişkiler: Genelenmiş Akran Algısının Aracılığı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayzan, Ş. (2011). *Dünyada İnternetin Güvenli Kullanımına Yönelik Uygulama Örnekleri ve Türkiye'de Bilinçlendirme Faaliyetlerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Öneriler*. Ankara: BTK.
- Beran, T. ve Li, Q. (2005). Cyber Harassment: A Study of New Method for an Old Behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Besag, V. E. (1989). *Bullies and Victims in Schools*. Milton Keynes: Open University Press. UK .
- Betts, L. R. (2016). *Cyberbullying approaches, consequences and interventions*. London: Palgrave Macmillan. doi:10.1057/978-1-137-50009-0.
- Bhat, C. S. (2008). Cyberbullying: Overview and Strategies For School Counselors, Guidance Officers and All School Personnel. *Australian Journal of Guidance*, 31(5), 112-121. <https://m.recoveryonpurpose.com/upload/Cyberbullying%20Overview%20and%20Strategies%20Australia.pdf> Erişim tarihi 21.09.2018.
- Bouineau J.(1996). *Fransa'da Devrim Öncesinde Yurttaşlar ve Yurttaşlık. Dersimiz: Yurttaşlık*. İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Brewer, G. ve Kerslake, J. (2015). Cyberbullying, self-esteem, empathy and loneliness. *Computers in Human Behavior*, 48, 255-260.
- Büyükyıldırım, İ. ve Dilmaç, B. (2015). Siber Mağdur Olmanın İnsani Değerler ve Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 7-40.

- Burnukara, P. (2009). *İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L. ve Padilla, P. (2010). Cyberbullying İnadolescents. *Modalities and aggressors profile. Computers in Human Behavior*, 26(5), 11-12.
- Canpolat, Ö. (2001). *E-Ticaret ve Türkiye'deki Gelişmeler*. Ankara: T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Hukuk Müşavirliği.
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An Old Problem in A New Guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*. 15(1), 68-76.
- Ciminli, A. (2016). *Ergenlerde Sanal Zorbalık ve Mağduriyetin Empati ve Kişilik Özellikleri İle İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Erzincan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çakır Balta, Ö. ve Horzum, M. B. (2008). Web Tabanlı Öğretim Ortamındaki Öğrencilerin İnternet Bağımlılığını Etkileyen Faktörler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 187-205.
- Çayırdağ, N. (2006). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Kültürünü Algılayışları ile Zorbalık Eğilimleri ve Zorbalıkla Baş Etme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çepni, O., Oğuz, S. ve Kılcan B. (2014). İlköğretim Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlığa Yönelik Görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 251-266.
- Çetin, M., ve Özgiden, H. (2013). Dijital Kültür Sürecinde Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenlerin Twitter Kullanım Davranışları Üzerine Bir Araştırma. *Gümüşhane üniversitesi iletişim fakültesi elektronik dergisi*, 2(1), 172-189.
- Çetiner, Y. T. (2009). E-Dönüşümde Türkiye Nerede. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar*, 31, 40-48.
- Çetinkaya, B. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Çifçi, S. (2010). *Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çubukcu, A., ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de Dijital Vatandaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı ile Artırma Yöntemleri. *Middle Eastern and African Journal of Educational Research*, 5, 149-174.
- Çukurbaşı, B. ve İşman, A. (2014). Öğretmen Adaylarının Dijital Yerli Özelliklerinin İncelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 28-54.
- Çukurçayır, M. (2009). Bilgi Toplumu ve E-Devletleşme Sürecinde Türkiye. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 59-82.
- Dedeoğlu, G. (2001). *Etik ve bilişim*. Ankara: Türkiye Bilişim Derneği Yayınları.
- Demirel, D. (2010). Yönetişimde Yeni Bir Boyut: E-Yönetişim. *Türk İdare Dergisi*, 15(4), 65-95.
- Dempsey, A. G., Michael L. S., Rebecca N. ve Eric A. S. (2009). Differences Between Peer Victimization in Cyber and Physical Settings and Associated Psychosocial Adjustment in Early Adolescence. *Psychology in The Schools*, 46 (10), 96.
- Deniz, L. (2010). Excessive İnternet Use and Loneliness Among Secondary School Students. *Journal of Instructional Psychology*, 37(1), 20-23.
- Digital Agenda. (2011). Digital Agenda: Coalition of top tech and media companies to Make internet better place for our kids. Europa Press.
- Dilmaç, B. (2009). Sanal Zorbalığı Yordayan Psikolojik İhtiyaçlar: Lisans Öğrencileri İçin Bir Ön Çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1-35.
- Demir, Ö. ve Seferoğlu, S. S. (2016). Bilgi Okuryazarlığı, İnternet Bağımlılığı, Sanal Aylaklık ve Çeşitli Diğer Değişkenlerin Sanal Zorbalık ile İlişkisinin İncelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 3(1), 24-35.
- Doğan, V. (1999). *Türk Vatandaşlık Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınları.

- Elliot, M. (1997). *101 Ways of Dealing with Bullying*. London: Hodder Childrens's. [https://books.google.com.tr/books?id=K5TZSWuygYICvepg=PA104&lpg=PA104&dq=Elliot,+M.,+\(1997\).,+101+Ways+of+Dealing+with+Bullying.+London:+Hodder+Children%27s](https://books.google.com.tr/books?id=K5TZSWuygYICvepg=PA104&lpg=PA104&dq=Elliot,+M.,+(1997).,+101+Ways+of+Dealing+with+Bullying.+London:+Hodder+Children%27s) Erişim tarihi 21.01.2019.
- Elçi, A. C., ve Mediha, S. (2015). Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programına Yönelik Öğrenci Görüşlerinin Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 87-102.
- Elmas, B. (2016). *Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Algı Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Erbay. A. (2009). İnsan Hakları ve Demokrasi Açısından Yurttaşlık. Çüçen. A. K (Ed.). *International Congress on Intercultural Dialogue and Education Human Beings, Society, Intercultural Dialogue and Education at Thebeginnings Of The 21st Century*. Paris: Council of Europe Publishing.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eğitim Araştırmaları (EJER)*, 27, 31-42.
- Erdur-Baker, Ö. (2013). *Görünümleri ve İlgili Değişkenleriyle Siber Zorba ve Siber Kurbanlar*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları, İnternet Kullanım Sıklığı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eroğlu, Y. (2014). *Ergenlerde Siber Zorbalık ve Mağduriyeti Yordayan Risk Etmenlerini Belirlemeye Yönelik Bütüncül Bir Model Önerisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eser Dilan, A. (2017). *Türkiye'deki Azınlıkların Dijital Vatandaşlık Pratikleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Facebook. (2013). <https://www.facebook.com/help/> Erişim tarihi 16.11.2018

- Farmer, L. (2010) *21. Century Standarts For information Literacy, Leadership*. Toronto: The Scerecrow Press. [https://books.google.com.tr/books?id=KXvxbosdDoC&pg=PA293&lpg=PA293&dq=2010\)+21.+Century+Standards+For+information+Literacy.+Leadership,+39+\(4\),+2022.&source=bl&ots=bzItZ_M_rH&sig=ACfU3U39-dD2a-](https://books.google.com.tr/books?id=KXvxbosdDoC&pg=PA293&lpg=PA293&dq=2010)+21.+Century+Standards+For+information+Literacy.+Leadership,+39+(4),+2022.&source=bl&ots=bzItZ_M_rH&sig=ACfU3U39-dD2a-) Erişim tarihi 16.08.2018.
- Fitzgerald, D. (1999). *Bullying in Our Schools-Understanding and Tackling the Problem - A Guide for Schools*. Dublin: Blackhall Publishing <http://proxy.sakarya.deepknowledge.net/MuseSessionID=0212f4vxl/MuseProtocol=http/MuseHost=eds.b.ebscohost.com/MusePath/eds/detail/detail?vid=3&sid=1c8fd1d7-8ad3-4041-9392-674c8b24f09a%40pdc-> Erişim tarihi 16.07.2018.
- Gamez-Guadix, M., Orue I., Smith, P. K. ve Calvete, E. (2013). Longitudinal andreciprocal relations of cyberbullying with depression, substance use, and problematic internet use among adolescents. *Journey of Adolescent Health*, 53(4), 446-52.
- Gedik, N. (1999). Felsefe Açısından Temel İnsan Hakları Belgeleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gelibolu, M . F., Bayır, E. A., Demiralay, R. ve Akdenizli, İ. (2016). Öğrencilerin Siber Mağduriyet Yaşama Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *3.Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler Konferansı*. Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Genç, Z., Kazez, H., ve Fidan, A. (2013). Çevrimiçi Etik Dışı Davranışlarının Belirlenmesi İçin Bir Ölçek Uyarlama Çalışması. *Akademik Bilişim 1*(1), 194-197.
- Gençer, S.L., (2011), *Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Durumlarının İnternet Kullanım Profilleri ve Demografik Özelliklere Göre Farklılıklarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gencer, H. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve SiberZorbalık Davranışlarıİle İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Gezgin, D. M. ve Çuhadar, C. (2012). Investigation of The Computer Education and Instructional Technologies Students' Awareness to Cyber-Bullying. *Journal of Educational Sciences Research*. 2(2), 93–104
- Google. (2013). Google in Education. <http://www.google.com/edu/teachers/youtube/curric/index> Erişim tarihi 24.04.2019.
- Goldberg, I. (1996). Addiction Support Group, Is There Truth in Jest?, Goldberg's Message <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/supportgp.html> Erişim tarihi 25.11.2018.
- Greenhow, C. (2010). A new concept of citizenship for the digital age. *Learning and Leading with Technology*, 37(6), 24-25.
- Gültutan, Ş. (2007). *İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanma Alışkanlıkları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gündüz, Ş. ve Özdiñç, F. (2008). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin İnternet Öz Yeterlikleri. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(5), 41-49
- Günüç, S. (2009). *İnternet Bağımlılık Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Bazı Demografik Değişkenler İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günther, J. (2007). *Digital Natives and Digital Immigrants*. Hamburg: Studienverlag
- Gürgün, S. ve İşman, A. (2008). Özel Okullarda Öğrenim Gören İlköğretim Öğrencilerinin İnternete Yönelik Tutum ve Düşünceleri (Acarkent Doğa Koleji Örneği). 8. *Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Hague, B. N. ve Loader, B. D. (2005). Digital democracy: an introduction. Hague, B. N. and Loader, B. D. (Ed.), Digital democracy: discourse and decision making in the information. London: Taylor and Francis. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=1ZyEAQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA3&dq=Digital+democracy:+an+introduction&ots=PMDn9_jPvO&sig= Erişim tarihi 23.09.2018.
- Hassani, S. N. (2006). Locating Digital Divides at Home, Work and Everywhere. *Else Poetics*, 34, 250-272.

- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2009). *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*, California: Carwin Pres. <http://proxy.sakarya.deepknowledge.net/MuseSessionID=0212f4ndm/MuseProtocol=http/MuseHost=eds.b.ebscohost.com>, Erişim tarihi 12.11.2018.
- Hoff, D. L.ve Mitchell, S. N. (2009). Cyberbullying: Causes, Effects and Remedies, *Journal of Educational Administration*, 47(5), 652-665. <http://proxy.sakarya.deepknowledge.net/MuseSessionID=0212f4ndm/MuseProtocol=http/MuseHost=eds.b.ebscohost.com/MusePath/e>, Erişim tarihi 03.01.2019.
- Hollandsworth, R., Dowdy, L. ve Donovan, J. (2011). Digital Citizenship in K-12: It Takes a Village. *TechTrends*, 55(4), 37-47.
- Horzum, M.B ve Ayas, T. (2014) Orta Öğretim Öğrencilerin Psikolojik Belirtilere Göre Sanal Zorba ve Sanal Mağdur Düzeylerinin Yordanması. *Online Journal Of Technology Addiction and Cyberbullying*, 1(2), 21-36.
- Isın, E. F. ve Turner, B. S. (2002). *Citizenship Studies: an introduction*. Isın, E. F. ve Turner, B. S. (Ed.), *Handbook of citizenship studies*. London: Sage.
- ISTE (International Society for Technology in Education). (2007). *ISTE standards: Students*. http://www.iste.org/docs/pdfs/20-14-ISTE-Standards-S_PDF.pdf Erişim tarihi 17.07.2018.
- İçen, M., Öztürk, C. ve Yılmaz, A. (2017). Vatandaşlık Duygusu Ölçeği Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 3(2), 26-36. DOI: 10.32570/ijofe.370382.
- İlhan, A. (2016). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlık Düzeyleri ile Sosyal Medyaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Çekmeköy Örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İnan, A. (2010), *İlköğretim II. Kademe ve Ortaöğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İşman, A. ve Güngören Ö. C. (2013). Being Digital Citizen. *Social and Behavioral Sciences*, 106, 551-556.

- ITU. International Telecommunication Union.
<https://www.itu.int/en/ITUUD/Statistics/Pages/%20stat/default.aspx> Erişim tarihi 10.06.2019.
- Juvonen, J. ve Gross, E. F. (2008). Extending the School Grounds, Bullying Experiences in Cyberspace. *Journal of School Health*. 78, 496–505
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18786042> Erişim tarihi 17.01.2019.
- Kabakçı, I. ve Can, V. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar ve İnternet Güvenliğine İlişkin Bilgisayar Öğretmenlerinin Görüşleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 36, 13-20.
- Kabakçı, I. ve Odabaşı, H.F. (2003). Bilgi Toplumunda Altı Şapkalı Öğretmen *Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 97-103.
- Kalkan, M. ve Kaygusuz, C. 2013. *İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karaca, M., (2007). *Sosyolojik Bir Olgu Olarak İnternet Gençliği: Elazığ Örneği*, Yayımlanmamış doktora tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaduman, H. (2011). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Dijital Vatandaşlığa Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin Dijital Ortamdaki Tutumlarına Etkisi ve Öğrenme Öğretme Sürecine Yansımaları*. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karaduman, H., ve Öztürk, C. (2014). Sosyal Bilgiler Dersinde Dijital Vatandaşlığa Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Tutumlarına Etkisi ve Dijital Vatandaşlık Anlayışlarına Yansımaları. *Journal of Social Studies Education Research*, 5(1), 38-78.
- Karaman G. Ve Ünsal H. (2017). Ortaokul Rehber Öğretmenleri, Bilişim Teknolojileri Öğretmenleri ve Yöneticilerinin Okullarda Yapılan Siber Zorbalık Çalışmalarıyla İlgiligörüşleri ve Siber Zorbalığın Önlenmesiyle İlgili Önerileri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 62-85.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2007). İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Bir Zorbalık Karşıtı Program Uygulaması: Okulu Zorbalıktan Arındırma Programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 3(2),207-227.

- Kavuk, M. ve Keser, H. (2015). İlköğretim Okullarında Siber Zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 31(3), 520-535.doi:10.16986/HUJE.2015014222.
- Kaya, A., ve Kaya, B. (2014). Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Algısı. *Journal Of Human Sciences*, 11(2), 346-361.
- Kepenekci-Karaman, Y. (2000). *İnsan Hakları Eğitimi*. İstanbul: Ani Yayıncılık.
- Kert, S. B. ve Kert, A. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Çevrimiçi Ortamda Eş-Zamanlı ve Eş-Zamansız İletişim Profilleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(25), 25-38.
- Kımay H. (2012). *Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılığının Riskli Davranış, Korumacı Davranış, Suça Maruziyet ve Tehlike Algısı İle İlişkisi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Klicksafe. (2010). Bir bakışta: en önemli klicksafe önerileri. <https://www.klicksafe.de/turkish/> Erişim tarihi 22.11.2018.
- Kocadağ, T. (2012). *Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Belirlenmesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kowalski, R. M. ve Limber, S. P. (2007). Electronic Bullying Among Middle School Students. *J Adolesc Health*, 6(1), 22-30. Doi: 10.1016/j.jadohealth.2007.08.017.
- Korkmaz, A. (2016). Siber Zorbalık Davranışları Sergileme ve Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması. *TRT Akademi*, 1(2), 620-639.
- Koroğlu, İ. Ş. (2014). *Üstün Yetenekli Çocukların Sosyal Medya Kullanım Motivasyonları*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kösecik, M., ve Karkın, N. (2004). Belediye Yöneticilerinin ve Meclis Üyelerinin E-Devlete Bakışı Denizli Belediyesi Örneği. *Türk İdare Dergisi*, 443, 119-139.
- Kuş, Z., Güneş E., Başarmak, U. ve Yakar, H. (2017). Gençlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Journal of Computer and Education Research*, 5(10), 289-316. <https://dergipark.org.tr/jcer/issue/32522/335806> Erişim tarihi 15.03.2018.

- Kuzu, A., Odabaşı, H. F. ve Günüç, S. (2013). Evaluation of a Social Network Activity Within the Scope of the Digital Citizenship. *World Journal on Educational*, 5(2), 9-21.
- Küçük, S. (2016). *Siber Zorbalık Ölçeği Türkçe Uyarlaması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü.
- Lacey, B. (2007). *Social Agression: A Study of İnternet Harassment*. Unpublished doctoral dissertation Hofstra University In partial fulfillment of the requirement for the degree of Doctor of Education. <https://search.proquest.com/docview/304851762>, Erişim tarihi 25.11.2018.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences. *School Psychology International*, 27(2), 157–170. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0143034306064547>, Erişim tarihi 10.01.2019.
- Ma, X., Stevin, L.L. ve Mah, D.L. (2001). Bullying in School: Nature, Effects, and Remedies. *Research Papers in Education*, 16(3), 247-270. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02671520126826> Erişim tarihi 19.11.2018
- Madan, A. O., (2014). Cyber Aggression Cyber Bullying and The Dark Triad: Effect on Workplace Behavior. *International Scholarly and Scientific Research and Innovation*, 8(6), 1718-1723.
- Manap, A. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri ve Siber Zorbalık: Samsun İli Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Mark, L. ve Ratliffe, K.T. (2011). Cyber World: New Playgrounds for Bullying. *Computers in Schools*, 28, 92-116.
- Marczak, M. ve Coyne, I. (2010). Cyberbullying at School: Good Practice and Legal Aspects in The UK. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20, 182-193. <https://www.cambridge.org/core/journals/journalpsychologists-and-counsellors-in-> Erişim tarihi 28.17.2018.
- McCosker, A., Vivienne, S. ve Johns, A. (2016). *Negotiating Digital Citizenship : Control, Contest*. Swinburne: Rowman and Littlefield.

- Metli, G. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnsani Değerleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mitchell, K. J., Wolak, J. ve Finkelhor, D. (2008). Are Blogs Putting Youth at Risk for Online Sexual Solicitation or Harassment? *Child Abuse and Neglect*, 32(2), 277-294 <http://unh.edu/ccrc/pdf/CV149.pdf> Erişim tarihi 17.09.2018.
- Mitchell, K.J., Ybarra, M.L. ve Finkelhor, D. (2007). The Relative Importance of Online Victimization in Understanding Depression, Delinquency, and Substance. *Use Child Maltreatment*, 12, 314-324. <http://unh.edu/ccrc/pdf/CV132.pdf>, Erişim tarihi 23.11.2018.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J. ve McNeal R. (2008). *Digital citizenship: the internet, society, and participation*. London: The MIT Press. <http://proxy.sakarya.deepknowledge.net/MuseSessionID=0212f4wbk/MuseProtocol=http/MuseHost=eds.a.ebscohost.com/MusePath/eds/detail/detail?vid=2&sid=231ff991-de64-4f86-> Erişim tarihi 14.12.2018.
- Munro, K. (2002). Conflict in Cyberspace: How to Resolve Conflict Online. *The Psychology of Cyberspace*, 15(3), 24-36.
- Muslu G.K. ve Bolışık B. (2009). Çocuk ve Gençlerde İnternet Kullanımı. *TAFP reventive Medicine Bulletin*, 8(5), 445-450.
- Nalbant, F. (2014). Türkiye’de Vatandaşlık Anlayışının Gelişimi. *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi*. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Nomer, E. (1987). *Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Ocak, M. A. (2013). *Aile ve internet*. Ankara: Hangar Marka İletişimi ve Reklam <http://www.aep.gov.tr/wpcontent/uploads/2012/10/AileVeInternet.pdf> Erişim tarihi 30.06.2018.
- Odabaşı, H.F., (2005). Parent’s Views on the Internet Use. *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*. 4(1), 5-7. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1102455.pdf> Erişim tarihi 06.12.2018.
- Odman, M. T. (2011) *Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku*. Adana: Çağ Üniversitesi Yayınları.

- Olweus, D. (1992). *Bullying Among School-Children: Intervention and prevention*, In R. Peters, R. Mc Mahon ve V. Quinsey (Eds), *Aggression and Violence Throughout The Life Span*, Newbury Park, CA, Sage. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.14697610.1994.tb0122x>, Erişim tarihi 26.10.2018.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What We Know and What We can Do?* London: Blackwll Publishers.
- Olweus, D. (1999). *The Nature of Scholl Bullying: A Cross National Perspective*. London: Routledge.
- Orhan, F. ve Akkoyunlu, B. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Kullanımları Üzerine Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 17-26.
- Ono, H. and Zavodny, M. (2007). Digital inequality: A Five Country Comparison Using Microdata. *Social Science Research*. 36, 1135–1155.
- Oxley, C. (2010). Digital Citizenship: Developing An Ethical and Responsible Online Culture. *International School Librarianship: Selected Papers from the IASL Annual Conference*, 13, 1-11. <https://eric.ed.gov/?id=ED518512> Erişim tarihi 30.07.2018.
- Öz, E. S. (2007). *İlköğretim 1. Kademe 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbay, A. (2013). *Ergenlerde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Alektisimi ve Öfke İfade etme Biçimleri Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 605-626.
- Özer, G. (2016). *Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Yaşama Düzeyleri İle Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri ve Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özsoy, T. (2009). Fastfood'tan Facebook'a: İnternet Bağımlılığı. *XI. Akademik Bilişim Kongresi*. Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.

- Öztürk, M. (2015). *Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Padır, M. A., Eroğlu, Y. ve Çalışkan, M. (2015). Ergenlerde Öznel Mutluluk İle Siber Zorbalık ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction ve Cyberbullying*, 2(1), 32-51.
- Pamuk, A. (2007). Avrupa Vatandaşlığı ve Eğitim. *Ulusal Teknik Eğitim, Mühendislik ve Eğitim Bilimleri Genç Araştırmacılar Sempozyumu*. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Park, S.K., Kim, J.Y. ve Cho, C.B. (2008). Prevalence of Internet Addiction and Correlations with Family Factors Among South Korean Adolescents. *Adolescence*, 43(172), 895-909.
- Peckham, S. (2008). Virginia, Müfredat İnternet Güvenliği Ekler. *Eğitim Özeti*, 73(5), 75-76.
- Pleace, N. (2007). Workless People and Surveillant Mashups Social Policy and Data Sharing In The UK. Information. *Communication and Society*, 10(6), 943-960.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 531-562.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants Part 1. *on the Horizon*, 9(5), 1-6.
- Privitera C. ve Campbell M. A. (2009), Cyberbullying: The new face of workplace bullying. *CyberPsychology and Behavior*, 12(4), 395-400.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19594381> Erişim tarihi 14.12.2018.
- Popovic-Citic, B., Djuric, S. ve Cvetkovic, V. (2011). The Prevalence of Cyberbullying Among Adolescents: A case study of middle schools in Serbia. *School Psychology International*, 14(4), 63-81.
- Raskauskas, J. ve Stoltz, A.D. (2007). Involvement in Traditional and Electronic Bullying Among Adolescents, *Developmental Psychology*, 43, 564-575.
<https://pdfs.semanticscholar.org/f21d/b7d1f74cbd707e6d168f04ef9c5be91ee730.pdf>, Erişim tarihi 12.11.2018.

- Ribble, M.S. (2006). *Implementing digital citizenship in schools: the Research development and validation of a technology leader's guide*. Doctoret tesis. Kansas: Kansas State University. <https://www.learntechlib.org/p/129717/> Erişim tarihi 05.11.2018.
- Roblyer, M. D., McDaniel, M., Webb, M., Herman, J., ve Witty, J. V. (2010). Findings on Facebook in Higher Education: A Comparison of College Faculty and Student Uses and Perceptions of Social Networking Sites. *The Internet and higher education*, 13(3), 134-140.
- Rogers, V. (2010). Siber Zorbalık: Çocukların ve Gençlerin Sosyal Ağ Dünyasında Güvende Olmalarına Yardımcı Olacak Etkinlikler. Londra: Jessica Kingsley
- Roland, E. (1989). MR imaging of periventricular leukomalacia in childhood. *American Journal of Roentgenology*, 152(3), 583-590.
- Sakallı, H. (2015). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Salı, J., Başak, B. ve Akca, E. (2015). Türkiye’de Ortaokul Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*. 5(2), 109-130.Doi: 10.18039/ajesi.59645.
- Samsa Yetik, S., ve Keser, H. (2014). Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Eğilimleri Üzerine Sosyokültürel Bir İnceleme. *In 8th International Computer and Instructional Technologies Symposium (ICITS)*. Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Schenk, A.M.ve Fremouw, W.J. (2012). Prevalence, Psychological İmpact, and Copingof Cyberbully Victims Among College Students. *Journal Of School Violence*, 11(1), 21-37.
- Semerci, A. (2017). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Mağduriyet Durumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1285-130.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri*, Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Shariff, S. ve Gouin, R. (2005). Cyber- Dilemmas: Gendered Hierarchies Free Expression and Cyber-Safety in Schools. *presented at safety and security in a networked world: Balancing cyber-rights and responsibilities*, Oxford Internet Institute Conference, Oxford.
- Shelley, M., Thrane, L., Shulman, S., Lang, E., Beisser, S., Larson, T., ve Mutiti, J.(2004). Dijital Vatandaşlık: Dijital Bölünmenin Parametreleri. *Sosyal Bilimler Bilgisayar Dergisi*, 22(2), 256-269.
- Slonje, R. ve Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another Main Type of Bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- Smith, P. A. (2002). The Organizational Health of High Schools and Student Proficiency in Mathematics. *The International Journal of Education Management*, 16(2), 98- 104.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., ve Tippett, N. (2006). *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness, and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying (a report to the anti-bullying alliance)*. Unit for school and family studies. London: Goldsmiths College. <https://www.staffsscb.org.uk/Professionals/KeySafeguarding/eSafety/Task-to-Finish-Group/Task-to-FinishGroupDocumentation/CybeBullyingFinal-Report.pdf> Erişim tarihi 15.01.2019.
- Smith, P. K. ve Monks, C. P. (2008). Concepts of Bullying: Developmental and Cultural Aspects. *International Journal Of Adolescent Medical Health*, 20(2), 101-112.
- Stevenson, P. ve Smith, D. (1989). Bullying in the Junior School. in D.P Tattum ve D.A. Lane, (Ed.) *Bullying in Schools*. Stoke-in-Trend: Trendham Books <http://proxy.sakarya.deepknowledge.net/MuseSessionID=0212f4xko/MuseProtocol=http/MuseHost=eds.a.ebscohost>. Erişim tarihi 13.09.2018.
- Sullivan, K. (2011). *The anti-bullying handbook*. Londra: Sage.
- Strom, P. ve Strom, R. (2005). When Teens Turn Cyberbullies. *The Education Digest*, 71(4), 35-41.
- Şahin, M. ve Akbaba, S. (2017). *Okulda ve Sanal Ortamda Zorbalık ve Empati*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Şahin, M., Sarı, S.V., Özer, Ö. ve Er, S. H. (2010). Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- Şendağ, S., ve Uysal, Ö. (2010). Vatandaşlıkta Dönüşümler. *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Işığında Dönüşümler*, 14, 257-279.
- Tatlı, A. (2018). *Öğretmenlerin; Bilgi Okuryazarlığı, Dijital Vatandaşlık ve İnternet-Bilgisayar Kullanım Öz-Yeterlik Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Taylan, H., Aydın, F. ve Topal, M. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba Olma Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sakarya İli Örneği. *Online Journal Of Technology Addiction and Cyberbullying*, 4(1), 41-59.
- TBMM. (2007). İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Kanun.
- Topçu, Ç. (2008). *Siber Zorbalığın Empati, Toplumsal Cinsiyet, Geleneksel Zorbalık, İnternet Kullanımı ve Yetişkin Denetimiyle İlişkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö. ve Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of Cyberbullying Experiences Among Turkish Students from Different School Types. *Cyberpsychology and Behavior*, 11(6), 643-648.
- Turan S. ve Karasu Avcı E. (2018). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2018, 1(1), 28-38.
- Turnalar Kurtaran, G. (2008). *İnternet Bağımlılığını Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu (2012). Güncel Türkçe Sözlük. Ankara: TDK.
- Utku M. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Vatandaşlık ve Sosyalmedya Sosyal Vatandaşlık Algısının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Erzincan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Uysal, Ö. (2007). Bilgisayar Etiği İle İlgili Konular. *In the Proceedings of 7th International Educational Technology Conference*. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Ülken H. Z. (1969). Sosyoloji Sözlüğü. İstanbul: MEB. <http://www.sosyolojidunyasi.com/sosyoloji-terimleri-turkce.html> Erişim tarihi 28.11.2018.
- Varjas, K., Henrich, C. C., ve Meyers, J. (2009). Urban Middle School Students' perceptions of Bullying, Cyberbullying, and School Safety. *Journal of School Violence*, 8(2), 159-176.
- Vizenor, K. V. (2013). *Binary Lives: Digital Citizenship and Disability Participation in a User Content Created Virtual World*. Doctora Dissertation, University at Buffalo, New York. <https://eric.ed.gov/?id=ED566319> Erişim tarihi 22.10.2018
- Wachs, S., Wolf, K. ve Pan, C. C. (2012). Cybergrooming: Risk Factors, Coping Strategies and Associations With Cyberbullying. *Psicothema*, 24(4), 628-633. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23079362> Erişim tarihi 14.11.2018
- Walrave, M., ve Heirman, W. (2011). Cyberbullying: Predicting Victimization and Perpetration. *Children and Society*, 25, 59-72.
- Warschauer, M. (2003) *.Teknoloji ve Sosyal İçerme: Tekrar Düşünme Dijital Bölmek*. Cambridge, MA: MİT Basın.
- WEB1: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts Erişim tarihi 02.07.2018.
- WEB2: <http://omer-demir.net/sosyal-bilimler-sozlugu/> Erişim tarihi 27.06.2018.
- WEB3: <https://ec.europa.eu/digitalsinglemarket/sites/digitalagenda/files/BCE%202011%20Research%20Report%20Final%0%20Format%20No%20Image%2020121001.pdf> Erişim tarihi 07.05.2018.
- Willard, N. (2005). Siber Zorbalık ve Siber Tehditler. Washington: ABD Eğitim Bakanlığı.
- Willard, N. (2007). *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge Of Online Social Aggression, Threats and Distress*. Illinois: Research Press. <https://psycnet.apa.org/record/2007-02981-000> Erişim tarihi 19.07.2018.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). *Başa Çıkma Stratejileriyle Okul Zorbalığı Ve Siber Zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.

- Yarar, Y. (2019). *Lise Öğrencilerinin İyi Oluş Düzeyleri ile Siber Zorbalık Siber Mağduriyetleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Yavral, N.G. (1999). *Felsefe Açısından Temel İnsan Hakları Belgeleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ybarra, M., Diener-West, M. ve Leaf, P.J. (2007). Examining the Overlap in Internet Harassment and School Bullying: Implications for School İntervention. *Journal of Adolescent Health*, 41, 42-50. [https://www.jahonline.org/article/S1054-139X\(07\)00369-2/fulltext](https://www.jahonline.org/article/S1054-139X(07)00369-2/fulltext), Erişim tarihi 14.08.2019
- Ybarra, M.L. ve Mitchell, K.J. (2004). Online Aggressor/Targets, Aggressors, and Targets:A Comparison of Associated Youth Characteristics,. *Journal of Child Psychology and psychiatry*, 45(7), 1308-1316.
- Yelci, H. (2018). *Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık İle Saldırganlık İlişkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, M. B. (2010). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Bilgisayara Yönelik Bağımlılık Gösterme Eğilimlerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi* 10(2), 45-69.
- Zeydan, Ö. (2006). Kişisel Bilgisayarlar ve İnternet Güvenliği. *XI. Türkiye'de İnternet Konferansı*. İstanbul, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi.

EKLER

EK-1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU, DİJİTAL VATANDAŞLIK ÖLÇEĞİ VE SİBER ZORBALIK ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler;

Bu araştırmanın temel amacı 8. Sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkileri belirlemektir. Bu amaçla üç bölümden oluşan bir ölçme aracı düzenlenmiştir. Cevaplayacağınız ölçme aracından toplanan veriler gizli tutulacak ve araştırmanın amacı dışında hiçbir şekilde kullanılmayacaktır. Araştırmanın daha güvenilir sonuçlara ulaşması için cevaplarınızın samimi, tam ve doğru bir şekilde olması büyük önem taşımaktadır. Lütfen her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz, tek bir işaret koyunuz ve boş bırakmayınız. Katkılarınız için şimdiden çok teşekkür ederim. Kolay gelsin...

Cüneyt ÖZTÜRK
Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

BİRİNCİ BÖLÜM: KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz	Kadın ()	Erkek ()		
Okul türünüz	Devlet ()	Özel ()		
Kendi internet kullanma becerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Düşük ()	Orta ()	Yüksek ()	
Günde kaç saatinizi internet kullanımına ayırıyorsunuz?	Bir saatten az ()	1-2 saat ()	3-4 saat ()	4 saatten fazla ()
Ailenizin aylık ortalama geliri	0-1400 ()	1401-2500 ()	2501-3500 ()	+3500 ()

İKİNCİ BÖLÜM: DİJİTAL VATANDAŞLIK ÖLÇEĞİ

Aşağıda Dijital Vatandaşlık düzeyinizi belirlemek amacıyla çeşitli sorular verilmiştir. Lütfen bu soruları kendi düşünceleriniz doğrultusunda; 1-Kesinlikle katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4- Katlıyorum ve 5- Kesinlikle katlıyorum seçeneklerinden birini (X) şeklinde cevaplandırınız

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katlıyorum	Kesinlikle katlıyorum
1. Sosyal medyada yaptığım paylaşımları herkesin görmesinde bir sakınca görmem.					
2. Tanımadığım birisine resim, video ya da bilgi gönderirim.					
3. Yaptığım paylaşımlara zorbalık ve kabalık içeren yorumlar yapılmışsa, aynı şekilde karşılık veririm.					
4. Yaptığım her şeyi sosyal medyada (facebook, Instagram vb.) paylaşmayı severim.					
5. Dijital ortamda tanımadığım kişilerle iletişim kurarım.					
6. Dijital ortamdaki yazışmalarında kısaltmalar (nbr, slm, ok vb.) kullanırım.					
7. Dijital ortamlarda beni rahatsız eden durumları ilgili birimlere şikayet ederim.					
8. Dijital ortamlarda hakaret içeren her türlü şeyden uzak dururum.					
9. İnternette iletişim kurarken başkasının özgürlüğünün başladığı yerde benim özgürlüğümün bittiğini bilirim.					
10. E-devlet hesabımı aktif olarak kullanırım.					
11. Haksızlığa uğradığımı düşündüğüm konularda e-şikâyet sistemini (BİMER, CİMER v.s.) kullanırım.					
12. Dijital ortamlarda sahip olduğum hakları tam olarak bilmiyorum.					
13. İnternette kimliğimi gizleyerek gerçek yaşamda benimsemediğim davranışları sergilerim.					
14. Uygunsuz içeriğe sahip (ırkçılığa, bağnazlığa ve kabalığa yönlendiren) web sitelerini kullanmam.					
15. Girişi engellenmiş web sitelerine farklı yollardan girerim.					
16. Ekonomik, politik, sosyal konularda internet güvenilir bir kaynaktır.					
17. Dijital ortamlardaki kampanyalara detaylı bir şekilde inceledikten sonra katılırım.					
18. Adaletsiz bulduğum konuları İnternette eleştiririm.					
19. Dijital ortamda okuduğum bilgilerin doğruluğunu sorgulamadan kabul ederim.					
20. Arkadaşlarımın paylaşımları benim için güvenilirdir.					
21. Dijital ortamda okuduğum bilgiler, günlük hayattaki düşüncelerimi ve kararlarımı etkiler.					
22. Paylaşılan bir bilginin doğruluğunu araştırmadan bu bilgiyi kullanırım.					
23. Dijital ortam üzerinden başlatılan sosyal, ekonomik, kültürel kampanyaya destek veririm.					
24. Resmi kurumlarla, önemli gördüğüm olaylar hakkında İnternet aracılığıyla iletişime geçerim.					
25. Şehrimi, ülkemi ya da dünyayı ilgilendiren sorunlar için dijital ortamlarda diğer insanlarla işbirliği yaparım.					
26. Dijital ortamlarda, resmi kurumlardan bilgi edinme hakkımı kullanırım.					
27. Sosyal medya ortamlarında önemli gördüğüm olaylarla ilgili düşüncelerimi ifade ederim.					
28. Çevrimiçi ortamdayken kişisel bilgilerimi tanımadığım kişilerle paylaşırım.					
29. Dijital ortamda bana gelen her türlü bağlantıya tıklarım.					
30. Dijital ortamlardaki güvenliğim için anti virüs programı kullanırım.					

Aşağıda Dijital Vatandaşlık düzeyinizi belirlemek amacıyla çeşitli sorular verilmiştir. Lütfen bu soruları kendi düşünceleriniz doğrultusunda; 1-Kesinlikle katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4- Katılıyorum ve 5- Kesinlikle katılıyorum seçeneklerinden birini (X) şeklinde cevaplandırınız	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
31. Dijital ortamdaki ihtiyacım olan her türlü programı indiririm.					
32.Dijital ortamlarda genellikle aynı şifreleri kullanırım.					
33.Dijital ortamlarda tanıştığım kişilerle gerçek hayatta buluşurum.					
34.Sosyal medya hesabımdan kişisel ayarlarımı düzenleyebilirim.					
35.İhtiyacıma yönelik dijital araçları (bilgisayar, akıllı telefon vb.) rahatlıkla kullanabilirim.					
36. İhtiyacım olan bilgilere İnternet üzerinden rahatlıkla ulaşabilirim.					
37.İhtiyacım olan uygulamaları/programları dijital ortamlardan indirip kullanabilirim.					
38.Dijital araçlarla ilgili bir sorun yaşadığımda bu sorunu kendim çözebilirim.					
39. Başkasına ait fikir ve düşünceleri kaynak göstermeden kullanırım.					
40.Telif hakkını ihlal eden durumları bilirim.					
41.Başkalarına ait içerik ve bilgileri (fotoğraf, makale, grafik vb.) izin almadan kullanırım.					
42.Dijital ortamda yer alan film, oyun ve müzik gibi telif hakkı olan eserleri telif hakkını ödemediğim yüklemem.					
43.En ucuz ürünün olduğu web sitesini tercih ederim.					
44.Dijital ortamlarda alışveriş yaparım.					
45.Bir ürünü tercih etmemde ya da etmememde ürün yorumlarını dikkate alırım					
46.Alişveriş yaptığım web sitelerinin kurumsal ve güvenilir olmasına dikkat ederim.					
47. Alışveriş yaptığım web sitelerinin bilgilerini (isim, telefon, adres, fiyat) not ederim.					
48.Dijital ortamdaki bir ürün almadan önce İnternette fiyat araştırması yapmayı tercih ederim.					
49. Dijital ortamdaki yaptığım/yapacağım alışveriş ile ilgili haklarımı bilirim.					

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SİBER ZORBALIK ÖLÇEĞİ Aşağıda Siber Zorbalık eğilimlerinizi belirlemek amacıyla çeşitli sorular verilmiştir. Lütfen bu sorulara kendi düşünceniz doğrultusunda; 1-Hiçbir zaman, 2- Bazen, 3- Çoğu zaman ve 4-Her zaman seçeneklerinden birini (X) koyarak cevaplandırınız.	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
1.İnternette başkasının adını kullanarak e-mail hesabı (Hotmail, Gmail gibi) açarım.				
2. Facebook, Instagram gibi sitelerde başkalarının adını gizlice kullanarak hesap açarım.				
3.İnternette arkadaşlarımın ya da başka kişilerin kişisel bilgilerini kullanırım.				
4.İnternette başka kişilere virüslü mesaj (e-mail) gönderirim.				
5.İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice e- mail (Hotmail, Gmail, gibi) adreslerine girmeye çalışırım.				
6.İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice onların oyunlarına girmeye çalışırım.				
7. İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice oyunlarına girmeye çalışırım.				
8.İnternette başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.				
9. İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma onların hoşlanmayacağı fotoğraflar gönderirim.				
10. İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarıma fotoğraflarını izinlerini almadan farklı sitelerde yayımlarım.				
11.İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarıma fotoğraflarını onların iznini almadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderirim.				
12. İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili onların hoşlanmayacağı haberler yayımlarım.				
13.İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.				
14. İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma hakaret eden mesajlar gönderirim.				
15.İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla alay ederim.				
16. İnternette arkadaşlarıma ya da başkalarına hoşlanmayacakları kötü isim ya da lakap takarım.				
17. Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla söylerim.				
18. Cep telefonundan başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.				
19. Cep telefonundan başka kişilerin fotoğraflarını onların iznini almadan diğer kişilere gönderirim.				
20. Cep telefonundan başka kişilere onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.				
21. Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.				
22.Cep telefonundan başka kişilere hakaret eden mesajlar gönderirim.				
23. Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle alay ederim.				
24. Telefonla başkalarını arayarak onları rahatsız ederim.				

EK-2: ETİK KURULU UYGUNLUK YAZISI

Evrak Tarih ve Sayısı: 08/06/2018-E.8201

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : 61923333/050.99/
Konu : 84/39 Cüneyt ÖZTÜRK

Sayın Cüneyt ÖZTÜRK

İlgi : Cüneyt ÖZTÜRK 22/05/2018 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Fen ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulu Başkanlığının 06.06.2018 tarihli ve 84 sayılı toplantısında alınan "39" nolu karar örneği ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof.Dr. Haluk SELVİ
Etik Kurulu Başkanı

39-Cüneyt ÖZTÜRK'ün "8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyi İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişki" başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda; Cüneyt ÖZTÜRK'ün "8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyi İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişki" başlıklı çalışmasının Etik açısından uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Evrak Doğrulamak İçin : <http://193.140.253.232/envision.Sorgula/BelgeDogrulama.aspx?V=BE8R4C09U>

Etik Kurulu Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauiversitesi@hs01.kep.tr
Tel:0264 295 50 00 Faks:0264 295 50 31
E-Posta :ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ :www.sakarya.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-3: İL MİLLİ EĞİTİM İZİN YAZISI

T.C.
SAKARYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 10284503-605.01-E.6505987
Konu: Araştırma İzinleri

29.03.2018

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler EABD Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Cüneyit ÖZTÜRK tarafından "*Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinde Dijital Vatandaşlık Düzeyleri ile Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin Ortaya Koyulması*" konulu anket çalışması uygulama talebi, adı geçen Üniversitenin 14.03.2018 tarih ve 3886 sayılı yazıları ile bildirilmiştir.

Söz konusu anket çalışmasının, İlimiz geneli ekli listede belirtilen okullarda öğrenim gören öğrencilere, eğitim öğretimin aksamasına mahal vermeden gönüllülük esasına dayalı olarak, okul yönetiminin belirleyeceği zaman ve şartlarda, 2017-2018 eğitim öğretim yılında uygulanması, yasal gerekliliğin ilgili Okul Müdürlüklerince yerine getirilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun mütalaa edilmekte ise de;

Makamlarımızca uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Osman TERZİ
İl Millî Eğitim Şube Müdürü

Ek:
1-İl MEM Komisyon Onayı (1 sayfa)
2-Okul Listesi (1 sayfa)

OLUR
29.03.2018

Coşkun BAKIRTAŞ
İl Millî Eğitim Müdür V.

Resmî Daireler Kampüsü
B Blok 54290 Adapazarı / SAKARYA
<http://sakarya.meb.gov.tr/temelegitim54@meb.gov.tr>

Ayrıntılı Bilgi İçin :Memur : İsa GEM
Tel : 0 264 251 36 14-15-16
Fax :0 264 251 36 04

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 71e4-1b0e-3991-b717-043e kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Cüneyt ÖZTÜRK, 1986 yılında Zonguldak'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Zonguldak'ta tamamladı. 2009 yılında Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. 2010 yılında Sakarya Hendek Dereköy Ortaokulunda göreve başladı. 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Gaziantep Şehit Kamil ilçesi Türkan Mehmet AKCAN Ortaokulunda asker öğretmenlik görevini tamladıktan sonra Dereköy Ortaokulu'ndaki görevine geri döndü. 2016 yılında Sakarya Akyazı Şehit Ahmet Çondul Ortaokuluna müdür yardımcısı olarak atanan Cüneyt ÖZTÜRK aynı okulda görev yapmakta olup evlidir.

E-posta: cuneyt.ozturk2@ogr.sakarya.edu.tr